

ZBIÓR
RAPORTÓW NAUKOWYCH

Literatura, socjologia i
kulturoznawstwo.
Problemy, osiągnięcia,
innowacyjność, praktyki, teoria

Łódź

29.04.2015 - 30.04.2015

Część 2

СБОРНИК
НАУЧНЫХ ДОКЛАДОВ

Филология, социология и
культурология.
Проблематика, наработки,
инновации, практика, теория

Лодзь

29.04.2015 - 30.04.2015

Часть 2

U.D.C. 8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Literatura, socjologia i kulturoznawstwo. Problemy, osiągnięcia, innowacyjność, praktyki, teoria„ (29.04.2015 - 30.04.2015) - Warszawa:

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. - 98 str.

ISBN: 978-83-65207-13-5 (t.2)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji 29.04.2015 - 30.04.2015 roku. Łódź.

Część 2.

U.D.C. 8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

Warszawa 2015

ISBN: 978-83-65207-13-5 (t.2)

"Diamond trading tour" ©

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKCJA 22. FILOLOGIĘ. (ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Fito T., Andrushchak O. 5
INTEGRATING AN ESP DISTANCE COURSE IN THE CURRICULUM OF
TRADITIONAL ACADEMIC INSTITUTION
2. Комар Л. В., Каспрова Л. Г. 10
РЕАЛІЗАЦІЯ ФОНЕТИЧНИХ СТРУКТУР ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИ-
ЧЕНЬ У МОВЛЕННІ НОСІВ БРИТАНСЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ
ВИМОВНИХ НОРМ
3. Маймакова А.Д. 13
О ТАК НАЗЫВАЕМЫХ ИНТЕРФИКСАХ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ
4. Ніколаєнко Л.С. 18
АКСІОЛОГІЧНО МАРКОВАНІ КОМПЗИТНІ ДІЄСЛОВА З СЕМАН-
ТИКОЮ ПОЗИТИВНОГО / НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ЛЮДИНИ
ДО ВЛАСНИХ І ЧУЖИХ ДІЙ, ПОЧУТТІВ, СТАНІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ
І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ
5. Шкурашівська Л. М. 23
ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПОРАЛЬНОЇ РЕФЕРЕНЦІЇ(НА МАТЕРІАЛІ
ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)
6. Осипов П. І., Кульбацька М. В. 30
ЕМОТИВНИЙ ДИСКУРС ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ІДЕЙ ПИСЬМЕН-
НИКА (НА МАТЕРІАЛІ «ШАХОВОЇ НОВЕЛЛИ» СТЕФАНА ЦВЕЙГА)
7. Клестер А. М. 36
КОМУНИКАТИВНАЯ ФУНКЦИЯ ИНТЕРВЬЮ В ПРОФЕССИО-
НАЛЬНОМ МЕДИЙНОМ ДИСКУРСЕ
8. Островская А.Н., Поплавская Л.Л. 39
РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ МОДУЛЬНИМИ СТРУКТУРАМИ
У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ
9. Дородько А.А. 41
МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННЯ АНГЛОМОВ-
НИХ БЛОГІВ
10. Кудисова Е.А. 43
ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ ВЕРБАЛЬНОЙ АГРЕССИИ (НА ПРИМЕРЕ
ПЕЙОРАТИВНЫХ НОМИНАЦИЙ ЛИЦА)
11. Ткач А.В. 46
СИНОНІМІЧНЕ БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ
МОВИ(НА МАТЕРІАЛІ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ)

12. Golub T.	49
TEXT IN COMPUTATIONAL LINGUISTICS	
13. Куліш Д.О.....	51
ВИРАЖЕННЯ ЕКСПЛІЦИТНОЇ ТА ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	
14. Краснянська М.П.....	60
«ПОТІК СВІДОМОСТІ» ЯК КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН	
15. Кравченко Т.В.	62
ОСОБЕННОСТИ ИНИЦИАТИВНОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТА В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	
16. Попова Л.И.	64
АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК КАК ЯЗЫК НАУКИ В МЕЖДУНАРОДНОЙ КОММУНИКАЦИИ	
17. Рамазанова Ш. Р.....	67
НОВЕЙШИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБЛАСТИ РУССКИХ СЛОЖНЫХ СЛОВ (КОМПОЗИТОВ)	
18. Гаврилов В. В.....	70
ИНТЕРМЕДИАЛЬНОСТЬ КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	
19. Гаврилова А. В.....	72
ОППОЗИЦИЯ «ТЕКСТ-ДИСКУРС» КАК ЯДРО НАУЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	
20. Баканова О.С.....	75
ОЦЕНКА КАК СПОСОБ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ВНИМАНИЯ В ЗАГОЛОВКАХ ЖУРНАЛА «ЗА РУЛЕМ»	
21. Бойко Ю.І.	79
СТРУКТУРА МЕТАФОРЫ ПОЛІТИКИ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ	
22. Дмитрук О. В.....	88
СТРАТЕГІЯ СТРУКТУРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ ЗА ПРИНЦИПОМ РЕЛЕВАНТНОСТІ	
23. Махмутова Д.Ф.	93
СПЕЦИФИЧЕСКОЕ В ОЦЕНОЧНОЙ ПРИРОДЕ ОППОЗИЦИЙ (НА ПРИМЕРЕ ПАР БЕЛЫЙ-ЧЕРНЫЙ, WHITE-BLACK, АК-КАРА)	

ПОД- СЕКЦИЈА 5. Языковедение и иностранные языки.

T. Fito ,O. Andrushchak

Department of Foreign Languages
for Humanities

Ivan Franko National University of Lviv

INTEGRATING AN ESP DISTANCE COURSE IN THE CURRICULUM OF TRADITIONAL ACADEMIC INSTITUTION

The article presents the results of an experimental distance course held for Political Studies students at the Ivan Franko National University of Lviv. The topicality of the experiment goes in line with the reforms implemented into the system of higher education in Ukraine and with the policies of Ivan Franko University authorities in creating the platform for distance learning at the University. In the course, which was integrated into the ESP two-year program, the method of observation and also questionnaires and follow-up interviews were used to establish the problematic points which might arise in the process of implementing distance education into the practice of teaching in Ukraine.

Key words: distance education, online course, higher education, engagement, motivation, simulation.

The context of the problem. Major changes happening in Ukraine at the given time and the orientation towards European values have been affecting the system of higher education too. In particular, attempts have been made to integrate distance education into the teaching in higher educational establishments. These reformatations seem to be challenging because of a number of reasons, including social, cultural, financial, technical, and human factor. Therefore, the research of the preconditions of integrating distance education is of certain importance.

The aim of the article is discussing the results of the research, held in a form of a pilot, or experimental distance course for second year Political Studies students of Faculty of Philosophy. The distance course was integrated into a two-year ESP course, and was aimed at researching the applicability of distance education at a given time and in the given conditions of Ukrainian higher education. Two hypotheses were formulated to be verified in the research. Firstly, it was assumed that human factor may be one of the most problematic issues in organizing distance education courses. As C. Bonk and T. Reynolds argue, to promote higher-order thinking on the Web, online learning must create challenging activities that enable learners to link new information to old; acquire meaningful knowledge; and use their metacognitive abilities [2, 168]. Therefore, it is the instructional strategy, not the technology, that influences the quality of learning; and the enabling of distance education, providing all necessary technical means is not enough to make distance learning a fruitful mode of education. It has been recognized that distance-learning generally requires more independence and more cognitive effort than teacher-led learning in a traditional environment. With Ukrainian academic traditions and teaching practices being heavily oriented towards reproductive rather than productive activities, the considerable increase in

the responsibility for own learning may result in failure. Secondly, it was supposed that the existing instruction materials need to be significantly changed to suit the new environment and the new form of interrelation between the learner, the necessary learning material and the teacher. It has often been emphasized that online learning allows participants to collapse time and space [3]; however, the learning materials must be designed properly to engage the learner and promote learning. A. Rossett stresses that online learning materials must be designed properly, with the learners and learning in focus, and that adequate support must be provided. In the existing conditions of Ukrainian higher education, implementation of distance education means making a shift of attention from the material to be learned and reproduced towards the change in students' cognitive sphere, their developing own personified knowledge and their ability to apply it.

Literature review. Recent publications should be mentioned summarizing the previously dominating theories of learning and online learning in particular. So, P. Ertmer and T. Newby state that the three schools of thought, namely behaviourism, cognitivism and constructivism, can be used as a typology for learning. They see behaviorists' strategies as a way to teach "the what (facts)", cognitive strategies – as a way to teach "the how (processes and principles)"; and constructivist strategies – as a way to teach "the why" (higher-level thinking that promotes personal meaning, and situated and contextual learning) [4, 51].

Distance learning generally is "the use of the Internet to access learning materials; to interact with the content, instructor, and other learners; and to obtain support during the learning process, in order to acquire knowledge, to construct personal meaning, and to grow from the learning experience" [1, 7]. Discussing this type of learning several points must be made. First, the emphasis in many publications is made on the role of technologies in learning. M. Ally mentions two pluses: efficiency and time-saving feature of the learning materials delivery [1, 15]. Generally research proves that students' benefits from multimedia are usually considerable in comparison with the traditional face-to-face form of teaching. On the other hand, the main factor having positive effect is not the technology itself, but rather teaching strategies "built into the learning materials" [1, 15]. W. Schramm is inclined to think that primary importance should be laid on two things: the content and teaching strategy [7]. Of course, the importance of the very medium of teaching, i.e. computer technologies should not be underestimated. So, R. Kozma argues that "the particular attributes of the computer are needed to bring real-life models and simulations to the learner" [5, 145]; thus, according to R. Kozma, the medium of teaching influences the process learning. Therefore, the essence of distance learning may be in a generalized form expressed in the following way: the learner may be at any distance from the teacher, and gets access to the learning materials, as well as submits the tasks and otherwise communicates with the teacher via Internet communications.

Methods and materials. At the Ivan Franko National University of Lviv distance education has passed the stage of institutional organizational issues and is now being implemented. So far, the technical and organizational issues are a priority. However, in our view, it is also very important to attend to the content of courses, matters of applicability, functioning and also think about the need to make certain adjustments, having in mind the specifics of the present-day situation in the country. By the latter we mean the matters relating to both content of the courses and their application. The predictable obstacles

include the absence of students' as well as teachers' experience of co-operating online, and the shortage of the necessary equipment. These seem to be even more complicating than the absence of the course materials. With all the above mentioned aspects in view, we have made a venture to make an experimental online course integrated into the traditional ESP course for students of Political Science of the Faculty of Philosophy. The course had a double aim – to ensure the development of students' language competences in accordance with the teaching program and to test the functioning of a distance course in the conditions of present-day educational system in the country.

The course was titled *Making a Political Speech*, and was aimed at the development of students' competence of speaking in public. It was calculated for ten weeks so that students needed around five hours each week to perform all the tasks given within the course. Separately, they had their class hours, at which other aspects of the program were attended to.

The course included listening and reading tasks, introduced the necessary vocabulary, attended to some grammar specifics of the public speeches and also included the topic of the efficient delivery of speeches. It was based on the previous speaking course, a part of ESP for Political Studies students. It has been changed to suit the requirements of distance education during the author's participation in an online course "Managing E-learning Process" at the Distance Education Centre of Ankara University in cooperation with the Centre for innovative Teaching and Learning at the Zurich University of Applied Sciences.

The methods of analysis were the observation method and questionnaires with follow-up interviews. Observation was made based on students' performance rates, timeliness of their submitting the tasks, the readiness to participate in forums in the course, and on their personal comments throughout the course: each week some time was dedicated at the discussion of the course progress. At the end of the course students were asked to fill in questionnaires and then their answers were discussed in follow-up interviews.

Results and discussion. There were several final outcomes of the course. Firstly, the students processed a number of sources, acquired/learned a set of language content items necessary for political communication, practiced delivering speeches and made peer-evaluation of these speeches. Secondly, the scope of their communication in English rose, since there was a social forum in the course, and they were encouraged to discuss any desired aspects of the course and of their learning. Thirdly, they earned points added to their final point in the ESP course. Altogether, these outcomes led to the high level of students' performance and also their satisfaction with the course.

The results of the distance course proved to be highly positive. There are several issues worth discussing. Firstly, the students became engaged in the new type of instruction. The level of responsibility they took for working with materials and fulfilling the tasks was also higher than expected. The engagement might have resulted from several factors. Firstly, the course was aimed at developing skills for performing the activity which they are highly likely to need in their future professional life: giving public speeches. Therefore, students could see themselves in intended social and professional roles. Secondly, the versatility of media of instruction and learning, input and output favoured the interest. The electronic environment gives access to a wide variety of materials presented in a number of forms: more traditional texts, pictures, audio- and video-files. Various multisensory

materials developed their listening and reading skills – they listened and read for various purposes. The same concerns the tasks which are enabled by the internet technologies. So, there were a number of interactive activities in the course, the activities which required working with various sources, critical analysis of these materials and productive, not a reproductive mode of practicing and assessment. Of course, the opportunity to work at the course materials and tasks at a convenient time and in a convenient environment played its role too.

It is also worth mentioning that the high level of motivation is accounted for by the closeness of the performed activities to their real-life professional ones. The performance of a political speech involved the element of simulation, i.e. they were asked to record a speech and upload it to the course so that others may see and evaluate it. They were asked to make it as real as possible, taking into account different aspects. Discussing these aspects took up a significant scope of course work: students had to substantiate the conditions of the speech, to elaborate what role they take on and why, discuss the topicality of the speech etc. All of these, including secondary aspects like choosing clothes, choosing make up for ladies etc., contributed to their engagement in the course activities.

All the above discussed shows that the first hypothesis was not verified. Students appeared to be more ready for participation in distance courses than it had been expected. They were motivated highly enough to take on the responsibility for learning in the course.

The second hypothesis was completely verified, as the instruction materials had to be considerably changed to suit the new learning environment and taken the change of emphasis on the learners' personal responsibility. The estimated time of the course preparation exceeded to the number of hours students had to spend working at the course materials, i.e. took over 150 hours. It presupposed developing the theoretical background of the course implementation, setting course goals, and intended outcomes, finding appropriate sources (which presupposed taking into consideration a number of criteria), developing tasks, elaborating evaluation criteria etc.

Conclusions and perspectives of future research. Therefore, the results of the course show that generally the situation in higher education of Ukraine is favorable for implementing the new, worldwide recognized mode of education, distance education. Of course, the results are only preliminary and cannot be widely applicable. However, the experiment created the successful precedent, formed the primary basis for widening the practice of implementing distance courses, and also indicated the further directions of theoretical insight into the problem in the given conditions.

Sources

1. Ally M. Foundations of educational theory for online learning // The Theory and Practice of Online Learning. Ed. by. T. Anderson. – AU Press, Athabasca University, 2011. – 472 p.
2. Bonk C., Reynolds T. Learner-centered web instruction for higher-order thinking, teamwork, and apprenticeship // Web-based instruction Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications, 1997, P. 167–178.
3. Cole R. A. Issues in web-based pedagogy: A critical primer. Westport, CT: Greenwood Press, 2000. – 432 p.
4. Ertmer P., Newby T. Behaviorism, cognitivism, constructivism: Comparing critical

features from an instructional design perspective. *Performance Improvement Quarterly*, 6(4), 1993. – P. 50–70.

5. Kozma R. B. Counterpoint theory of 'learning with media' // *Learning from media: Arguments, analysis, and evidence.* – Greenwich, CT: Information Age Publishing Inc, 2001. – P.137–178.
6. Rossett, A. Waking in the night and thinking about e-learning // *The ASTD e-learning handbook.* – New York: McGraw-Hill, 2002. – P. 3–18.
7. Schramm W. *Big media, little media.* Beverly Hills, CA: Sage, 1977. – 315 p.

Комар Л. В.

старший викладач
кафедри англійської філології та перекладу
Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету
імені Альфреда Нобеля

Каспрва Л. Г.

студентка спеціальності «Переклад»
Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету
імені Альфреда Нобеля

РЕАЛИЗАЦІЯ ФОНЕТИЧНИХ СТРУКТУР ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У МОВЛЕННІ НОСІЇВ БРИТАНСЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ ВИМОВНИХ НОРМ

Ключові слова: лексичне запозичення, кодифікована вимовна норма, “орфографічна вимова”, мовленнева реалізація фонетичних структур, вимовні варіанти.

Key words: lexical borrowing, dictionary/codified pronunciation norm, “spelling” pronunciation, speech realization of phonetic structures, pronunciation variants.

Специфічною рисою вимовної норми будь-якої літературної мови, яка описується як сукупність найбільш стійких, традиційних реалізацій елементів мовної структури, відібраних та закріплених у процесі соціальної комунікації, є її співвіднесеність із поняттям кодифікації, тобто закріплення, фіксації у вимовних словниках, довідниках та інших лінгвістичних виданнях об’єктивно існуючої мовної норми у вигляді правил або мовних норм, які вважаються зразковими, статистично релевантними або соціально престижними [3, 166]. Оскільки реальне спілкування може відрізнятися від того як треба говорити, то між нормою та мовним актом виділяють проміжну ланку – узус (неусвідомлена та некодифікована норма) [2, 8]. Таким чином, норму відносять до мови, а узус і власне мовленнєві акти до мовлення; норму та узус зближує їхнє «нормування» [1, 46]. Подальшу теорію норми пов’язують з поняттям варіативності – необхідної умови її власного розвитку [2, 10]. Як правило, найбільш авторитетні вимовні словники [4; 5] відбивають усі існуючі варіанти вимови у межах норми.

Проблема реалізації кодифікованих фонетичних варіантів лексичних запозичень у мовленні носіїв британської та американської вимовних норм ще не була предметом окремого вивчення в лінгвістичній літературі, а тому вимагає окремого аналізу. З цією метою було проведено експериментальне дослідження із залученням інформантів (носіїв британської та американської вимовних норм), яким було запропоновано начитати на магнітну плівку іншомовні слова англійської мови, що були представлені в графічній презентації, при цьому вони не були повідомлені про мету експерименту. Матеріал дослідження складався з корпусу найуживаніших запозичень та з найпоширеніших мов світу, які поповнили словниковий склад англійської мови в ХХ столітті. Досліджувані слова було отримано шляхом суцільної вибірки із сучасних авторитетних словників [4; 5], що фіксують британський та американський

тип вимови.

Результати аудитивного аналізу свідчать, що кодифікована вимова досліджуваних запозичень не завжди є ідентичною тій, що реалізується у мовленні носіїв мови; фонемні та акцентні структури іншомовних слів мають певні особливості, а саме:

1. У більшості випадків мовленнєва реалізація запозичень з одним вимовним варіантом у фонемній структурі британської та американської вимовних норм мають вимову, що є ідентичною тій, що зафіксована в лексикографічних джерелах. Відмінну мовленнєву реалізацію фонемних структур запозичень можна пояснити тим, що за будь-яких причин іншомовні слова та їхні значення були малознайомими інформантам. Взагалі, така відмінність охоплює такі найбільш провідні тенденції, а саме: а) помилкова сполучуваність фонем *Asti spumante* (іт.) /%{στι %σπυ √μ{ντι/ (кодифікований варіант) – /%A:τσι σπυ √μA:ντ ι/ (інформант); б) вживання фонемі /{/ за рахунок фонемі /A:/ у кінцевій наголошеній позиції *L'Oréal* (фр.) /%λO:ρ ι “A:λ/ – /-√{λ/; в) елімінація сонанта /φ/ у початковій позиції *Peugeot* (фр.) /πφυ: √ZoY/ – /π.υ:-/; г) вживання приголосної фонемі /ζ/ замість сполучення фонем /τσ/ (орфографічна вимова) *pizza* (іт.) /√πι:τσ ≡/ – /√πι:ζ ≡/.

2. Акцентні структури іншомовних слів з однотипною вимовою майже співпадають з кодифікованими варіантом за винятком одиничних випадків, які фіксують наступні особливості: а) переміщення наголосу з кінцевої на початкову позицію, наприклад: *Peugeot* (фр.) /πφυ: √ZoY/ – /√—/; б) переміщення головного наголосу з медіальної у кінцеву позицію, наприклад: *Fujitsu* (яп.) /φυ: √δZIτ υ:/ – /%—√—/, при цьому змінюється акцентний тип слова; в) розташування наголосу у медіальній позиції замість кінцевої в межах одного акцентного типу, наприклад: *taekwondo* (кор.) /%ταΙ κωA:ν √δοY/ – /%-√—/; г) заміна складової та акцентної структур слова за рахунок елізії дифтонгів /εΙ/, /οY/, наприклад: *Alfa-Romeo* (іт.) /%{λφ ≡ ρOY √μεΙ οY/ – /%{λφ ≡ ρOYμ/. Переміщення наголосу слів на останній склад є притаманним вимові тих мов, з яких вони були запозичені. Оскільки ці запозичення належать до найбільш поширених назв торгових марок і добре відомих інформанту, то вимовляються ним за іншомовним зразком.

3. Мовленнєва реалізація фонетичних структур іншомовних лексем, які мають варіювання фонемних структур виявляє дві різноспрямовані тенденції: а) вимовляння, що є ідентичним головному або менш поширеному варіанту; б) вимовляння, що не співпадає з кодифікованими фонемними структурами у складі запозичень. Цікаво зазначити, що більшість інформантів надавали перевагу вживанню головного кодифікованого або власного вимовного варіанта ніж менш поширеному, який зафіксовано в словниках. Крім того, лексичним запозиченням з варіюванням фонемних структур, які мають відмінний вимовний варіант від кодифікованого, притаманні ідентичні тенденції, котрі виявляються у фонемних структурах іншомовних слів з однозначною вимовою.

4. Лексичні запозичення з варіюванням акцентних структур реалізується у мовленні інформантів згідно головного, як правило частіше, або альтернативного кодифікованих вимовних варіантів. В одиничних випадках спостерігається переміщення інформантом головного наголосу і застосування складоподілу, що не відповідають кодифікованій акцентній структурі та складовій організації цього

запозичення, наприклад: *taramasalata* (грец.) /∇τA:ρ ≅μ ≅σ≅0λA:τ| ≅%—∇—/ - /%—∇—/.

Отже, специфікую реалізації фонетичних структур іншомовних слів у мовленні носіїв британської та американської вимовних норм є їхня часткова співвіднесеність з кодифікацією. У ході дослідження встановлено, що вимова британських інформантів більш тяжіє до кодифікованої вимовної норми, ніж у американських дикторів, що можна пояснити вищим соціальним статусом та освітнім рівнем перших. Однак акцентні структури запозичень частіше ніж фонемні реалізуються носіями обох вимовних норм згідно їхньої кодифікації.

Регулярне вживання носіями мови вимовних варіантів, котрі не зафіксовані в словниках вимови, може зумовити їхню подальшу кодифікацію. Тому виникає необхідність розглянути проблему реалізації фонетичних структур іншомовних слів у зв'язному мовленні носіїв британської та американської вимовних норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев П. М. Квантитативные аспекты речевой деятельности // Языковая норма и статистика. – М. : Наука, 1977. – С. 46.
2. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 416 с.
3. Паращук В. Ю. Зміни в кодифікованих вимовних нормах сучасної англійської мови // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту імені Володимира Винниченка. Сер. Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000 – Вип. 26. С. 165–175.
4. The Cambridge English Pronouncing Dictionary / [origin. compiled by D. Jones / ed. by P. Roach, J. Hartman, and J. Setter]. – [17th ed.]. – Cambridge : Cambr. Uni. Press, 2006. – 599 p.
5. The Longman Pronunciation Dictionary / [origin. compiled by J. Wells]. – [3d ed.]. – Harlow : Longman, 2008. – 870 p.

Маймакова А.Д.

доцент, кандидат филологических наук,
 Казахский национальный педагогический университет
 имени Абая, г. Алматы,
 Казахстан

О ТАК НАЗЫВАЕМЫХ ИНТЕРФИКСАХ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Ключевые слова: морфема, интерфикс, семантика, значение, русский язык.

Keywords: morpheme, interfix, semantic, meaning, Russian language.

Значение морфемы, по мнению Ю.С.Маслова, может исчерпываться специфической служебной, внутрикодовой информацией. В связи с этим возникает вопрос: как следует характеризовать части слова, в той или иной степени лишенные значения? Ученые делят явления данного типа на несколько групп. Так, А.Н.Тихонов указывает на две из них:

1. Морфологические части слова, выполняющие функцию связующих элементов структуры слова. К ним относятся: а) «части слова, оформляющие глагольные основы (*дела- й -ут, пах- а -ть, вид- е -ть*)»; б) «различные нарращения, сопровождающие словообразование (*чуд- ес -ный, мат- ер -инский*)»; в) «соединительные гласные (*сабл- е -видный, лес- о -воз*)», г) «части слова -й-, -л-, -ов-, -ан- и т.п., используемые в качестве «прокладки» между морфемами в словах (типа *филе- й -ный, шоссе- й -ный, вуз- ов -ский, мек- сик- ан -ский, америк- ан -ский* и др.)». Е.А.Земская части слова, отмеченные в пунктах б, в, г, объединяет в одно понятие «интерфикс» [3, 42].

2. «Единичные части слов, которые входят в состав одного-единственного слова и вычлениются лишь на фоне однокоренных слов (*поп-адья – поп, дет-вора – дети, юмор-еска – юмор*)» [10, 45, 48-49]. По терминологии Е.А.Земской, это «унификсы» [4, 103].

Решение проблемы морфологических элементов слова, частично лишенных значения, имеет 2 пути: 1) рассматривая их как особый тип морфем, расширить определение морфемы; 2) сохранив традиционное определение морфемы, вывести их за пределы понятия морфемы.

Так, Ю.С.Маслов склонен считать части слова, лишенные в той или иной степени значения, асемантическими морфемами. В этой связи он рекомендует изменить определение морфемы таким образом: «Нам кажется более правильным, определяя морфему, говорить о ее смысловой или структурной функции (смысловой – для большинства случаев, только структурной – для более редких случаев так называемых асемантических морфем)» [6, 142].

А.Н.Тихонов придерживается другой точки зрения, считая, что необходимо вывести вышеназванные морфологические элементы слова – структеммы – за пределы понятия морфемы. По его мнению, структеммы «объединяются общностью функции, выполняемой в структуре слова»: «они оформляют основы слов при слово- и формообразовании, используются как прокладки между частями сложного слова, между

производящей основой и словообразующими аффиксами, между формообразующей основой и окончаниями и т.д.». К структурам ученый относит и единичные части слова, которые «не выполняют «связочных» функций», но «участвуют в структурном оформлении слова, структурно значимы» [10, 48, 51].

При кажущейся первоначальной противоположности отмеченные выше точки зрения сходятся в одном: в обеих концепциях происходит расщепление единого понятия морфемы на два частных – у Ю.С.Маслова это семантические и асемантические морфемы, у А.Н.Тихонова – морфемы и структуры.

Е.А.Земская для обозначения морфологических элементов слова, частично или полностью лишенных собственного значения, использует термин «интерфикс» (термин А.М.Сухотина). Интерфиксы Е.А.Земская определяет как «части слова, не имеющие самостоятельного значения и выступающие как строевые средства языка, функция которых состоит в соединении морфем в слове». По мнению ученого, именно отсутствие значения не позволяет причислить интерфикс к морфемам.

Незначимость интерфиксов в семантике слова доказывается Е.А.Земской путем сопоставления образований с интерфиксами с образованиями без интерфиксов, которые оказываются тождественными по значению. «Нет оснований, – утверждает ученый, – считать объединения промежуточных звуковых комплексов и суффиксов новыми производными суффиксами и выделять такие суффиксы, как *-овец*, *-инец*, *-анец*, *-ианец* (наряду с *-ец*), *-овск-*, *-инск-*, *-анск-*, *-ианск-* (наряду с *-ск-*), *-ин-ый* (наряду с *-н-ый*)... Эти суффиксы не имеют никакого нового значения по сравнению с суффиксами простыми» [3, 41, 42]. Понятие «интерфикса» у Е.А.Земской сближается с понятием «пустых морфов», «вставок», «прокладок».

На наш взгляд, отсутствие значимости у интерфикса – аргумент весомый, но недостаточный для того, чтобы отрицать морфемный статус интерфиксов. Так, в русском языке многие служебные слова асемантчны. Ср.: предлоги управления *верить в кого-либо, что-либо, подразумевать под чем-либо* и предлоги *в* и *под* с пространственным значением: *в лесу, под окном*. Несмотря на то, что нарушено одно из основных условий слова как единицы языка обозначать что-либо, предлоги всегда слова.

Думается, можно определить интерфиксы, учитывая интерпретацию Е.А.Земской и данное предположение, как своеобразную прокладочную морфему между корнем (или основой) и словообразовательным суффиксом, между основой и грамматическими морфемами или двумя корнями (или основами) в составе сложного слова. Необходимо заметить, что Е.А.Земская также выделяет 3 разновидности «строевой» функции интерфиксов. По ее мнению, интерфиксы используются для соединения: 1) корня (или основы) и суффикса, 2) корня и окончания, 3) корневых морфем в составе сложного слова [3, 42].

Вместе с тем следует признать, что понятие интерфикса не является общепризнанным. Его необходимость некоторыми учеными (Н.М.Шанским, Л.Г.Свердловым) ставится под сомнение. Другие ученые, как В.В.Лопатин и И.С.Улуханов, признавая интерфиксы, значительно сужают их круг. Так, например, В.В.Лопатин к интерфиксам относит только соединительные элементы сложных слов. Ученый считает, что «сам термин «интерфикс» создан прежде всего для обозначения соединительных морфем сложных слов». Вероятно, он исходит из смысла

части *интер-*, указывающего на положение интерфикса только в середине основы. С другой стороны, входя «своей структурой в ряд терминов, обозначающих все виды аффиксов по их положению в слове, термин этот обозначает аффикс, находящийся между морфемами, «служащий для связи корней в сложных словах» [5, 53; 8, 266; 2, 31]. По мнению В.В.Лопатина, такой интерфикс это «особая морфема, значимая часть слова», семантика которой «весьма специфична и наиболее абстрактна из всех выражаемых в русском языке словообразовательных значений». Суть этого значения состоит в «идее соединения» составляющих сложную основу простых основ» [5, 54; 11, 108-109; 2, 42]. Иными словами, соединительное значение есть то специфическое словообразовательное значение, которое характерно для сложных слов.

Подчеркивая значимый характер соединительных элементов сложных слов, В.В.Лопатин, как нам думается, стремится искусственно придать интерфиксам осмысленность. Так, например, он считает интерфиксы выразителями отношений между элементами сложного слова, сближая их по функции с союзами, предложениями и т.п. Ср. *лесостепь* – *лес* и *степь*, *луноход* – *ходить по Луне*, *книголюб* – *любить книгу, книги*. Более того, ученый полагает, что интерфикс сложного слова выступает «в роли единого аналога разнообразных грамматических средств, существующих на уровне словосочетания и предложения» [5, 55, 56]. Такое положение недопустимо, так как сам по себе интерфикс не имеет никакого отношения к «предикативности», атрибутивности» и т.п. Отношения, возникающие в рамках сложного слова, обуславливаются лексическими значениями его компонентов. С другой стороны, отношения между элементами сложной номинации намного глубже, чем отношения в словосочетании и предложении. Отсюда и возможность разного синтаксического воплощения сложного слова.

Представляет особый интерес, на наш взгляд, интерпретация интерфиксов И.Г.Милославским. Учитывая различные факты, представленные в таком явлении, как интерфиксация, ученый допускает теоретическую возможность 3 путей ее истолкования, отмечая при этом достоинства и недостатки каждого из них [7, 27-28]. По мнению И.Г.Милославского, интерфиксы можно считать:

1. Частью соответствующих значимых единиц – корня или суффикса. В этом случае слово делится на морфемы без остатка. Оно (слово) представляет собой последовательность однородных, значимых единиц. С другой стороны, при таком подходе не учитывается асимметрия между планом содержания и планом выражения морфемы. В какой-то степени не соблюдается принцип минимальности морфемы по форме, так как более дробное морфемное деление не производится.

2. Вполнедопустимо рассмотрение интерфиксов как незначимых, формальных элементов слова. При таком подходе принимается во внимание отсутствие взаимодозначного соответствия между 2 планами морфемы как единицы языка, а также признак минимальности морфемы по форме. Но такое понимание структуры слова как последовательности разнородных, значимых и незначимых, единиц практически неудобно, поскольку ставит перед исследователем сложную проблему разграничения единиц названных типов.

3. Теоретически возможно понимание интерфиксов как избыточных значимых элементов структуры слова, т.е. таких значимых частей, которые уже выражены другими частями слова. В таком случае слово выступает как последовательность единиц,

минимальных по форме и однородных по значению. Избыточность, точнее дублирование значения таких единиц в слове – обычное явление для русского языка. Но на практике у исследователя возникают трудности, связанные вообще с определением значения аффиксов, а тем более для элементов, лишенных самостоятельного употребления и дублирующих значение других морфем.

Следует отметить также, что И.Г.Милославский выделяет 3 группы разновидностей интерфиксов, для каждой из которых при теоретической допустимости всех рассмотренных выше интерпретаций предпочтительно то или иное истолкование [7, 29-30]. Первая группа разновидностей – это интерфиксы-согласные, «прикрывающие» основы с исходом на гласный *арго-(т)-изм, пе-(в)-учий, кофе-(й)-ный, кино-(ш)-ный*. Такие интерфиксы, по мнению ученого, целесообразно рассматривать как варианты корня.

Вторая группа разновидностей интерфиксов представляет «образования типа *ялтинский, орловский, американский*». Наиболее соответствующим в данном случае будет рассмотрение интерфиксов *-ин-, -ов-, -ан-* как суффиксов со значением «прилагательности» [1]. Как утверждает И.Г.Милославский, в каждом из прилагательных типа *ялтинский, орловский, американский* значение «прилагательности» выражается дважды с помощью синонимических суффиксов.

К третьей группе разновидностей интерфиксов относятся соединительные элементы. Их следует рассматривать как значимые элементы структуры слова, понимая при этом значение морфемы в широком смысле: не только ее семантическую наполненность, но и все другие функции морфемы. Как значимые соединительные элементы структуры слова противопоставляются незначимым прокладкам, прикрывающим корень. Если возникновение вставок, как замечает И.Г.Милославский, предопределяется формой производного слова, то появление соединительных элементов обуславливается потребностью выразить характер связи между компонентами сложного слова.

Таким образом, исходя из анализа, проведенного И.Г.Милославским на материале различных групп интерфиксов, мы можем допустить, что ученый считает целесообразным («в силу методических соображений») рассматривать интерфиксы как значимые элементы структуры слова. По мнению И.Г.Милославского, все слова делятся только на значимые элементы, т.е. морфемы. Незначимые элементы могут содержаться в морфемной структуре слова, но они не выделяются «в силу методических соображений» [7, 31].

Следует заметить, что во всех вышерассмотренных исследованиях (Ю.С.Маслова, А.Н.Тихонова, Г.А.Земской, В.В.Лопатина, И.Г.Милославского) по вопросу о статусе интерфиксов эти элементы не без основания рассматриваются как структурные части слов, участвующие в организации их морфемного состава.

А.А.Реформатский, подчеркивая важную конструктивную роль единиц, «которые сами не значат», писал, что «они значимы в чисто морфологическом смысле и необходимы для построения, конструкции словоформ. Как ни называть эти «элементы», но они в такой морфологии, как русская, существуют и требуют к себе именно грамматического внимания» [9, 60-61].

Таким образом, интерфиксы в русском языке – это, безусловно, реальное явление. Несмотря на то, что морфемный статус различных «незначимых» групп

явлений, рассматриваемых как интерфиксы, и остается спорным, включение таких элементов в морфемный состав слова имеет определенные основания.

Литература

1. Булыгина Т.В. Проблемы теории и практики морфонологического описания // Известия АН СССР. Т.34. № 4. М., 1975. С.328-340.
2. Грамматика современного русского литературного языка / Под ред. Шведовой Н.Ю. М.: Наука, 1970. 767 с.
3. Земская Е.А. Интерфиксация в современном русском словообразовании // Развитие грамматики и лексики современного русского языка. М.: Наука, 1964. С.36-62.
4. Земская Е.А. Унификсы (Об одном виде морфем русского языка) // Уч. записки МГПИ им. Ленина. № 341. М., 1969. С.100-106.
5. Лопатин В.В. Русская словообразовательная морфемика. Проблемы и принципы описания. М.: Наука, 1977. 315 с.
6. Маслов Ю.С. О некоторых расхождениях в понимании термина «морфема» // Уч. записки ЛГУ. Серия филол. наук. № 301. Вып.60. Л., 1961. С.140-152.
7. Милославский И.Г. Вопросы словообразовательного синтеза. М.: Изд-во Московск. ун-та, 1980. 296 с.
8. Реформатский А.А. Введение в языковедение. М.: Просвещение, 1967. 544 с.
9. Реформатский А.А. Очерки по фонологии, морфонологии и морфологии. М.: Наука, 1979. 102 с.
10. Тихонов А.Н. Морфема как значимая часть слова // Филологические науки. № 6. М., 1971. С.39-52.
11. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию и лексикологии. М.: Учпедгиз, 1959. 247 с.

Ніколаєнко Л.С.

кандидат філологічних наук, в. о. доцента кафедри професійного англomовного навчання ЧДУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

АКСІОЛОГІЧНО МАРКОВАНІ КОМПЗИТНІ ДІЄСЛОВА З СЕМАТИКОЮ ПОЗИТИВНОГО / НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ДО ВЛАСНИХ І ЧУЖИХ ДІЙ, ПОЧУТТІВ, СТАНІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Ключові слова: аксіологічна семантика, аксіологічно марковані композитні номінації, оцінне значення, семантична структура.

Key words: axiological semantics, axiologically marked compound nominations, evaluative meaning, semantic structure.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасне мовознавство, що розвивається в руслі когнітивної парадигми, характеризується кількома особливостями. По-перше, воно інтегрувалося з теорією пізнання, психологією, культурологією, зробивши своїм надбанням їхній категоріальний апарат і дослідницькі методи, а по-друге, – воно засвоїло їхню проблематику [8]. При цьому основним об'єктом лінгвістичних студій стала мовна свідомість носія мови, а їхньою метою – виявлення й опис глибинних структур цієї свідомості. До того ж помітною рисою лінгвістики сьогодення є інтерес до вивчення специфіки національних менталітетів і, відповідно, національних цінностей [12, с. 11].

Актуальність дослідження аксіологічно маркованих композитних номінацій (далі АМКН) зумовлена антропоцентричним підходом до вивчення вербалізації емоцій у різносистемних мовах крізь призму психокогнітивного та соціолінгвістичного аспектів, зокрема тенденцією до аналізу експресивного маркування тих лексем, що зазнають постійного варіювання їх лексичного складу в соціально-орієнтованому спілкуванні, відображаючи національно-специфічні культурні стереотипи поведінки носіїв англійської та української мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різномасштабний опис мовних одиниць з аксіологічною семантикою в сучасних дослідженнях (В. В. Акуленко: 1995, Т. М. Антонченко: 2000, Т. А. Космеда: 2000, Н. Д. Арутюнова: 2004, О. В. Тищенко: 2005, Т. В. Гончарова: 2006, Н. В. Іваненко: 2008, М. М. Михальченко: 2010, І. М. Микитюк: 2014 та ін.) спрямовано, як правило, на розкриття специфіки стилістичних, модальних, експресивних, когнітивно-прагматичних та дискурсивних характеристик оцінних засобів.

Постановка завдання. Висвітлити особливості семантики та прагматики аксіологічно маркованих композитних дієслів; зіставити англійські та українські аксіологічно марковані композитні дієслова, які характеризують людину в контексті її взаємодії з соціумом з огляду на мотиваційну образність цих одиниць, внутрішню та зовнішню форми.

Виклад основного матеріалу дослідження. АМКН не становлять замкнутої цілісної групи, оскільки ціннісна модальність – позитивна чи негативна – при-

таманна всім без винятку цим одиницям і навіть тим, які характеризуються полісемічністю. Внутрішня форма АМКН співвідноситься з певними морально-етичними категоріями як абстрактними на зразок добро / зло, правда / неправда, верх / низ, великий / малий, так і емотивно-оцінною прагматичною сферою гарне / потворне, радість (задоволення) / сум тощо. Окремі тематичні групи утворюють АМКН, у яких закодовано позитивні / негативні характеристики людини, її внутрішні та зовнішні якості, позитивне чи негативне ставлення до праці, її досвід, уміння / невміння і т. ін., урешті, різні соціальні та етнічні стереотипи уявлень, мислення, пізнання й оцінки довкілля, зокрема речей, речовин, споруд тощо.

АМКН не мають окресленого референта. Уявний референт тут – позитивна / негативна якість, мінлива й залежна як від мовця, так і від класу об'єктів дійсності, у яких вона може бути виділена, але якість, гранично абстрагована від самих об'єктів. При цьому властивості предметів можуть не мати між собою нічого спільного, а їхня оцінна кваліфікація може збігатися. Дж. Мур називав такі якості позаприродними (nonnatural), такими, що не є частиною предмета [11, с. 203].

АМКН – узагальнювальні слова, назви онтологічних класів об'єктів і суб'єктів, у яких представлено колективне, соціально закріплене ставлення до них людини. Крім того, АМКН – частина ідеалізованої моделі світу, яка створюється самою людиною (соціальною групою, суспільством, нацією), і тому можливе їх варіювання. Як усякий конструкт, така модель світу складається з блоків, якими є норми, водночас мінливі й стійкі.

Оскільки ідеалізована модель світу не така стабільна, достовірна й відчутна, як сам світ реальності, оцінні судження не лише беруть участь у її створенні – вони сприяють також її пізнанню. У цьому пізнанні, як і в пізнанні дійсності, значну роль відіграє інтуїція: через відчуття добра людина впізнає ідеальне в реальному. “Поняття цінності виконує координуючу (між людиною й світом об'єктів), стимулюючу (яка спрямовує діяльність), дидактичну й регулятивну (прескриптивну) функції в механізмах життя” [4, с. 183]. Це означає, що АМКН є також назвами гносеологічних класів об'єктів і суб'єктів, у яких представлено пізнавальне ставлення до них людини.

Таким чином, оцінне значення досліджуваних АМКН:

– характеризує відношення між дійсним світом і його ідеалізованою моделлю, створеною людиною (соціальною групою), а також містить суспільно закріплене ставлення людей до об'єктів дійсності;

– об'єднує дієслова з позитивним / негативним ставленням людини до власних і чужих дій, почуттів, станів;

– наявне у прикметників, які мають своїм референтом позитивну / негативну якість, що надається об'єктам і суб'єктам людиною (соціальною групою) або ж людиною є носієм таких якостей;

– визначається щодо відповідності їх морально-етичним концептам (ДОБРО / ЗЛО, ПРАВДА / НЕПРАВДА) та культурно-суспільним категоріям життя / смерті, війни / миру.

У цій науковій розвідці ми детальніше розглянемо дієслова з позитивним / негативним ставленням людини до власних і чужих дій, почуттів, станів.

Тематична група АМКН об'єднує дієслова, які семантизують **позитивні** дії, почуття, емоції і таланти людини за різними логіко-семіотичними моделями.

Вони мають яскраво виражену експресивність, оскільки є ціннісно маркованими, пов'язаними з:

– прагматичною діяльністю людини, що стосується концепту БЛАГО: укр. *благородити, благословляти, благоустроювати*. Англійська мова має лише один відповідник з імпліцитним семантичним наповненням поняття благо *landscape*, який у зовнішній формі цієї номінації не позначений;

– прагматичною сферою вираження емоцій через стереотипну поведінку схвалення чогось, підтримку у вигляді аплодисментів, наприклад, англ. *glad-hand* / укр. *рукоплескати*;

– творчою діяльністю: англ. *word-paint* / укр. *живописати, животворити*;

– можливостями виявлення власного «я» людини: самовдосконалюватися, самовизначатися, самовиражатися, самоутверджуватися. Англійська мова відповідників не має;

– обожненням когось: англ. *hero-worship* / укр. *боготворити*;

– взаємним набуттям позитивних якостей: *взаємозбагачуватися*. Англійська мова відповідників не має.

– здатністю до примирення, заспокоєння когось: англ. *hush-hush* / укр. *тихомирити*.

Дієслова зі значенням **негативного** ставлення людини до власних і чужих дій, почуттів, семантизують такі дії та стани людини, які з морально-етичних позицій не прийняті, адже викликають осуд, презирство, зневагу в носіїв як англійської, так і української мов. Це дієслова з архісемами:

– нестерпності: укр. *остогиднути, осточортіти*. Англійська мова не має еквівалентів.

– нещирості, лицемірства: англ. *apple-polish, back-scratch, toadeat* / укр. *криводушити*;

– вихваляння, звеличування: англ. *hard-sell, name-drop, show-boat* / укр. *самовихвалятися, самозвеличуватися*;

– заподіювання собі моральних або фізичних мук, страждань: укр. *самобичуватися, самокатуватися*. Англійська мова відповідників не має.

– заподіювання комусь шкоди: англ. *ill-treat, ill-use, ill-wish* / укр. *зловживати*;

– бешкетування: англ. *drink-drive* / укр. *колобродити*;

– брехливих або фальшивих відомостей: англ. *coffee-house, double-cross* / укр. *кривосвідчити*.

Полісеманти майже не властиві українським АМКН досліджуваної тематичної групи, оскільки зафіксовано лише 5 прикладів, у семантичній структурі яких значення переосмислилося від спеціального, наприклад, *самозапалюватися* «займатися спонтанно внаслідок посиленого окиснення, викликаного припливом повітря або хімічною реакцією» [5 (IX), с. 36] до переносного «дуже збуджувати самого себе, викликати натхнення у самого себе» [там само], зокрема до меліоративного; *самооновлюватися* «1. біол. Відроджуватися в організмі спонтанно (про втрачені чи пошкоджені клітини, тканини тощо); регенерувати, регенеруватися; 2. перен. «набувати нових рис, властивостей, удосконалюючись, збагачуючись» [5 (IX), с. 41].

Серед полісемантичних українських АМКН наявний приклад, коли вже стилістично марковане розмовне значення з пейоративним відтінком розширило свою семан-

тику в бік нейтральної конотації: *gorоїжитися* – перше значення – розмовне «триматися зарозуміло, чванливо, козиритися» і друге – «підніматися, стовбурчитися» [3, с. 255].

В англійській мові, як і в українській, АМКН полісеманти є поодинокими. Зрідка трапляються утворення, коли пейоративне значення було переорієнтовано в термінологічне, наприклад, *case-harden* «1. робити жорсткішим; 2. *tex.* цементувати (сталь)» [4 (I), с. 328]. В основному ж це не нові значення, а розвинута синонімія: *bullyrag прост.* «1. сварити; 2. залякувати; 3. дратувати» [4 (I), с. 290].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Зіставивши дієслівні англійські АМКН з українськими з семантикою позитивного / негативного ставлення людини до власних і чужих дій, почуттів, станів, варто сказати, що ці морфологічні моделі непродуктивні в обох мовах. І якщо на рівні семних характеристик дієслівні англійські й українські АМКН мають відповідники, то за іншими критеріями, зокрема на рівні форми, змісту і навіть образності, подані номінації є безеквівалентними в зіставлюваних мовах. Це властиво таким українським АМКН, які вживаються на позначення надмірної надоддливості людини, аж до нестерпності: укр. *остогиднути, осточортіти*. Очевидно, відсутність в англійській мові таких АМКН можна пояснити ментальністю англійців, які за своїм характером та стилем поведінки не відрізняються нав'язливістю.

Перспективами дослідження є подальше вивчення аксіологічної семантики складних одиниць, які й дотепер у різних мовах залишаються okazіональними.

Література:

1. Акуленко В. В. Лексика аксіологічної оцінки як засіб інтенсифікації / В. В. Акуленко // Проблеми зіставної семантики : мат-ли Всеукраїнської наук. конф., 28-30 вересня 1995 р. – К. : КГПІИЯ, 1995. – С. 58–59.
2. Антонченко Т. М. Основні тенденції аксіологічних змін у семантичній структурі американізмів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Т. М. Антонченко. – К., 2000. – 18 с.
3. Арутюнова Н. Д. Истина. Добро. Красота: Взаимодействие концептов / Арутюнова Н. Д. // Логический анализ языка. Языки эстетики: Концептуальные поля прекрасного и безобразного. – М. : Индрик, 2004. – С. 5–29.
4. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Нина Давыдовна Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
5. Гончарова Т. В. Лінгвоаксіологічна семантика агентивних номінативних одиниць із формантом -*er* у сучасній англійській мові: дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 / Гончарова Тетяна Володимирівна. – К., 2006. – 187 с.
6. Іваненко Н. В. Добро в англійській та українській мовних картинах світу / Надія Вікторівна Іваненко. – Кіровоград : КОД, 2008. – 199 с.
7. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Тетяна Космеда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 350 с.
8. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в подсознании мира / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Языки славянских культур, 2004. – 560 с.
9. Микитюк І. М. Аксіологічні характеристики одиниць вторинної номінації (на матеріалі художнього тексту) / І. М. Микитюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. – Сер. Філологія. – 2014. – № 9. – С. 101–103.

10. Михальченко М. М. Внутрішньотекстова градація оцінки : комунікативно-прагматичні функції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / М. М. Михальченко. – Донецьк, 2010. – 20 с.
11. Мур Дж. Принципы этики / Джордж Эдвард Мур ; [пер. с англ. Л. В. Коноваловой]. – М. : Прогресс, 1984. – 326 с.
12. Приходько А. Етнічний менталітет і концептуальні домінанти лінгвокультури / Анатолій Приходько // Наукові записки. – Вип. 75 (4). – Серія „Філологічні науки” (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 11–16.
13. Тищенко О. В. Аксиологічно марковані номінації та стереотипи ритуальної поведінки в різномовному віддзеркаленні (на матеріалі української, польської та російської мов) / О. В. Тищенко // Проблеми зіставної семантики : зб. наук. статей. – Вип. 7. – 2005. – С. 42–47.
14. Джерела ілюстративного матеріалу:
15. Англо-український словник / Є. І. Гороть, Л. М. Коцюк, Л. К. Малімон, А. Б. Павлюк; [під заг. керівн. Є. І. Гороть]. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 1700 с.
16. Англо-український словник: близько 120 000 слів: у 2-х т. / [уклад. М. І. Балла]. – К. : Освіта, 1996. – Т. 1 : А – М. – 752 с., Т. 2 : N – Z. – 712 с.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
18. Новый большой англо-русский словарь: В 3 т. / [под общ. рук. Ю. Д. Апресяна и Э. М. Медниковой]. – 8-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 2003. – Т. 1 – 832 с., Т. 2 – 828 с., Т. 3 – 824 с.
19. Словник української мови : в 11-ти т. / [ред.-упоряд. І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
20. The New Bantam English Dictionary / [gen. editor E. B. Williams]. – N. Y., 1977. – 1076 p.
21. The New Oxford American Dictionary / [ed. by E. Jewel, F. Abate]. – N. Y., Oxford : Oxford University Press, 2001. – 2023 p.
22. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury : Lexicon Publications, 1993. – XIX, 1248 p.
23. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [ed. by Sally Wehmeier]. – 6th ed. – 2004. – 1539 p.
24. The Oxford Dictionary of New Words / [ed. by E. Knowles, J. Elliot, S. Tulloch]. – N. Y. : Oxford University Press, 1997. – 349 p.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПОРАЛЬНОЇ РЕФЕРЕНЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Ключові слова/Keywords: анафора/anaphora, актуальна референція/actual reference, віртуальна референція/virtual reference, дейксис/deixis.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної теорії взаємодія семантики і прагматики є одним із центральних питань. Семантичний підхід є недостатнім для встановлення тих значень темпоральних форм, які використовуються в мовленні. Загальний перелік значень теперішнього часу дійсного способу, що вживаються в мовленні, не вичерпує всіх його експліцитних та імпліцитних значень. Йдеться про виникнення нових значень знака при його контекстуалізації, яка бере свій початок від загальної проблеми взаємодії семантики і прагматики. Це зумовлює а к т у а л ь - н і с т ь статті. Об'єктом дослідження обрано категорію теперішнього часу дійсного способу французької мови. Предметом наукової роботи виступає форма теперішнього часу дійсного способу в семантико-прагматичній інтерпретації. М е т а полягає в тому, щоб розглянути загальні характеристики референції темпоральних форм в аспекті взаємодії їх семантики і прагматики з урахуванням дихотомії *мова/мовлення*. Джерельною базою є художній твір Е. Тріоле «Душа», з якого було дібрано дієслівні форми теперішнього часу, що становлять матеріал дослідження.

Семантика теперішнього часу індикатива не отримала однозначного витлумачення в традиційних французьких граматиках. Це зумовлено тим, що форма теперішнього індикатива позбавлена значення, яке передавало б синхронність дії з моментом мовлення (тоді як *Present Continuous* англійської мови таке значення має). Поняття «теперішній час» дуже широке і охоплює теперішній час продукування висловлення, сприйняття, дії тощо. Це так звана референтна прагматична сторона. Крім того, існує ще конвенціональне значення в мовній системі, що означає тільки дію. Структуротвірна експансія теперішнього часу в мовній системі зумовлена тим, що власне значення теперішнього часу являє собою синтез минулого й майбутнього, які відповідають моменту реалізації дії в теперішньому часі. Однак у реальності саме значення теперішнього відсутнє, воно може бути виражене тільки перифразою типу *être en train de* або певним колом дейктиків.

Особливості теперішнього часу визначаються тим, що він перебуває на умовній межі між минулим і майбутнім. При цьому деякі лінгвісти не враховують динаміку системи мови, а свої висновки будують на інтуїції. Іншими словами, презенс індикатив не розглядається в плані дихотомії *мова/мовлення*, що ускладнює вирішення питання про його віртуальне та актуальне значення. Значення презенса індикатива мотивоване його позицією в мовній системі, яка визначає потенційні функції цієї форми в мовленні. Структуротвірна роль презенса індикатива в системі мови дозволяє його вживання в минулому чи майбутньому часових планах:

1. *En 1455, le 5 juin, Villon se prend de querelle avec un prêtre, Philippe Sermoise, et le tue.*

2. *Je prends rendez-vous demain et explique par téléphone au médecin la raison de ma visite.*

У першому прикладі презенс вживається для позначення минулих дій, в другому – майбутніх. Без урахування співвідношення мови і мовлення, без дослідження системи мови не може бути розв’язаною проблема визначення теперішнього часу.

Загальний перелік тих значень презенса, що вживаються в мовленні, не вичерпує всіх значень (експліцитних та імпліцитних), які набуває ця форма в мовленні. Це являється відображенням їхніх референтних властивостей.

Визначення темпоральної референції – одна з основних проблем прагматики, що пов’язана з мовою і мовленням, а також із співвідношенням значень часових форм. У мовленні інтерпретація темпоральної референції висловлення пов’язана, насамперед, з визначенням її інтервалу. Іншими словами, зрозуміти висловлення означає зрозуміти його темпоральну референцію, тобто визначити темпоральний інтервал, на який вказує висловлення [3, 43].

Мається на увазі, що такий інтервал встановлюється відносно моменту висловлення або через посередництво іншого темпорального маркера (темпорального прислівника, обставини часу, підрядним темпоральним реченням та ін.). В наведених нижче прикладах дієслівний час не містить суттєвої інформації для темпоральної референції [3, 50]: *Hier, je rencontre Marie. En 1982 Paris était encore habitable. Lorsque j’étais à Paris, l’inflation était de 13%*. Дієслівні часи відіграють не визначальну, а тільки інформативну роль для встановлення темпоральної референції.

Важливо відзначити, що висловлення з точки зору дихотомії мова/мовлення характеризується віртуальною і актуальною темпоральною референцією. *Актуальна референція* – це сегмент реальної дійсності (часового простору), що позначається реалізованою в мовленні моделлю речення і мовними маркерами зі значенням часу. *Віртуальна референція* визначається як узагальнене системно-мовне значення моделі речення, яке здатне реалізуватись в мовленні при певних умовах [2, 64]. Актуальна темпоральна референція означає ту частину змісту висловлення, яка доповнює системне значення моделі речення і залежить від контексту ситуації мовлення та від інтенції мовця. Актуальна референція відповідає тому, що традиційно називають референцією, тоді як віртуальна референція відповідає значенню (*sens*).

Відповідно до такого тлумачення референції дослідники розрізняють автономні і неавтономні темпоральні конструкції. Автономні конструкції, в основі яких міститься віртуальна референція, можуть використовуватися, щоб реферувати актуально. Прикладом автономності можуть бути календарні вирази такі як *en 1963, le 22 novembre 1963*, що визначають темпоральну референцію висловлення автономним способом: вони не мають потреби в іншій інформації для визначення темпоральної референції: *Nous sommes mercredi le 10 mars, demain il n’y a pas de classe* [6, 64]. У першій предикативній частині наведеного прикладу календарний вираз *le 10 mars* встановлює автономну актуальну референцію, де фіксується точка референції, в другій предикативній частині визначається неавтономна актуальна дейктична референція.

Неавтономні конструкції не мають віртуальної референції або віртуальна референція включає умови їхньої актуалізації [3, 90]. Оскільки темпоральні вирази такі як *maintenant, à huit heures, demain, dans huit jours, il y a une semaine* несамотій-

но фіксують темпоральну референцію, вона залежить від моменту висловлювання. Отже, темпоральні дейктичні вирази неавтономні [4, 156].

До неавтономних відносяться також анафоричні сполучення такі як *ce jour-là, le lendemain*: віднесення темпоральної референції до фрази, яку вони визначають, залежить від іншого автономного чи неавтономного виразу [там же]: *Le lendemain j'embarque Sophie dans son avion* [6, 82].

Таким чином, можна виділити два типи темпоральних неавтономних конструкцій: дейктичні темпоральні сполучення, які отримують темпоральну референцію відносно моменту мовлення, і анафоричні, які потребують допомоги іншого темпорального виразу для встановлення своєї референції.

Поряд з цим існують автономні сполучення: часові прислівники, темпоральні вирази чи речення (*il était une fois, un jour, lorsque Jean arriva, en 1997, le 5 avril, au coucher du soleil, la nuit*), що дозволяють неіндексальним способом визначити темпоральну точку відліку (точку референції), відносно якої інші темпоральні маркери (дієслівні часи) встановлять свою темпоральну референцію: *Et puis, un jour, William Bagot ouvre ses ailes et vole vers Londres où l'attend la gloire. Justin Merlin imagine les adieux, les chevaux qui attendent devant le Perron* [6, 27]. У наведеному прикладі підкреслене слово фіксує автономну актуальну референцію.

Аналізуючи наведені нижче приклади Ж. Мешлер робить припущення, що дієслівні часи мають тільки віртуальну референцію [4, 160]:

1. *Jean a mangé de la choucroute.*
2. *Jean mangeait de la choucroute.*

Поза контекстом цим двом висловленням з точки зору віртуальної референції властива темпоральна інформація: подія (*Jean mange de la choucroute*), що описується, відбувається до моменту мовлення. Потрібно звернути увагу, що в цих двох прикладах є відмінності між *passé composé* і *imparfait*. Перша різниця стосується виду: висловлення в *passé composé* передбачає перфективність, висловлення в *imparfait* поза контекстом не виражає перфективний чи імперфективний характер дії. Саме контекст дає відповідь на аспект референції. Крім того, висловлення в *passé composé* є автономним: для встановлення актуальної референції воно не має потреби в іншому автономному вираженні. Висловлення в *imparfait* неавтономне, оскільки з точки зору його інтерпретації, воно не являється повним, не здатне самостійно встановити актуальну референцію. Між *passé composé* і *imparfait* існує функціональна і референтна відмінність.

Таким чином, зона актуальної референції – це результат вживання темпоральної форми. Цей результат виникає при реалізації висловленням своїх номінативних функцій в мовленні. Поза цими функціями часові форми мають тільки віртуальну референцію. Значить, граматичне вираження (дієслівний час) має тільки віртуальну референцію. При відсутності у висловленні індекса саме контекст дозволяє встановити темпоральну референцію висловлення.

Дослідники відмічають, що анафоричні темпоральні вирази поєднані корелативною референцією з темпоральним референційно автономним виразом, для того, щоб визначити актуальну референцію [3, 91]. Порівняймо два приклади:

1. *Jean mangeait de la choucroute.*
2. *Avant son ulcère à l'estomac, Jean mangeait de la choucroute.*

Можна відзначити, що в першому прикладі відсутня темпоральна точка відліку (*point de repère*), яка дозволяє інтерпретувати темпоральну референцію. В другому прикладі *avant son ulcère à l'estomac* визначає темпоральну актуальну референцію. Очевидно, описати процес темпоральної референції другого прикладу можна наступним чином:

- *son ulcère à l'estomac* – подія, що містить темпоральний орієнтир (*repère temporel*);
- *avant son ulcère à l'estomac* – період, що містить актуальну референцію;
- *Jean mangeait de la choucroute* – минула подія одночасна періоду, що містить актуальну референцію;
- лексичний корелят: *x mange* у імплікує лімітовану тривалість події, що описується;
- граматичний корелят: – *ait* відмічає, що описувана подія повторювалася кілька разів в періоді, що містить актуальну референцію.

Іншими словами, *актуальну референцію* темпорального виразу визначають як період (момент чи інтервал), що призначається висловленню, в якому вона проявляється. *Віртуальна референція* вираження представляє сукупність умов, що дозволяють визначити актуальну референцію.

Відповідно до такого визначення, темпоральна референція номінує певний момент часу, який може бути вказаним (процес актуальної референції) або згадуватися, не будучи визначеним (віртуальна референція). Визначення темпоральної референції пов'язане із основними функціями прагматики, яка визначає загальну направленість висловлення, що зумовлює дейктичне чи анафоричне вживання дієслівних часів.

Темпоральна референція може набувати дві різні форми – дейктичну чи анафоричну. В сучасній лінгвістиці виділяють пряму, непряму, вказівну, дейктичну і анафоричну референцію [5, 349]. Власні назви служать для здійснення прямої референції: *Marco Polo est aussi un personnage des Villes invisibles d'italo Calvino*. В наступному прикладі підкреслене слово, яке вживається в переносному значенні, визначає непряму референцію: *Lomlette au jambon est parti sans payé*. Особові займенники першої особи служать для здійснення дейктичної референції: *J'ai mal aux dents*. Вказівну референцію розглядають як форму дейктичної референції: *A montrant de la main C: «Cet enfant a de la fièvre»*. На відміну від займенників першої особи, особовий займенник третьої особи вказує на анафоричну референцію: *Pierre a perdu son chapeau. Il est distrait*.

Аналіз прикладів показує, що темпоральна і особова референція становлять паралелізм, аргументами якого стають особова і темпоральна анафора. Для пояснення такого паралелізму в граматичній літературі використовуються наступні терміни: нелінгвістичний антецедент, визначений антецедент, невизначений антецедент [3, 83].

Нелінгвістичний антецедент тлумачать наступним чином: паралельно до займенника третьої особи, який може вживатися без лінгвістичного антецедента, минулі часи можуть реферувати до періоду, що не згадується в мовленні: *Elle m'a quitté. Je n'ai pas éteint le four* [6, 39]. При цьому минулі часи функціонують як займенники третьої особи, теперішній час як займенники першої особи: вони є індексальними і аутореферентними.

Відношення між анафоричним елементом і його *визначеним антецедентом* зумовлює анафору. Так, відношення між займенником третьої особи *il* і власною на-

звою *Sam* паралельне до того, що існує між темпоральною морфемою *passé* та іншою темпоральною референцією, що функціонує як антецедент:

1. *Sam est marié. Il a trois enfants.*
2. *Sheila a donné une reception vendredi soir et Sam s'est saoulé.*
3. *Lorsque Jean vit Marie, elle traversait la rue.*
4. *Le 21 juin 1960 à 3 heures de l'après midi, Marie eut une idée brillante.*

Коли антецедент невизначений, анафоричне *il* отримує свою референцію від нереференційного антецедента, коли маються на увазі декілька референтів для позначення достовірності висловлення: *Pedro possède un âne. Il le bat.* У цьому випадку фраза достовірна, якщо Педро має більш ніж одного осла. Існуюча інтерпретація паралельна для темпоральної анафори.

Механізм темпоральної анафори пояснюється через специфічні властивості семантики і прагматики часу. Присутність нелінгвістичного антецедента для темпоральної анафори можлива тому, що в кожній фразі минулого часу визначається темпоральна референція, яка забезпечується контекстом. У випадку відношення між анафорою і визначеним антецедентом, антецедент встановлює час референції фрази.

Через відношення темпоральних морфем (*morphème temporel*) ілюструється проблема темпорального порядку: час прогресує і точка референції змінюється при кожному висловленні в минулому: *Il se déshabilla, entra dans la salle de bain, prit une douche et se mit au lit* [6, 52].

При аналізі відношення *conjonction temporelle – morphème temporel* звертаємо увагу на те, що час першої фрази фіксує точку референції і передбачає не відношення темпорального порядку, а покриття (*recouvrement*): *Lorsque les hommes partent au travail, les femmes restent chez elles.* В свою чергу при порівнянні відношень між *morphème temporel – conjonction temporelle* і *morphème temporel – adverbe temporel* процес встановлення темпоральної референції не є однаковим:

1. *Lorsque Suzanne entra, Pierre partait.*
2. *Sheila a donné une reception vendredi dernier et Sam s'est saoulé.*

У першому випадку можна виявити проблему темпорального порядку: саме з прагматичної точки зору інтерпретується темпоральне відношення між двома висловленнями. В другому випадку, навпаки, це справжнє анафоричне відношення, коли темпоральний прислівник не тільки фіксує точку референції, але й дозволяє визначити референцію темпоральної морфемі.

Відзначимо, що саме дієслівні часи і темпоральні прислівники можуть вступати у відношення темпоральної анафори. Це зумовлює необхідність класифікувати дієслівні часи і темпоральні прислівники в аспекті опозиції анафора/дейксис.

Як було відзначено, при класифікації темпоральних прислівників розрізняють дейктичні прислівники (*semaine passé, il y a une semaine, hier, maintenant, en ce moment, dans trois jours, demain*), що фіксують точку референції відносно моменту мовлення, та анафоричні (*la semaine précédente, la veille, au même moment, plus tard*), постійно залежні від контексту. Таку класифікацію доповнюють календарні вирази (*au 19 siècle, en 1977, en janvier 1965, le 2 mars 1980*), будучи контекстуально незалежними, ці сполучення самостійно визначають дейктичну або анафоричну референцію і відіграють роль антецедента в темпоральній анафорі [3, 87].

Основною в теорії темпоральної анафори виділяють проблему класифікації дейктичних чи анафоричних дієслівних часів. Так, ряд лінгвістів вказують на анафоричний характер *imparfait* (для встановлення темпоральної референції використовує точку референції попереднього висловлення) і дейктичний *passé simple* (незалежно фіксує референцію) [1, 17]. Проте, аналізуючи наступні приклади, можна побачити протиріччя в такому тлумаченні:

1. *Lorsque Marie entra, Jean téléphonait.*

2. *Alors que les joueurs discutaient avec l'arbitre, une bagarre éclata entre spectateurs.*

Очевидно, йдеться про дейктичний характер PS і анафоричний IMP в (1), і навпаки, дейктичний характер IMP і анафоричний PS в (2). Розглядаючи наступні приклади, можна вести мову про дейктичний і анафоричний характер теперішнього часу в мовленні:

1. *En une seconde je vois les enfants sur l'échelle d'incendie. Dorothee est encore dans la cuisine* [6, 126]. У наведеному прикладі співпадає час дії і час мовлення, встановлюється дейктична референція.

2. *Elle arrive au milieu de la nuit, très tard, c'est presque l'aube. Elle dit qu'elle est en retard à cause de l'orage. Elle se met dans les draps, elle se retourne contre le mur. D'un seul coup elle sombre, elle dort* [6, 62]. У цьому висловленні на фоні першої предикативної частини, де фіксується точка референції, розвиваються анафоричні дії наступних фраз.

Підсумовуючи, відзначимо дейктичний характер презенса в системі мови і анафоричний/дейктичний характер вживання цієї дієслівної форми в мовленні. Це означає, що не сам по собі дейктичний чи анафоричний клас дієслів являється визначальним, а фактично прагматична властивість його вживання. Умови анафоричного відношення не є чіткими і саме прагматична інтерпретація визначає відношення темпоральної референції і кореференції. Інтерпретація висловлення залежить від контексту. Висловлення й контекст у сукупності створюють передумови для прагматичної інтерпретації. Тезис про взаємозалежність контексту та інтерпретації Ж. Мешлер сформулював так: «ви змінюєте контекст, ви змінюєте інтерпретацію» [4, 26]. Важливо підкреслити, що, незважаючи на особливу структуротворчу роль презенса в мовній системі, в мовленні він «розділяє» загальні закономірності інтерпретації темпоральних форм, зокрема їх дейктичні чи анафоричні референтні вживання.

Література

1. Минкин Л. М. Когнитивно-прагматическая интерпретация общепросительного высказывания в современном французском языке / Л. М. Минкин, Е. Л. Резниченко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків : Константа, 2008. – № 805. – С. 15–21.
2. Milner J. Réflexions sur la référence / J. Milner // Langue française. – 1976. – № 30. – P. 63–73.
3. Moeschler J. Langage et pertinence. Référence temporelle, anaphore, connecteurs et métaphore / J. Moeschler, A. Reboul, J. Luscher, J. Jayez. – Nancy : Presses Universitaires de Nancy, 1994. – 301 p.

4. Moeschler J. Théorie pragmatique et la pragmatique conversationnelle / J. Moeschler. – P. : A.Colin Masson, 1996. – 255 p.
5. Moeschler J. Dictionnaire encyclopédique de pragmatique / Moeschler J., Reboul A. – P.: Seuil, 1994. – 579 p.
6. Triolet E. L'âme / E. Triolet. – P. : Gallimard, 1963. – 385 p.

Осипов Петро Іванович

кандидат філологічних наук, професор
кафедри німецької філології
Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського

Кульбацька Марія Вікторівна

лаборант кафедри англійської філології
Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського

**ЕМОТИВНИЙ ДИСКУРС
ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ІДЕЙ ПИСЬМЕННИКА
(НА МАТЕРІАЛІ «ШАХОВОЇ НОВЕЛЛИ» СТЕФАНА ЦВЕЙГА)**

Стаття присвячена встановленню характерних рис емотивного дискурсу як особливості мовлення письменника, яке призначено для вираження емоційного стану суб'єкта мовлення, а також його емоційного ставлення до явищ дійсності.

Ключові слова: емотивний дискурс, суб'єкт мовлення, емоції, емотивне значення, емотивна конотація, емотивний потенціал.

The article focuses on the analysis of the distinctive features of emotional discourse as a peculiarity of a writer's speech, in order to express emotional state of the subject of speech, and also his emotional attitude to the phenomenon of reality.

Key words: emotional discourse, subject of speech, emotions, emotional connotation.

Детальне дослідження емотивності художнього дискурсу, її вивчення як феномену культури та одного із найспецифічніших та найглибинніших проявів комунікативної діяльності людини є актуальним на сучасному етапі розвитку лінгвістики. Роль емоцій у процесі текстотворення займає провідне місце у працях сучасних лінгвістів, що передбачає динамічне відображення соціальної, національно-культурної та ціннісної специфіки мовленнєвого спілкування суспільства. У рамках сучасних тенденцій дослідження питання емотиології й, зокрема, категорії емотивності, це питання залишається актуальним, що доводиться у роботах вітчизняних лінгвістів (Л. Белехова, О. Воробйова, С. Гладьо, С. Жаботинська, А. Калита), російських дослідників (Є. Галкіна-Федорук, В. Жельвіс, С. Іонова, О. Філімонова, В. Шаховський, О. Шахнарович), а також у роботах зарубіжних вчених (Ш.Баллі, М.Бреаль, А.Вежбицька, Д.Гоулман, Ф.Данеш, Дж.Лакофф, С.Мейнард, А.Ортоні). Крім того, варто зауважити про зростаючий інтерес до поняття дискурсу як одного з найбільш актуальних напрямків сучасного мовознавства. Вивченню питання дискурсу в різних аспектах лінгвістичного дослідження приділяли увагу ряд вітчизняних та закордонних мовознавців, таких як Н.Арутюнова, Ш.Баллі, М.Бахтін, Е.Бенвеніст, В.Борботько, І.Льїн, О.Льченко, С.Коновець, В.Кох, Г.Почепцов, О.Селіванова, К.Серажим, І.Штерн та інші.

Згідно з твердженням М.Макарова, дискурс – це інтегральне поняття, яке припускає виокремлення в його межах різних типів мовленнєвих творів, що характеризуються специфічними мовними рисами [4], які, у свою чергу, зумовлюються сферою спілкування, його метою, мовцями. Зважаючи на важливість емоційної сторони мовленнєвого спілкування, серед різновидів дискурсу виділяють емотивний дискурс як особливу мову, що призначена для вираження емоційного стану суб'єкта мовлення, а також його емоційного ставлення до явищ дійсності. Поділяючи усталену думку лінгвістів [8; 208], під терміном «емотивність» ми розуміємо мовні засоби для вираження душевного стану та емоцій людини, що експлікуються через вигук, звертання, запитання, побажання, наказ тощо. До таких засобів слід, на нашу думку, віднести також явище емпізи, що слугує для підсилення комунікативного наміру засобами просодії, шляхом вибору відповідного слова та його місці у реченні.

Аналіз емотивного дискурсу передбачає розгляд як його лінгвістичних, так і екстралінгвістичних компонентів. І. Карасик до лінгвістичних компонентів емотивного дискурсу відносить емотивну лексику, фразеологію, емотивні конструкції, відповідне емотивне оформлення. Екстралінгвістичні компоненти включають емоційну предметну ситуацію (у тому числі національно-культурний компонент), емоційну комунікативну ситуацію, під якою розуміють емоційні наміри суб'єктів мовлення та їх загальний емоційний настрій [2].

Актуальність даного дослідження зумовлена зростаючим інтересом до категорії емотивності та необхідності виявлення способів її реалізації у художньому

дискурсі. Головною метою статті є дослідження основних проявів емотивності та визначення їх значення для художнього дискурсу взагалі на основі «Шахової новелли» («Schachnovelle») Стефана Цвейга. Завдання полягає у тому, щоб встановити основні групи та особливості функціонування емотивної лексики у творі німецькомовного письменника.

Виходячи із загальних лінгво-когнітивних основ дискурсу [2: 33-37] та спираючись на знання, які нерозривно пов'язані з узагальненими уявленнями мовної особистості про емоції, визначимо три типи когнітивної інформації, яка складає основу емотивного дискурсу: блок знань, організований навколо окремих концептів емоцій – «гнів», «подив», «захоплення» тощо; знання про типи мовленнєвої поведінки, мовленнєві стратегії, шляхи побудови мовленнєвих актів, в яких відображається емоційна сфера людської діяльності; знання власне лінгвістичного характеру, що передбачають володіння семантикою та прагматикою емотивної лексики.

Згідно визначенню О. Філімонової, емотивність лексики являється досить різностороннім явищем, саме тому її суть полягає, на думку окремих авторів, “в семантичній інтерпретації емоцій” [2]. Це, в свою чергу, впливає на вибір мовцем емотивних мовних засобів. Г. Кузенко у своїй статті “Емотивність на різних мовних рівнях” говорить про здатність слова мати емоціональне та експресивне значення, за допомогою якого людина здатна виражати свої почуття та емоції. Як підкреслює автор, “здатність людини керувати словесним вираженням емоцій”, а саме “пропускати їх через ситуативні, соціальні та інші фільтри свідомості, залежно від яких одні й ті самі емоції можуть знаходити різні лексично-семантичні вираження, вказує на інтелектуальність комунікативної емотивності” [3, с. 79]. Відомо, що втілювані в емотивному дискурсі комунікативні наміри є різноманітними. Вони відрізняються залежно від обставин та характеру дискурсу.

Слід зазначити, що у своїй комунікації мовцям притаманно використовувати відносно невелику кількість емотивної лексики, адаптованої для втілення різних задумів [5, с. 1-2]. Як наголошує В.І. Шаховський, “повторюваність комплексу емоцій, що переживає людина, зумовлюється прототиповими ситуаціями їх виникнення” [5, с. 1]. Вчений вказує при цьому на три статуси емотивної семантики, а саме: емотивне значення, емотивну конотацію, емотивний потенціал [1, с. 143].

У художньому тексті емотивність реалізується за допомогою сукупності текстових складових – показників емотивності, тобто використаних автором емотивно навантажених слів, фраз, речень тощо. Такі лексичні одиниці можуть прямо або опосередковано визначати характер авторських емоційних задумів, експліцитно виражених або імпліцитно окреслених у тексті, передбачати можливу емоційну реакцію читача на текстову дійсність та втілювати фрагменти знань про світ, що є чи стають емоціогенними.

Емотивна лексика, більша частина якої належить розмовній мові, виступає своєрідним індикатором міжособистісних стосунків комунікантів. Вона може як виступати маркером дружніх, неформальних відносин, що існують між співрозмовниками, та невимушеної обстановки комунікації, так і бути проявом неповаги, упередженого ставлення до адресата мовлення. Вживання грубої просторічної лексики, експлетивів може бути орієнтовано на нав'язування конфліктного спілкування [5].

Характер використання емотивної лексики дозволяє створити певну картину чи портрет мовця як мовної особистості. Надаючи перевагу тому чи іншому мовному засобу вираження емоцій, надмірно вживаючи чи, навпаки, уникаючи емотивної лексики, мовець тим самим створює свій мовленнєвий імідж [5], який, з одного боку, досягається в результаті цілеспрямованих зусиль мовної особистості, а з другого, актуалізується незалежно від волі самого суб'єкта. Характерною рисою емотивності слугує також симптоматичність або відхилення від мовної норми, що, у свою чергу, стимулює емоційні реакції читача.

Аналізуючи особливості вираження емотивності у «Шахові новелі», вкажемо, насамперед, на високий ступінь експресивності мовних засобів, що відіграють значну роль у досягненні ефекту комунікації, реалістичності подій, а також слугують характерною ознакою розмовно-побутового стилю мовлення. Використання такого стилю у художній літературі сприяє реалізації творчого наміру автора, допомагає йому розкрити суть характеру дійових осіб, вказати на особливості їх побуту та діяльності, рівень культури, поведінку, соціальний статус тощо. Це надає можливість певного лексичного забарвлення окремих документів новели та твору у цілому.

Увагу читача «Новели» привертають, зокрема, звертання, що часто супроводжуються різними емоціями гніву, зневаги, іронії, жалю, які надають певного лексичного забарвлення висловлюванню. Звертання також може слугувати засобом характеристики адресата, якщо вважати мовлення адресанта (персонажа, чи автора) об'єктивним.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що письменник найчастіше використовує типи звертань, що виражають: позитивне ставлення до адресата. Наприклад: «*Auf keinen Fall, meine Herren.*» [10, с. 38], «*Ein Haltezug! Gut gedacht! Aber nicht darauf eingehen!*» [10, с.54]; негативне ставлення до адресата. До цієї групи відноситься розмовна груба лексика, а також лексичні одиниці, що мають подібне значення. Наприклад: «*Damned fool!*» [10, с. 109], «*Um Gottes willen! Nicht!*» [10, с. 108]. Функцією звертання може бути звичайне найменування адресата, яке не викликає супутнього уявлення про нього. Проте звертанням може бути і таке слово чи словосполучення, яке характеризує ставлення мовця до співрозмовника, наприклад «*Austrengend! Ha! – lachte er laut und boshaft*» [10, с. 103], «*Was wollen Sie damit sagen? – fragte er scharf und böse*» [10, с. 105].

Іншими проявами емотивності у новелі Стефана Цвейга слугують емпатичні слова та словосполучення, зокрема вигуки та вставні підсилювальні слова. Семантика більшості вигуків виявляється в процесі комунікації, що вказує на їх безпосередній зв'язок з прагматичною інформацією, відповідно до чого їх комунікативний аспект відіграє провідну роль. Вигуки нерозривно пов'язані з емоційною стороною життя людини, вони створюють своєрідну квітесенцію розповіді. Їх конкретне значення есплікується у висловленні й безпосередньо пов'язане з задумом мовця, вони відображають дійсність у цілісних уявленнях і поєднують емоційне й раціональне.

Особливе місце займають вигуки та вставні підсилювальні слова, що виражаються повнозначними лексичними одиницями, або словосполученнями. Такі емпатичні слова та словосполучення використовуються мовцем для підсилення комунікативного наміру засобами просодії, шляхом вибору відповідного слова та його місця у реченні. Вони слугують дієвими засобами для досягнення людиною певного

емоційного стану здивування, збудження, занепокоєння тощо. Автор «Шахової новели» використовує цей прийом досить переконливо, зокрема: «*Mc Connor mit ganz heiserer Stimme sagte: "Revanche"»* [10, с.34], «*Aber das ist doch ganz unmöglich! dröhnte der temperamentvolle Mc Connor...*» [10, с. 43], «*Ruhig! Bleiben sie ruhig*» [10, с. 87], «*Alles werde ich sagen, alles*» [10, с. 64].

Мовленнєвий акт і його природне звукове вираження тісно пов'язані з особою мовця. Так, завдяки вживанню емфатичних слів та словосполучень у мовленні, ми можемо спостерігати їх як прояв логіко-пізнавальної сутності мовця, його емоційного, психічного стану, а також рівня культури та освіченості: «*Völlig ausgeschlossen, dass dieser Mann fünfundzwanzigJahre nicht Schach gespielt haben soll!*» [10, с. 43].

Характер взаємодії між комунікантами досить часто визначається як «емоційне зараження», суть якого полягає в прагненні суб'єкта мовлення впливати на емоційний стан адресата, аналогічний до власного, змусити його співпереживати «*Selbstverständlich! Aber jetzt müssen Sie allein gegen ihn spielen! Sie allein gegen Czentovic!*» [10, с. 42], «*...war das nicht ein. Mensch, der sprach?*» [10, с. 88]. Визнаючи той факт, що реакція-відповідь емоційно буде перебувати в безпосередній залежності від емоції, що виражена в репліці-стимулі, ми вважаємо, що характер цієї залежності не передбачає обов'язкового збігу емоцій учасників висловлювання. Так, гнів, невдоволення мовця, як емоційна реакція на дії партнера по комунікації передбачає викликати в ньому почуття провини, приниження, сорому [5].

У новелі Стефана Цвейга «Шахова новелла» («Schachnovelle») також лексика представлена великою кількістю стилістичних мовних засобів, а саме метафори («*erbitterter Ärger*» [10, с. 70]); епітети («*dieses jungen Weltmeisters*» [10, с. 8]; «*unwiderlegbarer Sicherheit*» [10, с. 12]; «*vertrauliche Erkundigung*» [10, с. 21]), літота («*nicht ohne Steine, ohne Brett*» [10, с. 70]); антономасія («*Goethe oder Homer*» [10, с. 71]), елятив/перебільшення («*vielen, viele Lettern, viele, viele dünne Blätter*» [10, с. 70]; парадокс («*Art Wut*» [10, с. 85]); фразеологізм («*Bileams Esel*» [10, с. 11]), повтори («*Nicht! Nicht jetzt!*» [10, с. 103], «*ein Buch! Ein Buch!...*» [10, с.68]; «*...drei Minuten, sieben Minuten, acht Minuten.*» [10, с. 100], «*Schach! Schach dem König!*» [10, с. 100], «*Du träumst-träume weiter!*» [10, с. 100], «*Man wartete wieder und wieder...Man wartete, wartete, wartete, man dachte, man dachte...Man blieb allein. Allein. Allein.*» [10, с. 57]). Усі вище зазначені стилістичні засоби допомагають зануритись у сутність новели, суттєво унаочнюють ситуацію, роблять розповідь живою, емоційною і відверто проникливою.

Таким чином, емотивність у «Шаховій новеллі»/ («Schachnovelle») Стефана Цвейга слугує вагомим інструментом для створення емоційно-навантаженого фону мови твору. Аналіз лексико-семантичних та структурно-стилістичних особливостей твору підтверджує усталену думку, що звертання, як і емфатичні вислови, за своїм «характером» та значенням поділяються на дві групи – із позитивною та негативною конотацією. Ми побачили, що вибір тієї чи іншої емотивної фрази (вигуку, звертання) зумовлений емоціями мовця, що превалюють у момент мовлення, а також його соціальним статусом, рівнем освіченості, ставленням до адресата та не в останню чергу, гендером.

Перспектива подальших досліджень даного питання полягає у тому, що аналіз емотивності та способи її реалізації у творах окремого письменника, дає змогу подальшого вивчення лінгвостилістичних характеристик твору в цілому. Резуль-

тати дослідження дають підстави розглядати емотивний дискурс як багатоаспектне явище, комунікативні наміри, якого втілюються мовцями в емотивному дискурсі та відрізняються своєю різноманітністю залежно від його характеру та конкретних обставин протікання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бреник І. В. Емотивна семантика та виділення ЛСП прикметників позитивної оцінки в англійській мові. // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип. 11. – 2009. – С. 140-145.
2. Карасик В. И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5-20.
3. Кузенко Г. М. Емотивність на різних мовних рівнях // Наукові записки. Том 18, Філологічні науки / Національний університет "Києво-Могилянська академія". – Київ: Видавничий дім "КМ Академія", 2000. – С. 76-82.
4. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
5. Мац І. І. Прагмалінгвістичні особливості емотивного дискурсу // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2004. – № 19. – С. 1-3.
6. Полюжин М. М. О понятии языковой личности и уровнях ее структуры // С любовью к языку. Сб. научн. трудов посв. Е. С. Кубряковой. – М. – Воронеж: ИЯ РАН, 2002. – С. 141-146.
7. Шевченко І. С., Морозова Е. И. Дискурс как мысле-коммуникативное образование. // Вісник ХНУ. – 2003. – № 586. – С. 33-38.
8. Bußmann, Hadumod. Lexikon der Sprachwissenschaft – Huttgart: Alfred Rröner Verlag, 1990 – 904 S.
9. Sowinski, Bernhard. Stilistik.- Stuttgart. Weimar: Metzler Verlag, 1999 – 248 S.
10. Stefan Zweig. Schachnovelle. – Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1992-109 S.

КОММУНИКАТИВНАЯ ФУНКЦИЯ ИНТЕРВЬЮ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ МЕДИЙНОМ ДИСКУРСЕ

Ключевые слова: профессиональный дискурс, медийный дискурс, интервью.

Keywords: professional discourse, media discourse, interview

В современном языкознании посвящено множество работ, в которых объектом разностороннего исследования становится профессиональный дискурс, под которым в данной статье вслед за Е. И. Головановой определим «вербально опосредованную коммуникацию как процесс контролируемого взаимодействия субъектов профессиональной деятельности, характеризующийся определенным комплексом норм, стереотипов мышления и поведения». Виды профессионального дискурса могут различаться по дискурсивным форматам, а также по доминантным типам (стилям) мышления [1].

Предметом нашего изучения является языковое взаимодействие инженерных психологов в ходе их деловой коммуникации, направленной на оптимизацию процессов информационного взаимодействия человека и техники с целью использования их в практике проектирования, создания и эксплуатации систем «человек-машина-среда» [3].

Особое внимание в рассмотрении вышеупомянутой профессиональной коммуникации заслуживает жанр *интервью*, реализованный в СМИ. Под масс-медийной составляющей профессионального дискурса будем понимать связный, вербальный или невербальный, устный или письменный текст в совокупности с прагматическими, социокультурными, психологическими и другими факторами, выраженный средствами массовой коммуникации, взятый в событийном аспекте, представляющий собой действие, участвующий в социокультурном взаимодействии и отражающий механизм сознания коммуникантов [2].

Тексты-интервью со специалистами изучаемой области широко распространены не только в печатных СМИ, но и на просторах Интернета. Изученный материал разделим на два типа:

1. Интервью-новость, опубликованное на новостном сайте, продуцируемое журналистом с целью обсуждения изобретения или важного события с профессионалом. Примером такого типа текста является интервью «Alle Opfer werden ausgeblendet», размещенное на странице DW (Deutsche Welle).

«Alle Opfer werden ausgeblendet»

Der Co-Pilot von Flug 4U9525 soll Germanwings eine Erkrankung verheimlicht haben. Er wird für den Tod von 150 Menschen verantwortlich gemacht. Der Psychologe Rudolf Egg spricht im DW-Interview über mögliche Motive.

DW: Herr Egg, die Staatsanwaltschaft Düsseldorf hat bekannt gegeben, dass der Co-Pilot von Flug 4U9525 am Tag des Unglücks eigentlich krank geschrieben war und trotzdem flog. Überrascht Sie das?

Rudolf Egg: Wenn das stimmt, dann überrascht mich das nicht. Es würde jedenfalls ins Bild passen, dass es sich hier um einen Menschen gehandelt haben könnte, der in einer tiefen seelischen Krise steckt, als er Suizid begangen hat.

DW: Welches Krankheitsbild kann denn vorliegen, wenn jemand dann nicht nur Selbstmord begeht, sondern 149 Menschen mit sich in den Tod reißt?

Rudolf Egg: Da gibt es sicher kein einheitliches Bild, und im Nachhinein eine Art psychologische Autopsie zu machen geht natürlich auch nicht. Man hat ja nur Anhaltspunkte und Mutmaßungen. Man kann es vergleichen mit anderen Fällen, die zwar eine wesentlich geringere Zahl von Opfern hatten, bei denen man es aber möglicherweise mit einer ähnlichen Persönlichkeitsproblematik zu tun hatte. Also etwa Autofahrer, die sich bewusst als Geisterfahrer auf die Autobahn begeben. Dann handelt es sich eben um jemanden, der nicht nur in einer schweren seelischen, depressiven Krise steckt, sondern der auch nicht mehr nach rechts und links blickt. Für den die Welt und die Werte dieser Welt in dem Moment nicht mehr gelten...[4].

Журналист берет на себя роль связующего звена между профессионалом и аудиторией, которая демонстрирует ответную реакцию на содержание интервью в постстатейных комментариях. В процессе самой коммуникации прослеживается определенный профессиональный уровень подготовки не только интервьюируемого, но и интервьюера. Данный текст сопровождается фотографиями с места происшествия (Die Absturzstelle vom Flug 4U 9525 ist ein Trümmerfeld), что усиливает эмоциональный компонент в процессе восприятия обсуждаемой информации.

2. Интервью-анализ, в котором журналист пытается прояснить теоретические и практические аспекты профессиональной деятельности инженерных психологов. Ярким примером служит текст «Mein Handy versteht mich nicht», опубликованный в издании «Zeit-Online», в рубрике «Ingenieurpsychologie».

Mein Handy versteht mich nicht

Wie kann man Mensch und Technik unfallfrei zusammenbringen? Ein Gespräch mit dem Ingenieurpsychologen Hartmut Wandke von Kathrin Halfwassen.

DIE ZEIT: Ingenieure studieren Maschinenbau, um Autos zu entwickeln; Psychologen beschäftigen sich mit der Seele des Menschen, um ihm zu helfen. Sie sind Ingenieurpsychologe – was erforschen Sie?

Hartmut Wandke: Ich analysiere und bewerte das Verhältnis von Mensch und Technik, und mache Vorschläge, wie es sich besser gestalten lässt. Denn die Technik bestimmt unseren Alltag: wenn wir im Auto oder am Computer sitzen, Geld abheben, die Spülmaschine programmieren – oder mit dem Handy telefonieren. Ingenieure, die Systeme entwickeln, sollten wissen, wie Menschen Informationen verarbeiten, wie sie mit Technik umgehen. Denn dabei spielen Wahrnehmung, Denkprozesse, aber auch Gefühle eine wichtige Rolle.

ZEIT: Was haben Gefühle mit Technik zu tun?

Wandke: Einige Menschen lieben es zum Beispiel, ein Auto zu kontrollieren und die Beschleunigung zu spüren. Ältere Menschen dagegen haben häufig Angst vor Technik, etwa am Computer oder am Handy; sie befürchten, sich nicht zurecht-

zufinden und etwas kaputt zu machen. Ingenieure, die das wissen, können Systeme entsprechend verbessern.

ZEIT: Was macht ein gutes Seniorenhandy aus?

Wandke: Es sollte schon mal nicht so aussehen wie die Telefone, die heute auf dem Markt sind. Welcher 60-Jährige zieht schon gern solch einen Knochen mit zwei riesigen Tasten aus der Tasche? Bei den Handys geht es vielmehr darum, die Logik der Bedienung zu vermitteln. Studien zeigen, dass Ältere genauso gut mit Technik umgehen können wie junge Leute; sie lernen nur langsamer. Mit diesem Wissen ließe sich etwa eine spezielle Software entwickeln, die dem Nutzer anfangs nur eine Funktion erklärt, zum Beispiel, wie er einen Anruf entgegennimmt. Wenn er das kann, bringt ihm das Programm bei, selbst eine Nummer einzugeben und diese dann zu speichern. So kommt der Nutzer Schritt für Schritt auf die zehn Funktionen, die er braucht – die wenigsten Senioren wollen ja einen Klingelton herunterladen..[5].

В приведенном выше примере задачей журналиста является конкретизация и очертание границ инженерной психологии. Известный специалист данной области научного знания Х. Вандке объясняет специфику разработок на примере доступности технических устройств всем возрастным категориям. Статья принадлежит научно-популярному стилю и не перегружена терминологически, несмотря на обсуждение технических моментов. Актуальность выбранной журналистом темы не вызывает сомнения, что подтверждается наличием комментариев к данной статье-интервью.

Подводя итоги, подчеркнем коммуникативную функцию интервью в обеспечении взаимопонимания в рамках не только профессионального общения, но и выходящего за его пределы. Трудовая деятельность специалиста становится более понятной широкому кругу аудитории, охваченному СМИ.

Литература

1. Голованова Е. И. Профессиональный дискурс, субдискурс, жанр профессиональной коммуникации: соотношение понятий // Вестник Челябинского государственного университета, 2013. №1 (292). С. 32-35.
2. Клёстер А. М. Междисциплинарное заимствование в медийном дискурсе инженерной психологии (на материале немецкого языка) // Язык науки и техники в современном мире: мат-лы III Междунар. молодеж. науч.-практ. конф. (Омск, 15 апреля 2014 г.). – Омск : Изд-во ОмГТУ. – 2014. – С. 272-275.
3. Клёстер А. М. История развития терминологии инженерной психологии (на материале немецкого языка) // Филологические науки. Вопросы теории и практики, 2013. № 3-2 (21). С. 103-106.
4. <http://www.dw.de/alle-opfer-werden-ausgeblendet/a-18345109>
5. <http://www.zeit.de/2009/37/C-Ingenieurspsychologie>

Островская А.Н.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов для
гуманітарних факультетів Львівського
національного університету ім.І.Франка

Поплавская Л.Л.

Преподаватель кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів Львівського
Національного університету ім. І.Франка

РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ МОДУЛЬНИМИ СТРУКТУРАМИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У художньому дискурсі дієслова з модусною функцією можуть набувати значення доброї чи поганої забарвленості, тобто реалізовувати позитивну чи негативну оцінку.

Ключові слова: категорія оцінки, художній дискурс, суб'єкт, модусна функція, суб'єктна інфінітивна конструкція.

Категоризація модальності у значенні англійського дієслова є вираженням діалектики вияву категоріальної ознаки. З одного боку, існують модальні дієслова, особливий клас дієслів, які виражають можливість, бажаність, примус, а з іншого боку, є багато дієслів, у словниковому значенні яких модальна ознака відсутня і може бути встановлена лише у певному дискурсі. Класифікація дієслів з модальним компонентом у значенні базується на основі трьох ознак: 1) значення модального компонента (можливість, волевиявлення, зовнішня зумовленість і припущення); 2) узуальний або опозиційний характер цього компонента (текстуально наведений компонент); 3) зумовленість модального компонента в семантиці слова. Третя класифікаційна ознака пояснює специфіку категоріальної градації модальності в дієслові [1, 28].

За нашими спостереженнями модусну функцію виражають дієслова мовлення, думки, почуття, такі як: to order, to believe, to consider, to suppose, to ask, to feel, to love, to hate, to seem. Ці дієслова різні за своїм змістом у первинному значенні, але виступають як еквіваленти у відтворюваному значенні коментування і різняться головним ступенем упевненості.

1. «*Like other political thinkers of this time Peterson **believed** that in a republic men could be free only if they were economically independent*» [2, 106].

2. «*Naturally, in a hospital, pain **must seem** normally to the people who work there*» [3, 265]. У першому випадку дієслово з модусною функцією *believe* і модальним дієсловом *could* лише припускають певний стан речей, у той час, як у другому – модальне дієслово *must* разом з дієсловом з модусною функцією *seem* вказують на беззаперечність явища. Для вираження оцінки, як видно з прикладів, автор-мовець тісно пов'язує дієслова з модусною функцією з модальними дієсловами.

Синтаксичною характеристикою дієслів коментування є їх уживання в конструкції «дієслово+підрядне речення», а також у суб'єктній інфінітивній конструкції:

1. *Needless to say, this power was hated by Americans*"[2, 196].
2. " *These people believed the new government could be far too strong*"[2, 257]
3. " *Charles Pinckney appeared to some to be a sort of place man*"[2, 68].

У перших двох прикладах є реалізація категорії оцінки як позитивної, так і негативної у додаткових підрядних реченнях, а у третьому прикладі оцінка виявляється у суб'єктній інфінітивній конструкції.

Обмеження на вживання в мові дієслів коментування мають семантичний характер: суб'єктом коментування може бути тільки людина або персоніфікований об'єкт.

Підгрупа модальованих дієслів можливості включає чотири лексико-семантичних ряди: дієслова психічної характеристики, механічної характеристики, виконання можливості і невиконання. Ознака можливості, яка випливає з початкового значення дієслів психічної характеристики, полягає у кваліфікації суб'єкта або в характеристиці пасивних якостей суб'єкта. Здатність або уміння робити дає оцінку не всім людям, така здатність є відмінною особливістю певного індивідуума. Дії, які вважаються самі собою зрозумілі, властиві кожній людині і не характеризуються ознакою можливості. У складі дієслів психічної характеристики простежуємо два мікроряди: дієслова вміння і дієслова фізичного та розумового сприйняття. Як модально-мотивуючі компоненти у значенні дієслів можливості вживаються компоненти, котрі виражають відмінну ознаку людини, успішний результат, заперечення успішного результату. У значенні дієслів волевиявлення простежуються ознаки інтенсивності, уточнення, активності суб'єкта, емоційного відношення і оцінки. За даними наших досліджень, поширеним модальним компонентом у значенні модальованих дієслів є компонент можливості, а також поєднання цього компонента зі значенням припущення.

У складі англійських модальованих дієслів особливо продуктивні багатозначні дієслова, такі як: *to do, to be, to get, to go, to have, to hold, to keep, to make, to put, to set, to take* [1, 34].

Дослідивши категоризацію модальності в англійському дієслові, ми дійшли висновку, що лексична категоризація модальності у дієслові представлена нерегулярно лексичною, регулярно лексичною і лексико-граматичною категоризацією. У першому випадку мова йде про понятійно-зумовлені модальовані дієслова, які є вихідним рангом категоріальної градації. У другому – маються на увазі структурно-зумовлені модальовані дієслова і багатозначні дієслова з модальованим значенням. У третьому випадку ми розглядаємо англійські модальні дієслова близькі до статусу службових слів, які є одним із граматичних засобів мови. Модальна ознака в семантиці дієслова системно зумовлена модально-мотивуючими ознаками.

Література

1. Карасик В.И. Категориальные признаки в значении слова. – М.: Изд-во Моск. обл. пед. ин-та, 1988 – 108 с.
2. Collier Christopher. James Lincoln Collier. Decision in Philadelphia. New York: Random House, 1986 – 271 p.
3. Shaw Irving. Evening in Byzantium. Great Britain, 1976. – 284 p.

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ БЛОГІВ

Ключові слова: блог, блогосфера, сленг, інтернет-комунікація.

Key words: blog, blogosphere, slang, Internet-communication.

На сьогоднішній день найбільш популярним і менш вивченим жанром Інтернет-комунікації є блог. Це нове явище, яке з'явилося в 1997 році, і активно функціонує в Інтернет просторі.

Блог – це частково модифікована веб-сторінка, що складається з датованих записів, розташованих у зворотному хронологічному порядку, що дозволяє читачам залишати свої коментарі до заміток автора. На сьогоднішній день в мережі Інтернет працюють понад 4 мільйонів блогів [1].

Блогосфера є унікальним явищем, оскільки це один з новітніх веб-сервісів, які перетворилися зі сховища інформації в платформу, тобто в засіб вирішення ціло-го ряду завдань. За допомогою них можна спілкуватися між собою, записувати думки та коментарі, розміщувати фотографії, мультимедійні файли, таблиці, графіки та ін.

На сьогодні блоги буквально заповнили всі сфери суспільно-політичного, культурного, економічного життя по всьому світу. Багато хто вважає блогосферу альтернативним традиційним ЗМІ та навіть порівнює за важливістю з виникненням самої всесвітньої мережі взагалі.

Лексичні одиниці різних сфер функціонування блогосфери дуже важко піддаються квантитативному аналізу. Можна зробити припущення, що, якщо всього лише за кілька років існування блогів і блогосфери в англійській мові з'явилося чимала кількість нових слів, то поки блогосфера буде існувати як суспільне явище, вона буде приносити все більше і більше лексичних одиниць. Про довговічність блогосфери можна судити з її зростаючої популярності в суспільстві, а також простоті використання і масштабами поширення.

Будучи найбільш гнучким засобом віртуальної комунікації, блоги служать людям для різних цілей. Мотиви створення блогу можуть полягати в прагненні розширити коло спілкування, в тому, щоб поширити деяку інформацію, вплинути на формування особистих позицій читачів і громадської думки [2].

При аналізі інтернет-блогів ми розглядали три головних рівня: лексичний, синтаксичний і графічний. Кожному з них притаманні певні особливості.

Лексика текстів представлена різними стилями мови – як художнім, так і розмовним.

Блогери вдаються до різних стилістичних прийомів, порушують правила пунктуації з метою передачі емоційної напруженості.

На графічному рівні ці завдання виконують засоби емотизації (смайлики і графони), а також ідеографічні і параграфічні знаки. Графічну систему складають три

групи знаків: фонографічні (літери), ідеографічні (розділові знаки, цифри, смайлики) і параграфічні (шрифт, колір) [3].

Дослідження лінгвістичних характеристик блогосфери виявило, що мова блогів насичена мережевими жаргонізмами і технічним сленгом, використанням відразу декількох стилів мови. Тексти блогів максимально скорочені і супроводжуються невербальними елементами. Вони відрізняються особливостями семантичної організації текстів постмодернізму з метою передачі інтонації усного мовлення, додавання висловленню емоційності та експресивності, додаткових смислів. Блогери поєднують літературну мову з молодіжним сленгом, комп'ютерним жаргоном, знеціненою лексикою. До запису блогів інтенсивно інтенсивно включаються паралінгвістичні елементи: літерні та кольорові виділення, графічні символи, смайлики та ін.

Крім того, виявлено, що блог-дискурс володіє такою текстовою специфікою як гіпертекст і креолізований текст, в яких поєднується офіційний та персоніфікований характер спілкування. Такі поєднання можуть спостерігатися в межах невеликої ділянки тексту поста, в реченні, в словосполученні. До текстових особливостей блог-дискурсу відносяться також відсутність ієрархії, відмова від навмисного відбору лінгвістичних елементів, уривчастість і надмірність, порушення традиційної пов'язаності, розповідний хаос [4].

Таким чином, поява Інтернету створює нове середовище функціонування мови, де виникає мережева мова, яка потім проникає в загальнонаціональну мову. Ця мова характеризується своїми лінгвістичними особливостями, серед яких найбільш характерними є лексичні властивості Інтернету. Словник Інтернету ґрунтується на стандартній лексиці, яка змінюється за існуючими в мові словотворчими моделями. Ряд інтернет-одиниць утворюються на основі неформальної лексики, яка має в своєму розпорядженні користувачів Інтернету і допомагає легко увійти в ситуацію інтернет-спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Елькина О.М. Блог как средство асинхронной веб-коммуникации / О.М. Елькина. // Университетские чтения–2009: Материалы научно-методических чтений ПГЛУ. – Пятигорск: ПГЛУ, 2009. – Ч. V. – С. 180-184
2. Blood Rebecca. Weblogs: A History and Perspective [Электронный ресурс] / Rebecca Blood. – 2000. – Режим доступа: http://www.rebeccablood.net/essays/weblog_history.html
3. Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 344p.
4. Nowson S. The language of weblogs: a study of genre and individual differences. PhD Thesus (Unpublished manuscript) / S. Nowson. – University of Edinburgh, 2006. – 279p.

**ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ ВЕРБАЛЬНОЙ АГРЕССИИ
(НА ПРИМЕРЕ ПЕЙОРАТИВНЫХ НОМИНАЦИЙ ЛИЦА)**

В статье рассматриваются особенности употребления пейоративных номинаций лиц мужского и женского пола как способа проявления вербальной агрессии.

The article highlights some peculiar trends of gender-marked person nominations as a way to demonstrate verbal aggression.

Ключевые слова: вербальная агрессия, категория гендера, пейоративные номинации лица.

Keywords: verbal aggression, the category of gender, gender-marked person nominations.

Агрессия как феномен уже давно является предметом исследования представителей разных научных направлений и имеет множество определений. В связи с проникновением данного феномена практически во все сферы деятельности современного общества его изучение становится все более актуальным. Агрессия является предметом исследования лингвистики, социологии, психологии, нейробиологии, педагогики и других наук, изучающих деятельность и мышление человека, поскольку антропоцентрическая парадигма, определяющая направление развития науки в новейшее время, подразумевает наличие человека как субъекта действия. Ю. Б. Можгинский определяет феномен агрессии как «действия и высказывания, направленные на причинение вреда, душевной и физической боли другому существу» [2, 10]. Из этого определения очевидно, что такой актуальный для современного общества феномен как агрессия существует как в физической, так и в вербальной форме.

Термины «речевая агрессия», «вербальная агрессия», «словесная агрессия» широко используются как в российской, так и в зарубежной научной литературе. Вербальная (речевая, словесная) агрессия – «это словесное выражение негативных чувств, эмоций, намерений в неприемлемой в данной речевой ситуации форме» [3, 15]. То есть вербальная агрессия является разновидностью враждебных действий словесного характера, причиняющих вред их адресату, в данном случае – моральный вред. Таким образом, становится очевидным антисоциальный характер вербальной агрессии.

Актуальность исследования вербальной агрессии обусловлена рядом тенденций, завоевывающих современную сферу речевой практики, среди которых можно назвать общее снижение уровня речевой культуры, инвективизацию и вульгаризацию речи, активное проникновение в нормативную речь жаргонных элементов различных сфер, ослабление строгости коммуникативных норм, сдерживавших вербальную агрессию [3, 6].

Оскорбление является одной из наиболее очевидных форм проявления вербальной агрессии (в ряду таких форм, как угроза, насмешка, порицание (упрек, обви-

нение), жалоба, сплетня и т.д. Таким образом, в общем виде *оскорбление* можно определить как любое слово или выражение, содержащее обидную характеристику адресата и заключить, что оскорбление реализует чаще всего явную и сильно выраженную вербальную агрессию, поскольку практически всегда оно воспринимается адресатом как однозначно негативное, обидное, унижительное, неприемлемое высказывание. В данном исследовании мы рассматриваем употребление *пейоративных номинаций* лиц мужского и женского пола как одного из самых распространенных способов реализации тактики оскорбления в межличностном общении, т.к. на наш взгляд, именно пейоративные номинации лица составляют значительный пласт лексического фонда любого языка, в том числе и английского. В основе их порождения и употребления лежит прагматический *принцип пейоративности* в орбите действия которого, согласно определению Ю.В.Горшунова, вовлечено создание лексических единиц, обозначающих человека или социальный коллектив, который может быть предметом презрения или пренебрежения из-за каких-либо отрицательных качеств [1, 27].

При этом в образе говорящего доминирующими являются признаки психологические (характер, темперамент, индивидуальные речевые навыки), социальные (коммуникативная среда, влияние различных субкультур) и семейные (стереотипы речевого поведения). В образе адресата определяющим выступает чаще всего признак пола.

Анализ примеров конфликтных ситуаций межличностного общения и вербального выражения агрессии в данных ситуациях позволяет выявить следующие особенности:

1) Ситуации, в которых участники конфликта – лица разного пола, встречаются значительно реже, чем ситуации, в которых участники конфликта одного пола. Данный факт свидетельствует, на наш взгляд, о том, что в ситуации общения с лицом противоположного пола человек в большей степени контролирует свою речевую деятельность, чем при общении с лицом своего пола.

2) В ситуациях, когда объектом вербальной агрессии является женщина, или когда оба участника конфликта – женщины, в оскорблении обязательно присутствует грубая актуализация пола адресата, содержащая оценку с точки зрения несоответствия гендерным нормам, принятым в обществе. Это, прежде всего пейоративы с указанием на распутный образ жизни и беспорядочные сексуальные связи типа «шлюха», «шалава», «грязная женщина», «проститутка», «подстилка» и т.п. Например: *bimbo, bitch, hooker, slut, moll, gooh, shake, bed fagot* и др. (What's more, you'll be taking me, because if you refuse I'll have the lot of you out of this house before you can turn round...you, that haughty bitch you married, and the three bastards she brought with her – J. Cox), (I didn't do the silly little bimbo any harm – D. Francis).

Кроме того, в ситуациях, когда оба участника конфликта женщины, в брани в негативном ключе репрезентируются особенности внешности адресата. Это, прежде всего, употребление зоометафоры типа «мартышка», «коза», «корова», «кобыла», «сучка», например: *dog, cow, crow, pig, trout, duck, war horse* и др., (That was a sweet revenge on the silly stuck-up cow – D. Lodge), а также номинаций с указанием на мужские черты внешности и характера и неопрятность типа «полумужичка», «волосатая», «грязнуля», «свинья» и т.п., например: *butch, bull, muscle moll, dyke, scank, mog, ragbag* и др. (In fact, she's a dyke. – E. Galford.), (Painted old crow! – M. Darke).

Наиболее часто к зоометафорам прибегают женщины, высказываясь в адрес женщин, и мужчины, высказываясь в адрес мужчин. Наиболее редкими являются ситуации, в которых мужчина использует зоонимы, высказываясь в адрес женщины, обычно в таких ситуациях используется слово «сука» – *bitch*, в современной речевой практике почти утратившее связь со значением 'самка собаки', и употребляемое как ругательство с самым широким значением.

3) В ситуациях, когда оба участника конфликта мужчины, объект агрессии номинируется горящим, либо с точки зрения несоответствия ожиданиям горящего типа «трус» – *yellow dog, cock sucker, lollipop, chickenshit, pucker-ass*, «трепло» – *bab-bler, bullshit artist, rattler*, и др., «аферист, мошенник» – *ratbag, shark, prick, rook* и др., «мелкий человек, ничтожество» – *crumb, drag, drone, grind, blighter, jessie* (Come on you *big soft jessie*. – T.Thorne., Go home, *crumb, baby snatcher*. – L.Roxon.) либо с точки зрения несоответствия гендерной норме гетеросексуальной ориентации типа «пидор», «гомик», «гомосек», «педераст», «я тебя имел» и т.п. Например: *freak, faggot, flute, gobbler, mother, pog, ass-fucker, botty boy* и др. «Oh you're *a fussy faggot!*».

Мужчины, выражая агрессию по отношению к мужчине языковыми средствами, часто используют жаргонную лексику, что свидетельствует, на наш взгляд, во-первых, о более частотном использовании жаргона мужчинами вообще, во-вторых, о стремлении вербально обособить гомогенные мужские группы с помощью использования жаргонных средств.

Таким образом, нами был выявлен ряд некоторых особенностей речевого поведения мужчин и женщин в конфликтных ситуациях, а именно – способы вербального выражения агрессии по отношению к адресату своего или противоположного пола. Следует отметить, что данный ряд не стоит считать завершенным, поскольку при наличии и анализе более обширного языкового материала могут быть обнаружены новые особенности употребления пейоративов в качестве прямого или косвенного оскорбления или скорректированы полученные ране.

Литература

1. Горшунов Ю.В. Прагматика аббревиатуры. Монография. – М.: Прометей, 1999. – 219с.
2. Можгинский Ю. Б. Агрессивность детей и подростков: распознавание, лечение, профилактика [Текст] / Ю. Б. Можгинский. – М.: Когито-Центр, 2006. – 81 с.
3. Щербинина Ю.В. Вербальная агрессия. – М.: КомКнига, 2006. – 360 с.
4. Cox, J. Don't Cry Alone. London: Headline Book Publishing plc, 1992.
5. Darke, Marjorie. The First of Midnight. London: John Murray (Publishers) Ltd, 1989.
6. Francis, Dick. Longshot. London: Michael Joseph Ltd, 1990
7. Galford, Ellen. The Dyke and the Dybbuk. London: Virago Press Ltd, 1993.
8. Lodge, D. Nice Work. Penguin Books. 1988.
9. Roxon, L. Rock Encyclopedia. N.Y. Grosset and Dunlop. 1975.

СИНОНІМІЧНЕ БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ)

У дослідженні розглядається синонімічне багатство української літературної мови на матеріалі медичних термінів. З'ясовано значення синонімів, причини утворення синонімічних рядів, виокремлено різновиди абсолютних синонімічних одиниць у межах медичної терміносистеми.

Ключові слова: синоніми, синонімічні ряди, еквівалентні та інтерпретаційні синоніми, медична термінологія.

The study considered synonymous with wealth Ukrainian literary language on the medical terms. It is found mentioned synonyms reasons of synonymous series, singled varieties synonymous absolute units within medical terminology.

Key words: synonymous, synonymous rows, equivalent and interpretative synonyms medical terminology.

Слово – одна з головних функціонально-структурних одиниць мови, яка служить для найменування предметів, дій, процесів, властивостей.

Багатство мови визначається багатством її словникового складу. У сучасній українській літературній мові послуговуються сотнями тисяч слів, і це свідчить про те, що наша мова досягла рівня найрозвиненіших мов світу.

Лексичний склад української мови репрезентується у писемному та усному мовленні людей. Залежно від змісту й мети висловлювання у процесі мовлення відбувається певний відбір і комбінування найточніших, найвлучніших саме для цієї мовної ситуації лексем. Іноді дуже важко підібрати певне слово, щоб точно, недвозначно висловити думку. Зумовлено це низкою причин: недостатнім володінням рідною мовою, впливом російської мови, незнанням синонімічного багатства мови, яке є „одним із невичерпних джерел урізноманітнення вислову”, культурним надбанням народу, його інтелектуальною зброєю.

Як відомо, синоніми – це слова, різні за звучанням, але мають тотожне значення; можуть відрізнятися лексико-семантичними відтінками: *обов'язково – неодмінно – конче – доконче – неминуче; властивий – притаманний – характерний.*

Володіти синонімічним багатством мови – значить уміти:

- уникнути повторення того самого слова;
- уникнути малозрозумілого, особливо іншомовного, слова;
- знайти слово з певним забарвленням, відтінком у значенні;
- відшукати найвлучнішу лексему у відповідній мовленнєвій ситуації;
- якнайточніше висловити свою думку.

Абсолютна синонімія у медичній термінології є однією з найважливіших системотвірних категорій. Наявність розгалуженої синонімії в термінології медицини зумовлена як позамовними, так і власне мовними чинниками.

В українській медичній термінології синонімічні ряди утворилися внаслідок:

1) паралельного вживання питомого й іншомовного термінів: *черевний* – *абдомінальний*, *щеплення* – *вакцинація*, *крововилив* – *геморагія*, *новоутворення* – *неоплазма*, *недокрів'я* – *анемія*, *переливання крові* – *гемотрансфузія*;

2) мовної економії, що породжує синонімію різних структурних рівнів, напр.:
– утворення однослівних складноскорочених назв з окремих компонентів, що входять до складу терміна-словосполучення: *вегетативний невроз* – *вегетоневроз*, *ревматичний кардит* – *ревмокардит*, *сітчаста оболонка* – *сітчастка*;

– використання повних форм та абrevіатур: *адренкортикотропний гормон* – *АКТГ*, *синдром набутого імунodefіциту* – *СНІД*, *швидкість зсідання еритроцитів* – *ШЗЕ*, *артеріальний тиск* – *АТ*;

3) утворення термінів-епонімів: *вірусна діарея* – *хвороба Спенсера*, *бруцельоз* (*мальтійська лихоманка*) – *хвороба Банга*, *коарктація аорти* – *синдром Боне*, *тиреотоксикоз* (*дифузний токсичний зоб*) – *Базедова хвороба*;

4) паралельного функціонування термінів, запозичених із різних мов: *енцефаластенія* – *церебрастенія*, *нефрографія* – *ренографія*, *неоплазія* – *бластома*, *нефрит* – *гломерулонефрит*;

5) відродження національних термінів, які з певних причин активно не використовувалися протягом певного часу: *водобоязкість*, *пропасниця*, *нежить*, *недуга*, *навіювання*;

6) пояснення наукових лексем описом їхніх істотних ознак: *кокицигодинія* – *куприковий біль*, *колоптоз* – *опущення товстої кишки*, *епілепсія* – *падуча хвороба*, *круп* – *гостре запалення гортані й трахеї*, *пневмонія* – *запалення легень*.

Класифікація і характеристика синонімів, зважаючи на їхню складну природу, є різноаспектною. Із семантичного боку, медичні терміни-синоніми, залежно від тотожності й відмінності мотивувальних ознак, поділяються на *еквівалентні* та *інтерпретаційні*. До першого типу можемо зарахувати ті синоніми, у звукових комплексах яких відображена та сама мотивувальна ознака, зафіксована різними кореневими чи словотвірними елементами з тим самим або близьким значенням (*черевна порожнина* – *порожнина живота*). У звукових комплексах синонімів другого типу відображено різні мотивувальні ознаки (*хвороба Боткіна* – *гепатит А* – *вірусний гепатит*, *бореліоз* – *хвороба Лайма* – *еритема Афзеліуса* – *синдром Баннварта* – *зараження після укусу інфікованого кліща*).

У межах медичної терміносистеми виділяємо такі різновиди синонімії:

1) лексична: *симптом* – *ознака*, *церебральний* – *мозковий*;

2) словотвірна: *калькурія* – *кальцинурія*;

3) синтаксична: *мононуклеоз інфекційний* – *моноцитарна ангіна*;

4) морфолого-синтаксична: *аналептичні засоби* – *аналептики*, *дуоденальний стаз* – *дуоденостаз* тощо.

Отже, явище синонімії в українській медичній термінології, як і в будь-якій іншій терміносистемі, відбиває історію становлення і динаміку її розвитку на сучасному етапі.

Література

1. Борисюк І. Явище синонімії в термінології / І. Борисюк // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 27–28.

2. Івасишина Т.А. Особливості синонімії словотворчих іменникових префіксів / Т.А. Івасишина // Мова та історія: періодичний зб. наук. праць. – К., 1998. – Вип. 36. – С. 3–7.
3. Крижанівська А.В. Проблеми упорядкування терміносистеми на сучасному етапі / А.В. Крижанівська // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 12–19.
4. Нечитайло О. Синонімія в термінології та її відображення у перекладних термінологічних словниках / О. Нечитайло // Проблеми української науково-технічної термінології: тези доп. 2-ої Міжнар. наук. конф. – Львів, 1993. – С. 159–160.
5. Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми / П.О. Селігей // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 48–61.
6. Сучасний словник іншомовних слів / [уклад. Л.І. Нечволод]. – Харків, 2007. – 768 с.
7. Ткач А.В. Явище синонімії в медичній термінології / А.В. Ткач // Науковий вісник Чернівецького університету / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці: Рута, 2001. – Вип. 107. Слов'янська філологія. – С. 185–189.

Golub Tetiana

Philosophy Doctor, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”

TEXT IN COMPUTATIONAL LINGUISTICS

The report is devoted to the definition of computational linguistics and its history, to the semantic description and analyses of the text and semantic description of natural languages.

Keywords: applied linguistics, computational linguistics, language processing, semantics, language description.

Modern Applied Linguistics actively develops and solves many problems in the sphere of processing oral and written language, retrieve and usage of information from texts, increases the effectiveness of communication, including the field of information and computer technologies.

A modern human lives in the global information environment, and amount of information increases greatly annually. Modern society is called the information society because in the last decade the flow of information in all spheres of human activities has increased dramatically and there appeared powerful technical and transmission means of its transmission and processing, however, the main difficulty in information exchange is still the language barrier.

The best traditional method of overcoming language barriers is foreign languages study. But with increasing economic, political and cultural ties between countries, and due to the increased intensity of information streams, this method is insufficient. Therefore, in spite of all the difficulties, intelligent linguistic systems, such as machine translation, translation storage, huge in size and filling knowledge base of search engines operating autonomously as well as in the Internet, continue to develop using many available formal methods.

Modern information technology includes the growing number of network communication technologies, automated information systems, mass communication, information retrieval systems, machine translation systems, and technical communication develops towards the optimization of information processes and the use of a human language. The problems of language communication “human – computer – human” and language modeling are in the field of research of computational linguistics which was formed at the intersection of computer science and linguistics with the introduction of the first computers, and the first experiments in this area were related to machine translation in the early 50s. This area has been actively developed in 60-70 years, and it implied the use of static methods in linguistics, hence the name “Computational Linguistics». In Ukraine, the related terms “applied linguistics”, “mathematical linguistics” have proliferated in the 1970s.

A huge organizational and scientific work is done by an international body – the Association for Computational Linguistics, which has regional structures in several countries. The official website of the organization provides a general definition of the applied direction: «... computational linguistics is the scientific study of language from a computational perspective. Computational linguists are interested in providing computational mod-

els of various kinds of linguistic phenomena» [1]. From the point of view of the modern approach the main direction of computational linguistics is a Natural Language Processing, NLP, or 26 tasks of automatic language processing, that include the task of linguistic structure analysis and modeling.

Global networks development, as well as technologies of intelligent systems' creation cause considerable interest in the research for automatic data processing, and above all different kinds of semantic text analysis to extract information about the facts, key concepts and their relationships, followed by presentation of the material in the form of specific properly structured, semantic descriptions.

Creation of a semantic description of the text can solve many practical problems, including semantic search: revealing the facts which involve specific key concepts; natural language processing in the content management systems; check of students' responses in the knowledge control systems by using the open form of testing. Such tasks are characterized by the need to compare two texts for semantic matching considering predicate relations given in the text.

Traditional approaches to the natural language description consider text at several levels. Regarding to the problem of the text semantics the layering is following: phonetic, phonological, lexical, morphological, syntactic, the level of text meaning. Predicative relations are identified on the syntactic level in a single sentence. As for the semantic description of the text as a whole, in many problems (for example, in information retrieval) it is implemented using frequency analysis and probabilistic and statistical methods. In this case, the semantic structure of the text can not give an idea of predictive relationships between key concepts. Therefore, to address the practical problems it is needed to develop methods and algorithms using parsing proposals as a basis for creating a semantic description of the whole text, as well as to generate quantitative criteria for assessing the compliance meaning of the text.

1. The Association for Computational Linguistics. [Electronic resource]. – URL: <http://www.aclweb.org/archive/misc/what.html>.

ВИРАЖЕННЯ ЕКСПЛІЦИТНОЇ ТА ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Аннотація: Куліш Д.А. Выражение эксплицитной и имплицитной оценки в английском языке. В статье рассматривается категория оценки, ее структура, роль и выражение в юморе. Изучаются типы – эксплицитный и имплицитный, а также средства их выражения на примерах англоязычных шуток.

Ключевые слова: имплицитная оценка, категория оценки, оценка в юморе, шутка, эксплицитная оценка.

Анотація: В статті розглядається категорія оцінки, її структура, роль та вираження в гуморі. Досліджуються типи – експліцитний та імпліцитний, а також засоби їх вираження на прикладах англомовних жартів.

Ключові слова: експліцитна оцінка, жарт, імпліцитна оцінка, категорія оцінки, оцінка в гуморі.

Summary: Kulish D.O. Expression of explicit and implicit evaluation in the English language. The article treats the category of evaluation, its structure, role and implementation in humour. Its types, explicit and implicit, are studied along with means of its expression in British and American jokes.

Key words: category of evaluation, evaluation in humour, explicit evaluation, implicit evaluation, joke.

Оцінна діяльність людини представлена в різнопланових наукових роботах. Дослідники по-різному підходять до сутності поняття „оцінка” в філософському, логічному, психологічному та лінгвістичному планах. Цьому сприяє зокрема процес виникнення оцінки, під час якого те чи інше явище потрібно не лише сприймати, а й співвідносити з відповідною картиною світу чи особистими поглядами суб'єкта, що проходять крізь його призму розуміння і почуття, та в результаті класифікувати.

Актуальність статті зумовлено підвищенням зацікавленості у теорії комунікації і оцінці як одному з компонентів мовленнєвого акту, а також нагальною потребою визначення ролі оцінних явищ у гуморі, та необхідністю систематизації досліджень категорії оцінки в сучасній науці. Оцінка є антропоцентричним поняттям, „оцінюється те, що потрібно людині, в оцінку входить сама людина” [12, 35]. Наукова новизна полягає в дослідженні ролі оцінки в гуморі, засобів її імплементації, типів та лінгвістичної значимості.

Об'єктом дослідження є англомовні жарти, предметом – механізми реалізації оцінювання, категорія оцінки, її роль та вираження в гуморі. Метою роботи є дослідження категорії „оцінка”, її вербалізаторів, засобів імпліцитного та експліцитного вираження в жартах.

Оцінка – це кваліфікація дійсності відповідно до певної норми за ознакою „добре/погано” [11, 16], вираженого сукупністю різнорівневих мовних одиниць, що

об'єднані оцінною семантикою і виражають позитивне чи негативне ставлення автора до змісту мовлення [17, 7]. Категорія „оцінка”, спираючись на позамовне поняття „оцінки”, знаходить своє вираження в семантичному аспекті лексики, в синтаксичному устрої, в морфологічному оформленні деяких слів, тому її можна вважати понятійною. Категорія оцінки, безсумнівно, є мовною категорією. Крім того, дана категорія є ментальною. Оцінка – це категорія також прагматична, оскільки вона виражає ставлення до об'єкта та когнітивна, адже в її структурі лежать різні ментальні операції.

Як показує аналіз теоретичного та практичного матеріалу, можна говорити про наступні базові компоненти структури категорії „оцінка”: суб'єкт оцінки (який може бути виражений прямо чи опосередковано), оцінне значення, що розкриває позицію суб'єкта, об'єкт оцінки.

Реакція реципієнта на оцінку може бути також прямою або непрямою, позитивною (розуміння, згода), негативною або індиферентною. Тому можна стверджувати, що процеси сприйняття, інтерпретації, оцінки й розуміння пов'язані між собою внутрішніми зв'язками.

Понятійна категорія „оцінка” не тільки відображає понятійне значення оціночності, але і враховує всі формальні ознаки. Засоби вираження категорії „оцінка” різні: на фонетичному рівні: інтонація, емпатичний наголос, на словотвірному: афіксація, словоскладання, на лексичному: оціночні слова, оціночні конструкції, пряме і переносне значення слова, на синтаксичному: повтор, паралелізм, градація, еліпсис, на графічному рівні: вживання великої літери. При цьому дані засоби можуть функціонувати як ізольовано, так і у взаємодії. Відмінності у вираженні оцінки можна пояснити не тільки власне семантичними невідповідностями, але й різним характером шкали оціночних позначень, тобто градуальністю. Під градуальним протиставленням (опозицією), або шкалуванням, ми розуміємо ступені протиставлення членів ряду, що характеризуються різною мірою (градацією, ступенем) однієї і тієї самої ознаки. Це розташування мовних одиниць однієї семантичної групи по порядку, причому „якщо відомо місце слова на певній семантичній шкалі, можна виміряти і семантичну відстань між словами” шляхом порівняння з еталоном, точкою відліку на шкалі – уявленням про нейтральне, нульове, звичайне, просте [4, 144]. Таким чином, градуальність являє собою кількісне вираження якості об'єкта за допомогою його порівняння з якоюсь нормою, еталоном, який відображає об'єктивне уявлення про нейтральне [15, 6].

Оцінка не буває однорідною, вона по-різному формується та виражається, тому виникає потреба у систематизації та виведенні різних типів оцінки. В історії лінгвістичних вчень поступово з'являлися різні типології, що спричинено різними ракурсами оцінки.

Мова, яка є формою виразу думки, представляє концептуальне бачення світу дійсного, що обумовлює виділення когнітивної функції мови в якості основної, домінуючої над усіма іншими [14, 3–12]. Оцінні судження мають певну специфіку. Суть її полягає в тому, що вони стоять на „краю” безлічі когнітивних процесів. З одного боку, в оцінних судженнях використовується все те, що придбано на первинних етапах обробки інформації – сенсорному і перцептивному; з іншого боку, – саме оцінними судженнями завершується процес інформаційної підготовки дії, саме на їхній основі і під їхнім безпосереднім впливом розгортаються так звані регулятивні про-

цеси: приймаються рішення, визначається мета і планується поведінка. У силу зазначеної специфіки оцінні судження у більшій мірі, ніж, скажімо, відчуття і сприйняття, „прив’язані” до мотиваційних і емоційних процесів. В оцінних судженнях відбивається не тільки (а іноді і не стільки) реальність, але і потреби самого індивіда [17, 8].

Лінгвістами виділяється шість типів оцінки, які мають інтонаційні, лексичні, граматичні засоби виразу [5, 63–66]:

1) оцінка адресантом змісту висловлювання з погляду реальності/нереальності (гіпотетичності та ін.), що експлікується за допомогою форм, способів і часу дієслова, а також деяких сполучників, часток і інших елементів структури речення;

2) оцінка висловлюваної ситуації з точки зору її необхідності, можливості і бажаності, що виражається модальними дієсловами, модальними словами;

3) оцінка адресантом ступеня його впевненості у вірогідності того, що повідомляється, що може реалізуватися модальними прислівниками, вставними словами, складнопідрядними реченнями з підрядним з’ясувальним, де головне речення містить модальну оцінку того, що виражено у підрядному;

4) цільова настанова адресанта або комунікативна функція висловлювання. За цією ознакою всі речення розподіляються на розповідні, питальні, спонукальні й оптативні. Засоби виразу цих значень – морфологічні, синтаксичні, просодичні;

5) значення ствердження/заперечення, що відображають наявність/відсутність об’єктивних зв’язків між предметами, ознаками, подіями, про які йде мова в реченні. Перший член опозиції (ствердження) не маркується, другий – маркується граматичними, словотворчими і лексичними засобами і т. ін.;

6) емоційна оцінка змісту висловлювання, що виражається лексично, просодично, а також за допомогою вигуків. Крім того, це значення може бути представлене або складнопідрядними реченнями, що містять у їх головній частині оцінний модус, або конструкціями зі вставними словами і зворотами.

Цей підхід фокусується на граматичних, просодичних та лексичних характеристиках оцінки і цілком охоплює всі ці аспекти.

Інший погляд на виділення типів має Н. Арутюнова, в основі її класифікації лежить взаємодія суб’єкта оцінки з її об’єктом. Дослідниця виділяє три групи частково оцінних значень: сенсорні; сублімовані та раціоналістичні оцінки [1, 13–17], які у свою чергу поділяються на категорії, виражені в мові найчастіше прикметниковими формами.

Так, до складу сенсорної групи входять сенсорно-смакові та психологічні оцінки. Сенсорно-смакові, або гедоністичні оцінки – найбільш індивідуалі-зований різновид, пов’язаний із фізичними відчуттями та психічним досвідом (наприклад: *приємний – неприємний, смачний – несмачний*). Психологічна категорія поділяється на інтелектуальну (*цікавий, захоплюючий – нудний, поверховий*) та емоційну оцінки (*веселий – сумний*).

Другу групу – сублімовані оцінки – складають естетичні та етичні категорії, що базуються на синтезі сенсорних оцінок та понятті норми, наприклад: *прекрасний – потворний, моральний – аморальний*.

До групи раціоналістичних оцінок входять утилітарні, нормативні й телеологічні. Ці оцінки пов’язані з практичною діяльністю, повсякденним досвідом людини, з фізичною чи психічною користю, з відповідністю стандартам, наприклад: *корис-*

ний – шкідливий, нормальний – ненормальний, якісний – неякісний, ефективний – не-ефективний.

Найпоширенішою класифікацією за оцінною шкалою є виокремлення позитивної (мейоративної, меліоративної) / нейтральної / негативної (пейоративної, інвективної) оцінки [13, 86]. На рівні мовлення можливі трансформації названих типів оцінок: а) в умовах контексту нейтральні лексеми набувають позитивного або негативного забарвлення; б) позитивне переходить у негативне, а негативне – у позитивне [10, 1]. Залежно від контекстуальної видозміни оцінної конотації лексеми мають пряме номінативно-оцінне значення й переносне номінативно-оцінне значення.

Такий лінгвістичний аналіз оцінки відбився в поділі оцінних найменувань на власне оцінні (з первинним оцінним значенням) та контекстуально оцінні (з первинним нейтральним значенням, що набувають оцінних конотацій у контексті) [9, 148-149].

І. Онищенко класифікує оцінку й оцінні значення залежно від критерію, що береться за основу: позитивна / негативна / нейтральна; абсолютна / порівняльна; суб'єктивна / об'єктивна; інтелектуально-логічна / емоційна / емоційно-інтелектуальна; сенсорна / сублімована / раціоналістична; оцінка, зумовлена конкретними поняттями / оцінка, зумовлена абстрактними поняттями [16, 6].

Оцінка є складовою семантичної структури слова як одиниці мови, що вказує на певну оцінність предметів та явищ. Оцінні значення розподіляються вченими на загальнооцінні та частково-оцінні [7, 28]. До перших належать прикметники *хороший (гарний)* та *поганий*, які виражають повну оцінку об'єкта. До другого типу оцінних значень зараховують адективи, що виражають один аспект об'єкта оцінки з погляду аксіологічної характеристики, наприклад: *талановитий, дурний, нахабний*.

У мовознавстві модальність належить до важливих характеристик категорії оцінки та явища оцінюваності і трактується як категорія, що виражає зв'язок висловлювання з реальною дійсністю. У сучасній лінгвістиці існують різноманітні трактування терміну „модальність”, спільною рисою їх є той факт, що характеризує їх усі елемент оцінювання.

У Великому енциклопедичному словнику модальність (від лат. *modus* – міра, спосіб) розглядається як функціонально-семантична категорія, що виражає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації повідомлення [20, 303]. До сфери модальності відносяться:

1) протиставлення висловлюваного за характером комунікативної установки (твердження – питання – спонування);

2) протиставлення за ознакою „твердження – заперечення”;

3) градації значень в діапазоні „реальність – ірреальність” (реальність – гіпотетичність – ірреальність), різний ступінь упевненості мовця в достовірності думки про дійсність, яка формується у нього;

4) різноманітні видозміни зв'язку між підметом і присудком, виражені лексичними засобами („хоче”, „може”, „повинен”, „потрібно”) [19, 303].

О.С. Ахманова розглядає модальність як понятійну категорію зі значенням ставлення мовця до висловлювання та відношення висловленого до дійсності [3, 237].

В.О. Самохіна та В.П. Кривенко позиціюють модальність як засіб вираження оцінки [17, 9]. Оцінка включає ціннісний компонент значення мовних знаків і характеризується модальною рамкою. Виділяється шість основних типів модальності:

1) атлетична – характеризує дію як необхідну, можливу або неможливу і пов'язану з об'єктом оцінки;

2) деонтична – має справу з нормами та обов'язками і характеризує дію як таку, що повинна бути, дозволена або не дозволена за певних обставин;

3) аксіологічна – ґрунтується на оцінюванні ситуації або дії як позитивної, негативної або нейтральної;

4) часова – розглядає події з точки зору їх перебування у минулому, теперішньому або майбутньому часі;

5) просторова – активується за допомогою дейктичних одиниць і структурується такими онтологічними показниками як тут, там, ніде;

6) епістемічна – відображає поняття „знання”, „припущення”, „незнання” і опредметнюється у семантиці мовленнєвих одиниць. Ця модальність пов'язана з семантикою можливих світів.

Для дослідження оцінки в гуморі важливим є дослідити категорію комічної модальності. О.М. Телятнікова дає таку дефініцію поняттю комічної модальності: особливий вид загальномовної універсальної категорії модальності, що виражає оцінювальне судження мовця чи того, хто пише, стосовно повідомлення з метою створення комічного ефекту [18, 34].

У зв'язку з тим, що суб'єктивне модальне значення передбачає різні види ставлення мовця чи автора до об'єкта, можна зробити висновок, що комічна модальність не є однорідною. Це явище розподіляється на види на основі оцінювального ставлення до явищ дійсності, що описуються:

- 1) етична модальність (від англ. 'ought', означає обов'язковість), що включає бажання наблизитися до світу обов'язку;
- 2) етична модальність, що включає чіткий розподіл позитивного та негативного, співвідношення норми та аномалії, серйозного та смішного, де об'єктом сміху являються людські недоліки: слабкість, поганий характер, гнів, честолюбство, жадоба, марнотратство і т.п. (але коли вони не абсолютно порочні), то є область „нешкідливих” порушень етичної моралі;
- 3) естетична модальність, що акцентує увагу на протистоянні піднесеного та приземленого, прекрасного та потворного (так звана естетизація останнього);
- 4) онтологічна модальність, що презентує сміх і карнавал, як саме життя;
- 5) психологічна модальність, що передбачає порушення напруженого очікування, страху, душевного хвилювання;
- 6) інтелектуальна модальність, що оцінює духовну організацію особи, рівень інтелекту, співвідношення раціонального та ірраціонального;
- 7) змішана модальність, що передбачає наявність двох або більше видів комічної модальності у вираженні авторського ставлення до повідомлення [18, 34].

Модальність – комплексна категорія, що має різноманітні мовні засоби вираження: синтаксичні, морфологічні, лексичні. В цілому будь-які мовні одиниці можуть стати модальними, залежно від намірів автора повідомлення та контексту. Однак, звернімо увагу, оцінюваність у висловлюваннях, що створюють комічний ефект, досягається за рахунок різноманітних зображувально-виражальних засобів

мови, тобто вагому роль у формуванні комічної модальності відіграє система стилістичних прийомів.

У даному контексті необхідно зазначити, що велика кількість вчених вважають, що зробити семантичний аналіз модальності можна лише, врахувавши її застосування у мові, найвищою одиницею чого є текст. І.Р. Гальперін підкреслив існування об'єктивної модальності на рівні речення, тоді як суб'єктивна модальність є характерною як для окремих одиниць тексту, так і для тексту в цілому [8, 27]. Згідно досліджень О.С. Бочкової, саме в тексті актуалізуються значення всіх модальних одиниць. В результаті їх синтезу і взаємодії виникає модальний сенс тексту [6, 5].

Комічна модальність є видом загальної категорії, що виражає оцінювальне судження, ціллю чого є створення комічного ефекту. Модальність визначається шляхом аналізу засобів та стилістичних прийомів мови, за одиницю чого зазвичай беруть текст.

Структура оцінного значення включає в себе суб'єкт, об'єкт, предмет і підставу оцінки (або її критерій). У мові оцінка реалізується на різних мовних рівнях [2, 52-53]. Фрейм створення оцінки включає три так звані „вбудованих” фрейми – адресанта (суб'єкта), адресата (об'єкта) та власне оцінний фрейм, кожен з них має верхинні вузли – термінали [12].

Оцінність виступає джерелом комічного. Перлокутивний ефект досягається за допомогою правильної організації мовних засобів, тобто оцінку можна виразити експліцитно, тому у жарті часто використовуються емоційно та експресивно забарвлені мовні одиниці. Виділяються також такі речення, де немає жодного експліцитно вираженого оцінного засобу, але в цілому речення носить імпліцитний оцінний характер [17, 11]. Перлокуція визначає використання адресантом цілого ряду різноманітних експліцитних мовних засобів. На основі складеної В.О. Самохіною та В.П. Кривенко класифікації характерних видів засобів, за яких есплікується оцінка в гуморі [17, 11], можна виділити такі засоби (у якості прикладів наведено сучасні англійські жарти):

Концептуальні бленди: *“Titanic” is unsinkable afterall!* [22]. У цьому прикладі змішано два базових значення концепту – корабель та оскароносний фільм, де як „такий, що не можна потопити” оцінюється саме другий.

Лексичні бленди: *Have you heard the one about the rhubarb who robbed a shop? He got taken into custardy* [22]. Створюється бленд слів *custard* (солодкий крем) та *custody* (ув'язнення), що сприймаються аксіологічно рівноцінними в цій гумористичній ситуації.

Синтаксичні бленди: *Better late than an apple a day* [22]. Змішуються два фразеологічні звороти – *better late than never* та *an apple a day keeps a doctor away*.

Малапропізми: *Texas has a lot of electrical votes* [22]. Оцінне значення побудовано на малапропізмі *electrical*, що вжите замість слова *electoral*.

Фонетичний взаємовплив двох слів: *Which day of the week do fish hate? Fry-Day* [23]. *Friday* (п'ятниця) під впливом фонетичної схожості зі словом *to fry* (смажити) створює оцінне значення – день смаження оцінюється як ненависний для риби.

Спунеризми: *In New York Harbor, my uncle supervises bug totes* [23]. Через переставлення початкових звуків у словах *tug boats* (лодки на буксирі) з'являється фраза *bug totes* (комашині біги), що допомагає побачити комічну оцінку роботи об'єкта жарту.

Лексичне протиставлення: *Men say the smartest things when they start the sentence with "A woman once told me..."* [23]. У жарті дається оцінка висловлюванням чоловіків загалом, що виражається у протиставленні сполучень слів *men say* та *a woman told*.

Трансформовані вислови: *A poster read: "God is dead" – Nietzsche. The graffiti underneath read: "Nietzsche is dead" – God* [23]. Задля створення негативної оцінки використано трансформований вислів "Nietzsche is dead", що утворено від відомої цитати самого філософа.

Словотворче балагурство: *What are the three fastest means of communication? Internet. Telephone. Telawoman!* [22]. За допомогою цього прийому комічний ефект викликає оцінка жінок як пліткарок.

Техніка заміщуваних утворень: *Which famous film director wiles his hours away on peer to peer websites? Quentin Torrent-tino* [21]. *Torrent* – це тип вебсайтів для безкоштовного обміну контентом між користувачами; завдяки трансформації прізвища *Tarantino* у *Torrent-tino* спостерігаємо негативну оцінку такої діяльності режисера.

Гра слів: *There was a man who entered a local paper's pun contest. He sent in ten different puns, in the hope that at least one of the puns would win. Unfortunately, no pun in ten did* [21]. Оцінка створена за допомогою гри слів у останньому реченні, комічний ефект викликано тим, що жарт побудовано навколо ситуації про гру слів – каламбур.

Слова, що втратили свій первісний зміст: *I said to the Gym instructor, "Can you teach me to do the splits?" He said, "How flexible are you?" I said, "I can't make Tuesdays"* [21]. Слово *flexible* у цій ситуації втрачає своє первинне значення (гнучкий) та розцінюється суб'єктом анекдоту у сенсі можливості виділення часу, адаптації до розкладу.

Двозначність: *Two aerials meet on a roof, fall in love, get married. The ceremony was rubbish – but the reception was brilliant* [21]. Гарна оцінка дається слову *reception*, комічне ґрунтується на полісемії цього слова – святкування весілля та прийом антен.

Амбівалентність: *A linguistics professor was lecturing to his English class one day. "In English," he said, "A double negative forms a positive. In some languages, though, such as Russian, a double negative is still a negative. However, there is no language wherein a double positive can form a negative."* *A voice from the back of the room piped up, "Yeah, right."* [23]. У цьому прикладі ми бачимо оцінне судження незгоди (*yeah, right*), що за словами професора з анекдоту мало б виражати позитивне речення, проте у реальності формує негативне.

Перебільшення: *I was having dinner with Garry Kasparov (world chess champion) and there was a check tablecloth. It took him two hours to pass me the salt* [21]. Аксіологічне значення виражається гіперболізацією часу, воно ж викликає сміх.

Оцінка з натяком: *Q: Doctor, before you performed the autopsy, did you check for a pulse? A: No. Q: Did you check for blood pressure? A: No. Q: Did you check for breathing? A: No. Q: So, then it is possible that the patient was alive when you began the autopsy? A: No. Q: How can you be so sure, Doctor? A: Because his brain was sitting on my desk in a jar. Q: But could the patient have still been alive, nevertheless? A: Yes, it is possible that he could have been alive and practicing law somewhere* [23]. Одним об'єктом жарту дається оцінка іншого, він натякає на те, що у нього немає мозку, порівнюючи зі своїм пацієнтом.

Окрім експліцитних оцінок виділяються такі речення, що носять імпліцитний оцінний характер за рахунок оточуючого його контексту, тобто оцінка будується

за допомогою вживання автологічного стилю. Подібні речення займають особливе місце серед оцінних висловлювань, це „квазіоцінні” висловлювання, виражені не буквально, імпліцитним змістом описового контексту. У анекдоті *“All of us could take a lesson from the weather. It pays no attention to criticism”* [22] немає прямої оцінки погоди, вона імплікується з висловлювання, що погода не приділяє увагу критиці, тобто оцінюється адресантом, як погана, і саме цим викликано комічний ефект жарту.

За Н.Д. Арутюною, „здатність і потреба людини надавати своїм висловлюванням різне „модальне аранжування” є однією з найбільш характерних особливостей природної людської мови” [2, 53].

У висновку можна відзначити, що „оцінка” є дуже важливою категорією, що вивчається багатьма галузями науки, зокрема лінгвістикою. Вона має власний фрейм створення та структуру і позначає певну кваліфікацію дійсності відповідно до прийнятого стандарту. У гуморі оцінка відіграє важливу роль, оскільки породжує комічний ефект, що може проявлятися експліцитно чи імпліцитно. Засобами експліцитного вираження є: концептуальні, лексичні та синтаксичні бленди; малапропізми; фонетичний взаємовплив; спунеризми; лексичне протиставлення; трансформовані вислови; словотворче балагурство; техніка заміщуваних утворень; гра слів; слова, що втратили свій первісний зміст; двозначність; амбівалентність; перебільшення. Імпліцитні оцінки є квазіоцінними висловлюваннями, виражені змістом контексту. Потреба створення оцінок є характерною для людини, відбиває її сутність. Перспективу вбачаємо у детальному вивченні та систематизації функціонування оцінних значень у гуморі.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Лингвистическая философия // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С.269-270.
2. Арутюнова Н. Д. Речеповеденческие акты в зеркале чужой речи / Н. Д. Арутюнова // Человеческий фактор в языке: Коммуникация, модальность, дейксис. – М.: Наука, 1992. – С. 52-56.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М. : Сов. энциклопедия, 1969. – 608 с.
4. Белянин В.П. Психолінгвістика. – М. : Издательство Московского психолого-социального института «Флинта», 2004. – 232с.
5. Бирюлин Л.А. Основные типы модальных значений, выделяемых в лингвистической литературе / Л.А. Бирюлин, Е.Е. Корди // Типология функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность. – Л., 1990. – С. 63-66.
6. Бочкова О.С. Категории модальности, времени и пространства в жанре НФ (на материале русско- и англоязычных текстов): автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Саратов, 2006. – 25 с.
7. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. – М. : Наука, 1985. – 228 с.
8. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка – М. : Изд-во лит-ры на ин. яз., 1978. – 460 с.
9. Дудик П.С. Стилїстика української мови. – Київ. : Академія, 2005. – 368 с.
10. Іващенко В.Л. Конотативно-оцінний аспект семантики назв осіб за родом діяльності, місцем проживання та національною приналежністю: автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Київ, 1997. – 15 с.

11. Карасик В. И. Языковая матрица культуры. – М.: Гнозис, 2013. – 320 с.
12. Катермина В. В. Оценочные номинации в художественном тексте / В. В. Катермина // Герменевтический круг: текст – смысл – интерпретация: сборник научных статей. – Армавир: РИЦ АГПА, 2011. – С. 32-37.
13. Коротун О.О. Семантика оцінки в номінаціях особи / О.О. Коротун // Ономастика і апелятиви: Зб. наук. пр. – Вип. 14. – Д.: ДНУ, 2010. – С. 86-92.
14. Кубрякова Е.С. Семантика в когнитивной лингвистике (о концепте контейнера и формах и формах его объективизации в языке) / Е.С. Кубрякова // Известия АН. Серия литературы и языка. – М., 1999. Т. 58, № 6. – С. 3-12.
15. Мартине А. Континуум и дискретность / А. Мартине// Вопросы языкознания. – 1990. – №3. – С. 5-10.
16. Онищенко І.В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах : автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 2009. – 33 с.
17. Самохіна В. О. Оцінка у фокусі функціонально-комунікативної парадигми / В. О. Самохіна, В. П. Кривенко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2013. – № 1071. – С. 6-13.
18. Телятникова О.Н. Языковые средства выражения комической модальности: дис. ... канд. филол. наук. – Самара, 2010. – 232 с.
19. Шведова Н.Ю. Русская грамматика / Н.Ю. Шведова. – М. : Наука, 1982. – 709 с.
20. Языкознание : большой энциклопедический словарь / [глав. ред. В.Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2000. – 668 с.
21. Funny Jokes: [Электронный ресурс]. San Diego, 2011-2015. – Режим доступа: <http://www.funny.com/> (Дата обращения 27.03.2015).
22. Jokes to Go: [Электронный ресурс]. SpekGY, Inc, 1998-2015. – Режим доступа: <http://www.jokes2go.com/> (Дата обращения 20.03.2015).
23. My Best Jokes: [Электронный ресурс]. London, 2015. – Режим доступа: <http://www.mybestjokes.com/> (Дата обращения 22.03.2015).

Краснянська М.П.
МНУ імені В.О. Сухомлинського,
Україна, м. Миколаїв
Науковий керівник:
к.п.н., доцент *О.Л. Щербакова*.

«ПОТІК СВІДОМОСТІ» ЯК КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Ключові слова: «потік свідомості», модернізм, література, Дж.Джойс.

Keywords: stream of consciousness, modernism, literature, J. Joyce.

«Потік свідомості» будучи однією з важливих складових в художній культурі ХХ століття, найбільш помітний в творчій практиці модернізму. Хоча, на сучасному етапі це поняття є недостатньо розробленим. Виникнувши в кінці ХІХ – першій третині ХХ ст, даний феномен, не маючи однозначного визначення і в той же час реально існуючи в художніх практиках, збагачувався різними тлумаченнями, які досі не стали предметом спеціальної рефлексії в аспекті з'ясування сутності його природи.

“Потік свідомості” – це прийом в літературі ХХ століття, переважно модерністського напрямлення. Термін належить американському філософу-ідеалісту Вільяму Джеймсу, який вперше вжив його у книзі «Наукові основи психології» (1890). «Потік свідомості» — художній засіб зображення внутрішнього світу людини, що має на меті безпосередньо відтворення «зсередини» плину її роздумів, переживань, настроїв як складного психологічного свідомо-підсвідомого процесу, тобто це так званий своєрідний спосіб фіксації та вираження найприхованіших складників стану людської душі; один із провідних прийомів літератури модернізму [2, с.260].

Можна виділити декілька ознак «потіку свідомості» в літературі:

- підкреслена увага до духовного життя особистості;
- посилена емоційність;
- спонтанність виникнення думок та образів;
- відсутність чіткої послідовності викладу;
- переплетення свідомого і позасвідомого, раціонального і чуттєвого;
- глибинний психологізм.

Літературу «потіку свідомості» досить важко сприймати, так як написана вона у вигляді низки фрагментів, які є своєрідним художньо-щоденниковим літописом певної історії чи події.

Потік свідомості як підтип передачі художньо-трансформованого внутрішнього мовлення має такі особливості:

- Скорочення речень, що обумовлено потребою показати ті психічні процеси, які не оцінюються й не обробляються;
- Наявність еліптичних конструкцій;
- У значній кількості використання номінативних речень;
- Відсутність авторської ремарки;
- Наявність багатьох сполучників;

- Найявна фіксація одиничних образів, неясних відчуттів, що призводять до спрощення структури речення;
- Домінуючим типом є неповні речення;
- Перенасичення риторичними фігурами, а саме надмірне вживання метонімії, метафор, епітетів;
- Специфічне пунктуаційно-графічне оформлення речень.

Одним з найяскравіших представників літератури «потому свідомості» по праву вважають ірландського письменника Джеймса Джойса. Спочатку митець писав свої твори у реалістичній манері, збагаченій елементами імпресіонізму й символізму (15 новел збірки «Дублінці»). У психологічному есе «Джакомо Джойс» й автобіографічному романі «Портрет митця замолоду» відображено інтенсивний модерністський пошук письменника. У **1922 р.** світову славу авторові приніс роман «Улісс» [1,с.64]. Джойс в «Уліссі» уперше відобразив «потік свідомості» як поєднання свідомого і несвідомого. Дія роману відбувається упродовж одного дня, але завдяки новим художнім прийомам стала віддзеркаленням вічної «одіссеї» людського духу. Джеймс Джойс своєю творчістю довів, що у людській свідомості уживаються вічне і миттєве, драматичне і комічне, а підсвідоме людини відкриває справжній всесвіт почуттів, прагнень, бажань, скutih свідомістю. Саме з легкої руки Джойса «потік свідомості» стає літературним методом, а увага до внутрішнього світу людини, її психології – його творчим кредо [1,с.67].

Іншою не менш яскравою представницею даного напрямку була англійська письменниця, критик і теоретик модернізму Вірджинія Вулф, яка зробила значний внесок у розвиток світової літератури ХХ ст. і її визнали головою «психологічної школи», так як у своїй творчості вона продемонструвала широке розмаїття можливостей психологічного роману. Найвідоміші її твори це «Велика мандрівка» і «Ніч і день», «Понеділок чи вівторок». Створені нею романи значно відрізнялися по своїй техніці від традиційних вікторіанських, так як елементи «потому свідомості» усе більше проникали в її творчість, стаючи характерним образотворчим прийомом [3,с.191].

Отже, «потік свідомості» можна справедливо назвати розширеним внутрішнім монологом, який чітко прослідковується в творчості письменників-модерністів Дж.Джойса та В.Вулф. Стилiстично «потік свідомості» виявляється у синтаксичній непорядкованості мовлення, використанні прямої мови, оповідної манери, ліричних відступів, асоціацій тощо, через це контекст творів дуже важко сприймати пересічному читачу.

Література

1. Ковбасенко Ю.І. Джеймс Джойс//Всесвітня література в середніх навчальних закладах України.-2011-№7/8-с.62-67
2. Літературознавча енциклопедія Том 2, 2009.-с.260
3. Михальская Н.П.,Анискин Г.В. История английской литературы.- М.: Издательский центр «Академия», 1998.-с.188-193

ОСОБЕННОСТИ ИНИЦИАТИВНОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТА В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Ключевые слова: студент; самостоятельная работа; иностранный язык; образование; инициатива.

Keywords: student; independent work; foreign language; education; initiative.

Изучение иностранного языка предполагает необходимость освоения разнообразных явлений фонетики, лексики, грамматики, что происходит в разном соотношении практически на всех этапах обучения. Языковые явления, как правило, взаимосвязаны, часто представляют собой совокупность разнообразных систем, усложняются по мере продвижения в изучении языка. В процессе изучения языковой материал требует понимания, запоминания и повторения. Сложным считается преодоление барьера проникновения в законы иностранного языка. Для совершенного (желаемого) владения иностранным языком, как правило, недостаточно учебного времени, выделяемого в высшем учебном заведении. Изучение иностранного языка может продолжаться и после окончания вуза с целью достижения уровня, соответствующего поставленным перед собой задачам. Самостоятельная работа студентов требуется и для компенсации недостатков языковой подготовки, обусловленных различными обстоятельствами (например, различные уровни способностей), и для достижения различных индивидуальных целей, которые может поставить перед собой студент.

В настоящей работе рассматриваются особенности организации и планирования инициативной самостоятельной работы студента при изучении иностранного языка. При этом следует исходить из того, что студент не всегда имеет представление об особенностях планирования и организации самостоятельной работы. Одни студенты тяготеют больше к тщательной организации самостоятельной работы с учетом всех мелочей, намечают себе конкретные цели к конкретным срокам, стремятся пунктуально выполнять составленный план. Но не всегда такое может быть достигнуто. Не всегда студент может точно определить, сколько времени (и других ресурсов) может потребоваться для достижения определенной цели, не всегда может почувствовать, действительно ли достигнута цель. Например, студент запомнил какую-либо совокупность лексических единиц или грамматическое правило, но еще нельзя с уверенностью утверждать, насколько прочно усвоен этот материал, поскольку эти сведения могут, удерживаться только в краткосрочной памяти и без соответствующего повторения быть через некоторое время забытыми. Или же формальное усвоение определенного материала может быть не связано с умением применять полученные знания на практике для достижения коммуникативных целей. Не всегда студент может узнать, в каком объеме следует усвоить конкретное языковое явление,

как оно взаимосвязано с другими аспектами речи. Неудачи могут привести к разочарованию в планировании, а отсутствие ожидаемого результата самостоятельной работы может снизить мотивацию к ней. Стремление к достижению формального результата иногда, несмотря на значительные усилия, прилагаемые студентом, может не дать оптимального практического результата во владении иностранным языком. Иногда, напротив, наблюдается «беспорядочная» самостоятельная работа, когда студент не ставит перед собой конкретных целей, а изучает определенные языковые явления «по настроению», то есть то, к чему в данный момент возникает интерес или что, по его мнению, приводит к наиболее эффективному результату. Хотя такие варианты самостоятельной работы также нельзя отрицать, поскольку, как правило, лучше усваивается тот материал, к которому существуют наибольшая мотивация или интерес.

Конечно, самостоятельная работа над различными аспектами иностранного языка не может быть всегда идеальной организована, хотя ее качество и улучшается в связи с накоплением студентом практического опыта, с изучением опыта других людей, преуспевших в освоении иностранных языков [1; 2]. Студент языкового вуза имеет также много плановой самостоятельной работы по иностранному языку, связанной с учебным планом и программой изучаемой дисциплины, а также с заданиями преподавателя по конкретным темам.

Но все же следует уделять внимание и индивидуальной (инициативной) самостоятельной работе над иностранным языком, что очень важно и в последующей жизни и деятельности [3]. Опыт показывает, что не следует идеализировать достижение какого-либо результата и разочаровываться, если он не достигнут в запланированные сроки, поскольку изучение иностранного языка зависит во многом от индивидуальных особенностей студента.

Таким образом, организация инициативной самостоятельной работы студента над иностранным языком требует соответствующей системы представлений об оптимальной ее организации. Не меньшую роль играет при этом и психологическая готовность студента, когда не следует особенно идеализировать достижение результата и разочаровываться при неудачах.

Литература

1. Колпакчи М.А. Дружеские встречи с английским языком/ М.А. Колпакчи. – Житомир: НТП «Парк», 1995. – 320 с.
2. Ломб К. Как я изучаю языки/ К. Ломб. – М.: Прогресс, 1978. – 216 с.
3. Ферсман Н.Г. Формирование и развитие инновационного (творческого) мышления специалистов в системе постдипломного образования (в рамках курса иностр. языка): монография/ Н.Г. Ферсман. – СПб.: Астерион, 2014. – 175 с.

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК КАК ЯЗЫК НАУКИ В МЕЖДУНАРОДНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Ключевые слова: английский язык; наука; международная коммуникация; образование.

Keywords: English language; science; international communication; education.

Английский язык является одним из наиболее распространенных языков на Земле. Это язык стран с достаточно высоким уровнем культуры, развитыми наукой и техникой. Благодаря этому он относится к одному из международных языков [2]. В частности, английский язык широко применяется в области науки. Благодаря употреблению английского языка при подготовке научных работ и научных сообщений результаты исследований могут быть представлены большому кругу ученых, а также людям, интересующимся соответствующими областями исследований и практики [4].

Одной из особенностей английского языка как языка международного общения можно назвать наличие вариантов этого языка, которыми пользуются представители науки, для которых этот язык не является родным [3]. Известно, что может быть существенное различие между знанием языка как родного и того же языка как неродного. Профессиональным ученым и исследователям, кроме того, приходится уделять много времени и внимания деятельности, связанной с их специальностью, из-за чего они не всегда могут освоить все аспекты английского языка. Тем не менее, английский язык часто необходим исследователям для представления результатов своей работы ученым и практикам других стран. Конечно, есть ученые, разносторонне одаренные, имевшие больше возможностей для изучения английского языка (например, в детстве, в учебных заведениях, в англоязычной среде), а также те, кто по роду своей деятельности имеют больше возможностей уделять внимание развитию своих знаний языка и работе с источниками информации на английском языке, что значительно обогащает их языковые знания. Однако деятельность ученого во многих случаях связана с необходимостью глубокой сосредоточенности на исследованиях по специальности. Часто такие исследования не соприкасаются в значительной степени с английским языком. Необходимость значительной сосредоточенности и самоотдачи в научных исследованиях часто не позволяет ученому в широком объеме изучить английский язык. Тем более, результаты научных исследований могут быть значительно ценнее, чем совершенствование английского языка ученым. Поэтому у ученого, которому необходимо в таких условиях пользоваться английским языком, вырабатывается своеобразный вариант «упрощенного» английского языка, особенно если язык необходим ему для активного применения (написание статей и докладов на английском языке, научная и деловая переписка, а также устное общение с коллегами

и устная презентация результатов исследований – чаще всего в форме докладов на международных научных конференциях). Большое значение для таких ученых имеет умение, обладая ограниченным количеством языковых средств, передавать в достаточной степени содержание своих сообщений на английском языке. Для этого ученому необходимо, как правило, владение основной терминологией своей специальности на английском языке, а также наиболее распространенными, в большой степени однозначными и универсальными лексическими и синтаксическими средствами, позволяющими передавать свои идеи на английском языке. К активному владению английским языком в таких случаях может относиться и умение находить наиболее доступные и несложные способы передачи на английский язык идей и высказываний, созданных на родном языке ученого. Это могут быть оптимальные приемы перевода или даже некоторые устойчивые штампы (клише), особенно для тех случаев, когда высказывание на родном языке ученого не может быть переведено дословно и требует значительных трансформаций.

Таким образом, у ученых разных стран для удовлетворения потребности в коммуникации на английском языке и при недостаточных условиях для полного овладения английским языком формируется своеобразный «упрощенный» вариант (если его можно так назвать) английского языка, для которого могут быть характерны необходимая для соответствующих областей исследований терминология, наиболее универсальные лексические и синтаксические средства, а также языковые формы, близкие по своему строению к структурам родного языка таких ученых. О разнообразии вариантов английского языка для международного общения речь идет, например, в работе Дэвида Кристалла [2, с. 227-228].

Конечно, не следует абсолютизировать такой «упрощенный вариант» или «минимум» английского языка ученых разных стран, поскольку этот «минимум», как правило, дополняется теми аспектами языка, которыми ученый овладел благодаря своим индивидуальным способностям и возможностям [1]. Но все же такой «упрощенный» вариант при умелом его применении позволяет ученым разных стран часто в большей степени понимать друг друга, чем иногда высказывания носителей языка, обладающих более широким запасом языковых средств, но увлекающихся сложными формами и забывающих иногда, что перед ними иностранец. Кроме того, и в языке науки существуют проблемы, связанные с так называемым «псевдонаучным языком», для которого характерным является перегруженность малопонятными или даже неуместными в конкретных случаях терминами и словами, громоздкими синтаксическими конструкциями, что создает трудности в восприятии даже для представителей данной специализации и носителей языка, не говоря уже об ученых, для которых английский язык не является родным, и которые в силу различных причин (основной и общей из которых можно назвать необходимость уделять основное время и внимание своей специальности) не имели возможности в совершенстве им владеть.

В условиях расширения потребности применения английского языка для международной научной коммуникации следует изучать опыт таких ученых разных стран, составленные ими тексты на английском языке (в том числе прошедшие редактуру), что может быть использовано вместе с другими материалами при определении основ учебных программ и учебных пособий соответствующего предназначения.

Литература

1. Дискурс іноземної комунікації/ К.Кусько (заг. наук ред.); Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів: ЛНУ, 2002. – 496 с.
2. Кристал Д. Английский язык как глобальный/ Д. Кристал; Н.В. Кузнецова (пер. с англ.) – М.: Весь мир, 2001. – 238 с.
3. Маликова Т.А. Взаимодействие национально-региональных вариантов английского языка/ Т.А. Маликова – К.: Знание, 1990. – 16 с.
4. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія/ Т.В. Яхонтова. – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2009. – 420 с.

НОВЕЙШИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБЛАСТИ РУССКИХ СЛОЖНЫХ СЛОВ (КОМПОЗИТОВ)

Ключевые слова: композиты, деривация, система в словообразовании, словообразовательное гнездо, словообразовательная цепочка, словообразовательная парадигма, морфология, первичное и вторичное композитообразование, композиты-сложения, композиты-сращения, композиты-аббревиатуры, вторичные композиты-субстантиваты.

Key words: composites, derivation, system in word-building, word-building nest, word-building chain, word-building paradigm, morphonology, primary and secondary composite-building, composites-additions, composites-joins, composites-abbreviations, secondary composites-substantivates.

Сложные слова продолжают оставаться в центре внимания многих исследователей конца XX в. – начала XXI в. (А.Ш.Алтаева, С.В.Гудилова, Е.А.Земская, Е.С.Кубрякова, Е.А.Клобуков, И.С.Улуханов и др.).

Е.А.Земская в монографии «Словообразование как деятельность» связывает композитообразование прежде всего с компрессивной функцией русского словообразования вообще и оценивает роль сложных слов среди новейших производных слов как весьма перспективную. Так, материалы неологических словарей дают возможность представить количественное соотношение производных – неологизмов, образованных разными способами словообразования:

Суффиксация	822
Префиксация	395
Суффиксально-префиксальный способ	145
Чистое сложение	745
Словосложение с суффиксацией	31
Аббревиация	105
Буквенного типа	80
Звукового типа	20
Смешанного типа	5
Контаминация	4
Сложносокращенные слова, включающие целое слово	402
Сложносокращенные слова, включающие только части слов	20
Составные слова	240
Усечение	11
Субстантивация	8
Каламбурное словообразование	8
Повтор-отзвучие	3

[4, 43-44].

Как видим, первичные и вторичные композиты весьма частотны для современного словотворчества.

Именно неологизмы-композиты рассматриваются и в работах Е.В.Клобукова и С.В.Гудиловой. Весьма интересным представляется попытка С.В.Гудиловой рассмотреть новые композиты конца XX- начала XXI вв. как особое морфолексическое (словообразовательное) поле, в котором выделяется ядерный сегмент, включающий исключительно сложения, а также приядерная зона (аббревиатуры) и периферия: ближняя периферия (сращения, сложно-составные и аффиксально-сложные дериваты) и дальняя периферия (аффиксально-сложные дериваты) [3, 3-4]. Вопросы композитообразования затрагивает И.С.Улуханов в монографии «Единицы словообразовательной системы русского языка и их лексическая реализация». Автор существенно расширяет число способов русского словообразования и отмечает, что «... ресурсы в области способов словообразования, реализованные в узуальной и особенно окказиональной лексике, намного превосходят то, что можно извлечь из существующей литературы по русскому словообразованию» [8, 95]. При этом способов образования сложных слов из 79 описанных И.С.Улухановым насчитывается 36:

- 1) 2 чистых узуальных;
- 2) 1 прямой чистый окказиональный;
- 3) 10 смешанных узуальных и 11 смешанных окказиональных- результат сочетания узуальных чистых способов;
- 4) 12 смешанных окказиональных способов – результат сочетания узуальных и окказиональных чистых способов [8, 95-96].

Сложные имена существительные и прилагательные в аспекте соотношения их морфемной и словообразовательной структуры стали предметом исследования в работах А.Ш.Алтаевой [См. Алтаева. 2004].

А.Ш.Алтаева исследует исключительно композиты-сложения (результат чистого сложения и сложно-суффиксального способа) в составе русских имен существительных и прилагательных, приводит их морфемные модели, которые соотносит со словообразовательной структурой композитов, описывает систему словообразовательных средств, дает качественно-количественную характеристику соотношения морфемной и словообразовательной структуры композитов» [1, 31].

Особое место А.Ш.Алтаева уделяет композитам-неологизмам, в том числе и окказиональным, вычлняя в их многокомпонентном составе до 32 частей [1, 17].

Как видим, и новейшие научные изыскания в области композитологии подчеркивают недостаточную изученность этой многоаспектной проблемы, непосредственно затрагивающей практически все вопросы русского словообразования. Сама проблема сложного слова остается весьма далекой от окончательного решения, в частности, до настоящего времени не исследовались композиты в составе комплексных единиц русского словообразовании: словообразовательных цепочках, парадигмах, парах, словообразовательных гнездах в целом. Специфика настоящего исследования заключается в комплексном представлении русских композитов-сложений, сращений и аббревиатур в системе словообразовательных гнезд русского языка (на материале «Словообразовательного словаря русского языка» А.Н.Тихонова в (2-х томах). Идентификация композитов в качестве специфических элементов определенных ступеней словообразования в именных, глагольных и наречных гнездах, характеристика

основных способов их образования и деривационных формантов, определение особенностей словообразовательной семантики композитов связывает проблематику русского композитообразования с различными аспектами русской деривационной системы, представленной, как известно, не только системой словообразовательных типов, но и системой словообразовательных гнезд.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алтаева А.Ш. Сложные слова в современном русском языке: морфемная система и словообразовательная структура: Автореф. дис. ... докт. филол. наук. – Алматы: КГПИ. 2004. -49 с.
2. Виноградов В.В. Русский язык: (Грамматическое учение о слове): – М.: Высшая школа, 1986. -639 с.
3. Гудилова С.В. Продуктивные типы образования сложных слов в современном русском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М.: МГУ. 2005. – 23 с.
4. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование. – М.: Просвещение, 1973. -С. 302.
5. Клобуков Е.В. Морфемика. Словообразование // Краткий справочник по современному русскому языку/Под. ред. П.А.Леканта. -М.: 1991. –С. 548.
6. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. – М.: Наука, 1981.- 98 с.
7. Тихонов А.Н. Словообразовательный словарь русского языка. В 2-х т. -М.: Русский язык, 1985. Т.1.-855 с. Т.2.-885 с.
8. Улукханов И.С. Единицы словообразовательной системы русского языка и их лексическая реализация. – М., 1996. -146 с.
9. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1968. – 310 с.

ИНТЕРМЕДИАЛЬНОСТЬ КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Статья посвящена изучению понятия «интермедиальность» в рамках современной исследовательской парадигмы.

Ключевые слова: медиальность, интермедиальность, искусство

Key words: mediality, intermediality, art

Одной из отличительных характеристик современной исследовательской парадигмы является её интегративность, выражающаяся в установлении междисциплинарных связей при определении понятий, и, как следствие, формировании целостной картины мира. Подобный синтез знаний нередко приводит к появлению смежных дисциплин, формирующих собственный терминологический аппарат, а также образованию нового вектора исследовательского интереса.

В настоящее время принято говорить о так называемом «медиальном повороте», в рамках которого все предметы и процессы (язык, пространство, образ и т.п.) наделяются свойством медиальности, вследствие чего они выступают как средства передачи значений или некоторого смысла. Понятие «медиальность» можно интерпретировать следующим образом: во-первых, как связь с техническим носителем информации; во-вторых, как форму, способ передачи информации, коммуникативного канала; и, в-третьих, как систему условных обозначений, символов, знаков, правил их комбинации между собой для передачи, обработки, запоминания и хранения информации в наиболее оптимальной для этого форме [1, 22].

Следовательно, опираясь на выше приведенные определения, в общем смысле медиальность представляет собой особый канал передачи информации. В свою очередь, взаимодействие различных коммуникативных каналов отражается несколькими терминами, входящими в активный научный оборот. В англоязычных работах это «мультимодальность» (multimodality), в немецкоязычных – «мультимедиальность» (multimedialität), а в отечественных – «интермедиальность» [1, 24].

Феномен интермедиальности получил свое развитие на рубеже 50-60-х годов XX века, когда появились работы, обобщающие межвидовые корреляции искусства. Однако некоторые исследователи указывают на более ранний временной промежуток, ссылаясь на статью М. П. Алексеева «Тургенев и музыка», опубликованную в 1918 году. В ней автор обозначил новое направление в отечественном литературоведении, связанное с изучением взаимодействия искусств, отнесенное им к общей проблематике сравнительного литературоведения [2, 45].

Согласно другому подходу, принято считать, что термин «интермедиальность» был впервые предложен в 1983 году немецким ученым О. Ханзен-Лёве в статье, посвященной проблематике соотношенности словесных и изобразительных искусств на примере русского авангарда. Впоследствии данное понятие было использовано и обо-

сновано отечественным философом И. П. Ильиным, который под феноменом интермедиальности понимал «большой язык культуры, складывающийся из искусства» [3].

Многогранность понятия «интермедиальность» позволяет рассматривать его как в узком, так и широком смысле. В первом случае под интермедиальностью понимается особый тип внутритекстовых взаимоотношений в художественном произведении, где взаимодействуют разные виды искусства. Во втором случае интермедиальность определяется как создание целостного полихудожественного пространства в системе культуры (художественного метаязыка культуры) [5, 153].

Синтез представленных выше определений предлагает Н. В. Тишунина, которая трактует интермедиальность как «особый тип структурных взаимосвязей внутри художественного произведения, основанный на взаимодействии языков различных видов искусства в системе единого художественного целого» [4, 4]. Согласно данному подходу, ярким примером репрезентации феномена интермедиальности является творчество символистов XIX века, которые обращались как к литературным, так и изобразительным текстам предшествующих культур, переосмысливая их в контексте нового произведения.

В символизме происходит не взаимодополнение искусств, а цитация одного искусства другим, которая осуществляется как на внутритекстовом, так и на внутрижанровом уровнях. Именно искусство символизма дало мощный импульс для появления новых жанровых форм, основанных на художественном внутривидовом синтезе (П. Верлен «Романсы без слов», О. Уайлд «Симфония в жёлтом») [6, 210].

Таким образом, понятие «интермедиальность» представляет собой современную и актуальную область исследования, направленную на выявление характеристик, объединяющих различные виды искусства, взаимодействующие в рассматриваемом объекте.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

Книги

1. Чернявская, В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.
 2. Ворошилова, М. Б. Политический креолизованный текст: ключи к прочтению. – Екатеринбург, 2013. – 194 с.
 3. Ильин, И. П. Интертекстуальность. – М.: Интрада, 1996. – 307 с.
 4. Тишунина, Н. В. Западноевропейский символизм и проблема взаимодействия искусств: опыт интермедиального анализа. – СПб, 1998. – 160 с.
- Статьи из журналов и сборников
5. Тишунина, Н. В. Методология интермедиального анализа в свете междисциплинарных исследований // Методология гуманитарного знания в перспективе XX века. К 80-летию профессора М. С. Кагана. – СПб. – 2001. – С. 149-154.
 6. Седых, Э. В. К проблеме интермедиальности // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2008. – С. 210-214.

ОППОЗИЦИЯ «ТЕКСТ-ДИСКУРС» КАК ЯДРО НАУЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Статья посвящена проблеме разграничения понятий «текст» и «дискурс» и рассмотрению основных подходов к их изучению.

Ключевые слова: текст, дискурс

Key words: text, discourse

В современном научном знании существует такой феномен, который подобно сквозной идее пронизывает все аспекты исследования речевых произведений и одновременно разрушает границы между изучающими их дисциплинами, и это понятие «текст». Согласно общепринятому мнению, текст – это альфа и омега лингвистических исследований. Именно он представляет собой высшее и независимое языковое единство [1, 4].

Наряду с «текстом» современные исследователи оперируют термином «дискурс», который также является одним из ключевых понятий XXI века, средством выражения и закрепления человеческого знания. Как текст, так и дискурс рассматриваются в рамках множества гуманитарных наук, среди которых лингвистика, семиотика, литературоведение, теория коммуникации и т.п.

Разность подходов к определению понятий свидетельствует об их динамичности, выраженной в семантическом варьировании. «Каждый исследователь вкладывает в термины «текст» и «дискурс» свой собственный смысл и дает им свое собственное толкование, исходя из постулатов той науки, представителем которой он является, и в соответствии со своими научными взглядами, представлениями и пристрастиями, в соответствии со своей концепцией и пониманием природы языка и человека» [2, 193].

Прежде чем определиться с дефиницией, необходимо ответить на вопрос о том, что первично, текст или дискурс. Так, например, в теории коммуникации акцент ставится на первичность дискурса по отношению к тексту и под дискурсом понимается «коммуникативное действие, в ходе которого продуцируются и артикулируются тексты». Сторонниками идеи о первичности текста высказывается мнение о том, что «дискурс актуализирует язык (как абстрактную знаковую систему) и тексты (как абстрактные ментальные конструкторы)» [5, 224].

Несмотря на существующую в научном знании неопределенность по отношению к «тексту» и «дискурсу», бесспорным остается тот факт, что эти два понятия являются смежными. Анализ существующих концепций и подходов к изучению этих двух терминов показывает то, что в большинстве случаев дискурс определяется посредством текста, чаще всего осложненного некоторыми характеристиками.

Следует отметить, что изначально, текст и дискурс рассматривались как синонимичные, взаимозаменяемые понятия. Это было связано с тем, что в некоторых европейских языках отсутствовало слово «дискурс», в том виде, в котором его ис-

пользовали представители французской лингвистической традиции, в связи с этим ему был найден эквивалент «текст».

Однако с развитием теории коммуникации, социолингвистики, психолингвистики, становлением когнитивной парадигмы содержание этих понятий постепенно стало приобретать отличный друг от друга смысл [8, 11]. В настоящее время в научном знании выделяют два основных подхода, раскрывающих оппозицию «текст – дискурс»: когнитивный и коммуникативный.

Когнитивный подход берет свое начало в работах Т. А. ван Дейка, нидерландского лингвиста и основоположника лингвистики текста, который одним из первых предложил разграничивать понятия «текст» и «дискурс». В своей статье «Стратегии понимания связного текста», написанной в соавторстве с В. Кинчем, ученый предлагает следующую трактовку: «Дискурс – это актуально произнесенный текст (parole – речь), а текст – это абстрактная грамматическая структура произнесенного (langue – язык)» [6,160]. Следовательно, дискурс представляет собой понятие, связанное с речью, речевым действием, а текст – с системой языка.

Схожая мысль прослеживается в работах Е. С. Кубряковой и О. В. Александровой, которые значительным образом расширяют понимание «текста» и «дискурса»: «Под дискурсом следует иметь в виду именно когнитивный процесс, связанный с реальным речепроизводством, созданием речевого произведения, текст же является конечным результатом процесса речевой деятельности, выливающимся в определенную законченную (и зафиксированную) форму» [7]. Следовательно, дискурс представляет собой процесс, направленный на производство речи, в то время как текст является продуктом, возникающим при завершении данного процесса.

Второй подход основывается на понимании оппозиции «текст – дискурс» с привлечением коммуникативного элемента. Так, например, Д. Лич и М. Шорт под дискурсом подразумевают «лингвистическую коммуникацию, рассматриваемую как сделку между говорящим и слушающим, как межличностную деятельность, чья форма предопределена ее социальной целью». Текст, в свою очередь, также представляет собой лингвистическую коммуникацию, выраженную как в устной, так и в письменной формах, и определяется как «сообщение, закодированное аудитории или визуальному медиуму» [3, 189]. То есть, под дискурсом имеется в виду коммуникативный процесс, осуществляемый между двумя участниками общения, под текстом же понимается само сообщение, направленное неопределенному адресату.

Д. Хоторн, перенимая теоретический запас знаний, накопленный коллегами в области лингвистики, и ссылаясь на М. Стаббса, предлагает разграничивать понятия «текст» и «дискурс» следующим образом:

- текст может быть неинтерактивным, а дискурс интерактивным;
- текст может быть коротким или длинным, но дискурс подразумевает определенную протяженность;
- текст должен обладать поверхностными связями, в то время как дискурс – глубинными связями;
- текст обладает абстрактной теоретической конструкцией, а дискурс – конкретностью и прагматическим выражением [3, 189].

Перечисленные выше характеристики позволяют выделить четыре основных критерия, по которым выстраивается оппозиция «текст – дискурс»: интерактив-

Таблица 1

Критерии	Текст	Дискурс
интерактивность	неинтерактивен	интерактивен
продолжительность	динамичен	статичен
наличие определенных связей	поверхностные связи	глубинные связи
абстрактность	абстрактен	конкретен

ность, продолжительность, наличие определенных связей, абстрактность. Данные параметры позволяют наглядным образом разграничить два исследуемых понятия, так как это сделано в нижеприведенной таблице:

Общность двух представленных подходов состоит в том, что они рассматривают понятие «дискурс» шире, чем понятие «текст». Одним из объяснений подобного соотношения, согласно Ю. Е. Прохорову, является то, что дискурс включает в себя экстралингвистические факторы и возникает в контексте ситуации [4, 36].

Подводя итог, оппозиция «текст – дискурс» является одной из ключевых идей, пронизывающих современные научные исследования. В настоящей работе мы рассматриваем текст как составную часть дискурса, под которым понимаем сложную упорядоченную систему, содержанием которой является текст в совокупности с экстралингвистическими факторами.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

Книги

1. Тураева, З. Я. Лингвистика текста. – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.
2. Красных, В. В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность. – М.: Диалог-МГУ, 1998. — 352 с.
3. Hawthorn J. A Concise Glossary of Contemporary Literary Theory. – London, 1992. – 400 p.
4. Прохоров, Ю. Е. Действительность. Текст. Дискурс. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 204 с. Статьи из журналов и сборников
5. Зяблова, Н. Н. Дискурс и его отличие от текста // Молодой ученый. – 2012. – №4. – С. 223-225.
6. Дейк ван Т.А., Кинч В. Стратегия понимания связного текста // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXIII. – М.: Прогресс, 1988. – С. 153-211.
7. Кубрякова, Е. С., Александрова О. В. Виды пространства, текста и дискурса // Категоризация мира: пространство и время: материалы научной конференции. М.: Диалог-МГУ, 1997. С. 19-20

Диссертация

8. Дроздова, Т. В. Научный текст и проблемы его понимания: дисс. ...д-ра филол. наук. – Москва, 2003. – 390 с.

ОЦЕНКА КАК СПОСОБ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ВНИМАНИЯ В ЗАГОЛОВКАХ ЖУРНАЛА «ЗА РУЛЕМ»

Ключевые слова: оценка, заголовок, журнал, прецедентный текст, метафора

В данной статье мы рассматриваем оценочность как лингвистическую категорию, которая принимает участие в организации языкового общения, показывает отношение к социальным явлениям, различной сфере человеческой деятельности, поведению, моральным нормам и принципам с точки зрения «хорошо» и «плохо».

Оценку рассматривают как «акт человеческого сознания, заключающийся в сравнении предметов, сопоставлении их свойств, определении роли в жизнедеятельности субъекта, и его результаты, закрепляемые в сознании и языке в виде позитивного, негативного или нейтрального отношения» [2, 223].

Оценка выполняет важную композиционную функцию в заголовке: ориентирует и привлекает повышенное внимание читателей в большом количестве сплошного текста при первом ознакомлении публицистики. В.Г. Белинский писал, что «название поэтического произведения всегда важно, потому, что оно всегда указывает или на главное из действующих лиц, в котором воплощается мысль сочинения, или прямо на эту мысль» [1, 6].

Сам по себе заголовок интересен тем, что он фиксирует внимание на наиболее важных и интересных моментах, экспрессивно побуждая читателя познакомиться с текстом. Заголовки свидетельствуют и о материале, для которого изобретены, и об авторе, его отношении к факту, положительном или ироническом. А ещё они свидетельствуют о концепции издания в целом, о его направленности и вкусах, о его аудитории [6, 54].

Целью нашей работы было выявить главную концепцию журнала. Рассмотреть, с помощью каких языковых средств образуется оценка и что помогает привлечь внимание читателя к «обычной» статье о машине.

Проанализировав оценочные средства журнала «За рулем» [7], [8], мы выяснили, что главной концепцией издания является отождествление человека и автомобиля. Машина преподносится как живое существо: член семьи, друг, питомец. Для автомобиля важны такие человеческие ценности, как «вера, надежда, любовь» – они стоят на первом месте при описании автомобиля. Для передачи оценочной информации авторы используют разные языковые приемы. Одним из них является прецедентный текст.

По Ю. Н. Караулову, «прецедентные тексты, значимые для той или иной личности в познавательном и эмоциональном отношениях, имеющие сверхличностный характер, т.е. хорошо известные и окружению данной личности, включая и предшественников и современников, и, наконец, такие, обращение к которым возобновляется неоднократно в дискурсе данной языковой личности» [3, 216].

Задача автора использовать незамысловатый прецедентный текст, чтобы он был понятен любому читателю в независимости от уровня образованности, чтобы был понятен смысл отсылки к тому или иному первоначальному тексту.

В журнале «За рулем» в качестве прецедентного текста выступают цитаты из художественных текстов, эстрадных песен, телевизионных передач, пословиц. Во всех цитатах используется признак маркированности, то есть «в принимающем, тексте присутствует определенное указание на прецедент, узнаваемый или неузнаваемый, знакомый или незнакомый, но легко выделяемый в тексте и имеющий свои границы» [5, 14]. Признак эксплицитности (то есть употребляется не полный текст, а свернутое содержание) и признак концептуальности (когда «чужое слово» становится «своим словом», то есть применяется перифраз).

Вышеуказанные способы можем проследить на следующих примерах: *Я оглянулся посмотреть. Между прошлым и будущим. В другом платочке. Погадать на короля.* – фразы отсылают нас к песням. Делается это целенаправленно, так как в статье под данными заголовками дается определенная передача смысла. Они позволяют дать оценку ситуации как положительную, так и отрицательную, перенося прецедентный текст на неживой предмет. *Ловись, рыбка. Лети, лети, лепесток. Спорт в сапогах. Цирк уехал, автодром остался. Ковер-самолет* – данные выражения дают отсылку на художественные произведения, сказки с неполнотой фразы и ее изменчивостью. *У нас будет маленький* – прецедентный текст отсылает нас к телевизионной программе «Пока все дома» к рубрике «У вас будет ребенок». Одновременно в этой фразе применяется перенесение человеческих качеств на автомобиль с первоначальным значением, что указывает на лингвистическую оценку в сравнении предметов «живого» и «неживого» мира, сопоставляет их свойства.

В данных заголовках применяется признак утвердительности – полемичности, который указывает на разное отношение одного высказывания к другому, определенное отношение к чужой точке зрения, выраженной в прецедентном тексте. И возникает определенный тип модальности, который описывает взаимодействие прецедентного текста и вторичного текста, то есть «принятие и «освоение» чужого текста или, иначе говоря, инкорпорация прецедентного текста в другое смысловое окружение, в результате чего новый текст начинает, «работать», как генератор новой информации [5, 17].

Также в заголовках журнала «За рулем» используются метафоры, которые являются мощным средством для привлечения внимания, запоминаются и дают возможность для воображения, оценивания нижеприведенной статьи перед ее прочтением. «Суть метафоры – это понимание и переживание сущности одного вида в терминах сущности другого вида» [4, 27].

Авторы статей узкоспециализированного журнала «За рулем» используют прецедентные тексты и онтологические метафоры, то есть события, деятельность, эмоции и тому подобное воспринимается как материальные сущности. Одна из целей онтологических метафор – количественная оценка. Что помогают интерпретировать автомобиль через человека, оценить со знаком «+» или «-» определенную ситуацию. Также «это позволяет осмыслять наш опыт взаимодействия с неживыми сущностями в терминах человеческой мотивации, характеристик и деятельности людей» [4, 59]. Человеческие нужды, качества и возможности переносятся на материальный объект. Все это способствует передачи главной концепции журнала.

Употребляются онтологические метафоры, когда материальный объект, в данном случае автомобиль, рассматривается как человек.

В заголовках употребляются слова с корнем -СЕМЬЯ-, что переносит самое важное для человека на автомобиль и делает его неотъемлемой частью людей. *Спорткар для семейных. Теперь мы семья.* Также используются такие метафорические понятия, которые не существуют вне семьи *Однофамильцы. У нас будет маленький. Потерянное поколение. Отважный мальч.* В каждом из этих примеров мы видим, что качества, свойственные человеку, переносятся на нечеловеческие понятия. Такие заголовки сближают людей и машины, делают их единым целым.

Важным для человека является его окружение: знакомые, друзья, питомцы. *Друг спортсменов, встреча одноклассников, экран собирает друзей, котенок с характером, найти друг друга, улетка под капотом, по улицам слона возили.* Авторы статей постарались заинтересовать читателей заголовками, которые передают идею сближения человека с машиной через круг общения, домашних животных, то есть через то, без чего не могут существовать люди.

Кроме того, в журнальных заголовках «За рулем» используются метафоры, передающие бытовую сторону жизни человека *хозяйствующий субъект, обрести лицо, на каком масле, розы и шипы, численное преимущество, признак стиля, в косметике не нуждаются, беговые кроссовки, смелый ветер, классики и современники, грибные споры, в прогнозе – снег и холод, своими руками.* За счет чего происходит олицетворение неживого предмета.

При формировании личности человека главными понятиями являются нравственные ценности, которые также отражаются в заголовках журнала «За рулем». *Куда привозят мечты. Прибыль – в нагрузку. 1425 кило надежды. Безопасность в активе. Без любви. Качество «гарантируют». Против веры? Уверенность на зимней дороге.* Все эти высказывания отражают важные понятия для человека, как «вера, надежда, любовь». При перенесении этих свойств на автомобиль, автор передает информацию о качестве, надежности и прочих достоинствах каждой автомобильной марки.

Данные заголовки отражают метафору как «феномен воображаемой реальности. Она дает возможность понимать опыт одного вида в терминах другого, создавая внутреннюю связанность. Метафоры могут создавать новые понимания и, тем самым, новые реалии» [4, 251].

Итак, анализ заголовков в узкоспециализированном журнале «За рулем» на лексическом уровне показал, что машина не существует сама по себе, она олицетворяется, наполняется жизнью, становится одним целым с человеком, то есть материальный объект интерпретируется как человек и именно такой способ преподнесения транспортного средства позволяет представить автомобиль как жизненно необходимое существо. Все это помогает привлечь внимание определенных читателей к обыденной статье о машине.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Блисковский З.Д. Муки заголовка. М.: «Книга», 1981.– 111 с.
2. Желтухина М.Р. Тропология суггестивности массмедиа дискурса: о проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ. Москва – Волгоград: «ВФ МУПК», 2003. – 656 с.

3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. М.:«Наука», 1987. – 263 с.
4. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. М.: «Едиториал УРС», 2004.– 256 с.
5. Сорокин Ю.А. Михалева И.М. Цитаты как знаки прецедентных текстов// Язык, сознание, коммуникация, 1977. – Выпуск 2. С. 13-25
6. Шостак М.И. Журналист и его произведение. М.: ТОО «Гендальф», 1998. – 96 с.
7. Журнал «За рулем». № 11 (1001). М., 2014. – 268 с.
8. Журнал «За рулем». № 12 (1002). М., 2014. – 244 с.

СТРУКТУРА МЕТАФОРИ ПОЛІТИКИ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Ключові слова: метафора Політики, політичний дискурс, царина цілі, царина джерела

На сьогоднішній день життя сучасних людей в еру інформаційного суспільства не можна уявити без Інтернету, оскільки – це частинка нашого повсякденного життя. Інтернет є досить багатограним, це одночасно і середовище для спілкування, розваг та навчання. За допомогою Інтернету стало можливим не лише купувати в режимі онлайн, не виходячи з дому, а й оплачувати банківські та інші послуги. Для багатьох людей – це спосіб заробітку. Однак найбільш цінною його перевагою є те, що інтернет – це джерело інформації інформація. Значною перевагою Інтернету можна назвати її всеохпність, тобто об'єднання людей і ресурсів, оскільки на сьогодні він є доступним кожному.

Процес розповсюдження інформаційних технологій ще не став всеосяжним, але він вже сьогодні докорінно змінює наше життя. Цей рух йде швидше, ніж хто-небудь міг собі уявити. З технічного винаходу інтернет перетворився на абсолютний феномен, що впливає на всі сторони життя людства. Не викликає жодних сумнівів той факт, що розвиток Інтернет-технологій відкриває перед суспільством безліч перспектив і дає надію на якісний прорив в самих різних сферах. Феномен Інтернету сьогодні неможливо не враховувати і в політиці. Завдяки йому можна відстежувати новини, політичні виступи та дебати, проводити опитування стосовно тих чи інших кандидатів; також можна знайти будь-яку інформацію стосовно теми, яка вас цікавить.

Комунікація вкрай важлива в політичній сфері, і за будь-якими значними змінами у комунікаційних технологіях, від появи преси до телебачення, слідували великі, часто прогнозовані зміни в політиці. Між тим, очевидно, що трансформаційні процеси сучасного суспільства пішли абсолютно іншим шляхом, ніж передбачали провідні теоретики інформаційного суспільства.

Розвиток web-технологій в сучасному світі збігається з поширенням інших мережевих форм організації людської життєдіяльності, «повзуче розростання» яких представляє собою безумовну загрозу традиційного розуміння політики як сукупності відносин з приводу влади. Влада намагається вписатися в культурні коди, за допомогою яких люди визначають свої відносини на новому інформаційному полі.

Проникнення web-технологій в політику це складний і суперечливий процес. Умовно його можна розділити на два етапи. Перший етап – інформаційний. Сутність його полягає в проникненні в мережу політичної інформації. В основному, це сайти політичних партій і громадських організацій, окремих політичних лідерів, сайти газет і журналів, а також чисто електронні видання аналітичних і дослідницьких організацій. Другий етап пов'язаний з медіатизації політики і спробою використання Інтернету як інструменту політичної комунікації та політтехнологій.

Сьогодні перемогти в боротьбі за владу, не маючи доступу до традиційних (електронним і друкованим) ЗМІ, неможливо. Однак досвід виборчих кампаній на заході і в Росії показав, що є і новий, набагато менш трудомісткий спосіб впливати на умі електорату – через мережу Інтернет. Цей спосіб має ряд переваг, головними серед яких є легкість і практична миттєвість опублікування будь-якої інформації, відсутність просторово-часових меж, можливість тематичного пошуку і швидкого зв'язку для моніторингу ситуації. Питома вага віртуальної інформаційної складової в політиці сьогодні має стійку тенденцію до зростання. Зокрема, цей процес буде продовжуватися і в майбутньому: кількість сайтів політичних партій і рухів буде збільшуватися, інформаційна роль Інтернету – зростати. Не виключена можливість того, що web-мережа стане провідним джерелом політичної інформації, відтиснувши традиційні ЗМІ на другий план.

Вагомим аргументом на користь цього твердження може служити той факт, що традиційні засоби масової інформації працюють переважно в режимі інформаційного монологу (односторонньої комунікації), за допомогою якої відповідні структури впливають на розум і підтримують контроль над підвладними суб'єктами. Комп'ютерні ж технології відкрили можливість багатосторонньої комунікації. Кожен, хто має доступ до мережі, може виступати як одержувачем, так і відправником інформації.

Багато хто найбільш проникливі політики звернули увагу на переваги політичної реклами в Інтернеті. Якщо картинка телевізійного ролика «живе» кілька секунд, газетна публікація – кілька днів, то тексти і відео-файли в Мережі можуть існувати місяці і навіть роки, тим більше, що в умовах посилення фінансового контролю за передвиборчою рекламою і подорожчання рекламних послуг традиційних ЗМІ, Інтернет надає вельми помітні переваги.

Глобальна Мережа дозволяє забезпечити постійний суспільно-політичний диспут з можливістю електронної зворотного зв'язку в реальному часі між владою та громадянами, відкриваючи реальну можливість подолання ієрархізма владних структур. Отже, залежність громадян від інституціональних посередників, партійних організацій і груп інтересів може бути зведена до мінімуму.

Інтернет може сприяти подоланню негативної тенденції до зниження рівня політичної участі (особливо це відноситься до молодого покоління, яке в основному не проявляє інтересу до політики), спростивши прямий контакт громадян та уряду. Інтернет знижує витрати на узгодження можливих шляхів політичного дії між індивідами, що дотримуються схожих поглядів, але не взаємодіють безпосередньо в реальному світі. Сьогодні віртуальна політика прийшла до принципово нового етапу. Мова йде про створення віртуальних політичних структур. Вони будуть відрізнятися від будь-яких раніше існували об'єднань, організацій, рухів і т.д. Інтернет давно поставив на порядок денний питання про об'єднання людей з різних ознаками: за політичними переконаннями, інтересам, загальним проблемам і т.д.

Загалом же використання Інтернету у політичних цілях має великі можливості. Це ті переваги, які не дає жоден інший засіб масової комунікації. І хоча для більшості громадян України Інтернет і досі залишається недосяжним, все ж на сьогодні – це величезна частка «просунутої» аудиторії, яка має право на політичну інформацію з перших вуст і від якої залежить успіх політичних партій на виборах.

Тож варто не відкидати можливості всесвітньої мережі, а намагатися якомога більше створювати ілюзію «присутності» в Інтернеті, адже на сьогодні – це найдешевший спосіб дієвої агітації.

Однак політичний Інтернет-дискурс менш ангажований, ніж дискурс інших ЗМІ, тому політичні Інтернет-тексти відрізняються більшою демократичністю і свободою висловлення думки.

В цілому за своєю природою Інтернет-дискурс є демократичною масовою засобом інформації та комунікації, оскільки він доступний всім зацікавленим особам. «Порівняно з іншими засобами масової інформації Інтернет у виключній ступеня перешкоджає тому, щоб у будь-кого з'явилася можливість монополізувати процес поширення інформації» [6]. Таким чином, у говорить (адресанта) з'являється можливість «без страху і докору» висловити свою точку зору, часто не безперечно.

Інтернет дає можливість помістити інформацію в необмеженому обсязі.

«Перехід від одного рівня інформації до іншого може стати тривалим процесом, який у багатьох випадках не передбачає завершення оскільки в Мережі відбувається постійне оновлення даних і поповнення сторінки оперативної інформацією» [6].

Інтернет дає широкі можливості створення віртуального діалогу, в результаті чого відбувається зміна фактора адресата. Так, якщо в політичному дискурсі адресант зазвичай активний, адресат більш пасивний, то в політичному Інтернет-дискурсі обидва учасники комунікації є активними. Тепер у адресата з'являється можливість вступити в контакт з адресантом: висловити своє ставлення до тієї чи іншої проблеми за допомогою електронного листа або ж зайти на його сайт і вступити з ним в «розмову». У багатьох сайтів є спеціальна сторінка, присвячена обговоренню питань, що виникли, часто у вигляді форумів. Таким чином, йде процес дифузії жанрів, їх постійне оновлення.

Інтернет дає можливість для створення віртуальних партій, заснованих на невідомих для сучасної політичної системи засадах членства, які потенційно будуть здатні оперативно реагувати на зміни позицій своїх членів з найважливіших питань і, таким чином, найбільш близько підходити до ідеалу адекватної репрезентації інтересів тих чи інших соціальних груп в політичному процесі.

Політичний Інтернет-дискурс – це продукт, який виник в результаті злиття двох дискурсів – політичного та власне Інтернет-дискурсу. Від політичного дискурсу політичний Інтернет-дискурс отримав наступні властивості:

- політичну тематику, яка відображає діяльність тієї чи іншої політичної групи чи політика;

- функції розповсюдження інформації, формування конкретних політичних реалій, маніпуляції суспільною свідомістю;

- надання оцінки діям влади;

- емоційно впливаючий характер тексту;

- мовні засоби (штампи, кліше, емоційна лексика, терміни тощо) [4].

В цілому за своєю природою Інтернет-дискурс є демократичним засобом масової інформації та комунікації, оскільки він доступний усім зацікавленим. «В порівнянні з іншими засобами масової інформації інтернет виключною мірою запобігає тому, щоб у кого-небудь з'явилася можливість монополізувати процес розповсюдження інформації» [2].

Впорівнянні з газетним політичним дискурсом, політичний Інтернет-дискурс вирізняється також тим, що в ньому присутні мультимедійні матеріали, відеоблоги, які дозволяють не лише читати статті та матеріали, присвячені тій чи іншій темі, а й прослуховувати та спостерігати за діями, мімікою та жестами політичних діячів [3]. Також, читачі можуть коментувати події та оцінювати їх. Однією з найважливіших відмінностей газетного дискурсу від Інтернет-дискурсу є те, що веб-сторінки та новостні сайти оновлюються щохвилини, і як результат – читачі отримують найсвіжішу інформацію про ті події, які їх цікавлять.

Неметафоричні концепти є результатом осмислення людиною її тілесної організації, моторних дій та сенситивного досвіду взаємодії з фізичними об'єктами навколишнього світу. В подальшому повторювані дії та результати пізнавальної діяльності дозволяють людині структурувати простір на основі фізичних властивостей та особливостей функціонування його тіла: вгору – вниз, всередині – ззовні, близько – далеко, спереду – позаду. Паралельно з цим формуються онтологічні поняття, які відображають загальні свідомості про категоріальні властивості предметів, на основі яких відбувається їхня ідентифікація: сутність, об'єкт, сила, баланс тощо. Виокремлюються і структурні поняття, які дозволяють схематизувати логіку повсякденно здійснюваних дій [7].

Політика – феномен суспільної свідомості, який формується в результаті різноманітних політичних комунікацій, «це світ, витканий з випусків телевізійних новин, газетних статей, розмов на кухні, це особлива, в деякому розумінні «віртуальна» реальність, яка відображає існування окремого соціального поля, який володіє своїми власними законами та правилами гри» [1].

Відомо, що система понять, яка сформувалася в нашій свідомості, грає визначальну роль в упорядкуванні реальності, яку ми сприймаємо. Вона формується в процесі пізнання світу та відображає інформацію про цей світ в вигляді концептів, які мають як неметафоричну природу, так і метафоричну основу [5].

Представники когнітивного напрямку у лінгвістиці трактують метафору як засіб концептуалізації, який дозволяє осмислити ту або іншу царину дійсності у термінах понятійних структур, що первісно склалися на базі досвіду, отриманого в інших галузях [7]. У лінгвістичній літературі дуальна метафорична модель зазвичай позначається формулою ЦАРИНА ЦІЛІ/РЕФЕРЕНТ є ЦАРИНА ДЖЕРЕЛА/КОРЕЛЯТ [1].

Теорії метафоричного моделювання беруть свій початок в монографії Д. Лакоффа та М. Джонсона «Метафори, якими ми живемо» [7]. Система метафоричних моделей – це важлива частина національної мовної картини світу, національної ментальності, вона тісно пов'язана з історією відповідного народу та сучасною соціально-політичною ситуацією. Цілеспрямований аналіз метафоричних моделей, які функціонують в політичній сфері, сприяє виявленню тенденцій розвитку політичного дискурсу та допомагає визначити ступінь впливу змін соціально-економічного характеру на функціонування мови.

Метафора ПОЛІТИКИ – це ментальна операція, під час якої в абстрактний концепт ПОЛІТИКИ (царину цілі) переносяться ознаки з іншого концепту, що репрезентує повсякденну (предметну) практику життєдіяльності суспільства (царини джерела) [1].

Основою нашого дослідження стали структурні, онтологічні та орієнтаційні метафори в англійському політичному Інтернет-дискурсі.

До структурних метафор відносяться наступні кореляти:

1) ВІЙНА;

Дії суб'єктів реалізуються шляхом таких метафоричних виразів *political attack/battle, tackle, hamper*:

... *David Cameron went on the attack last night in a determined TV onslaught designed to regain the mantle of the only leader who can change Britain. ... Mr Cable said the Tories were "scaremongering" as the three men all attacked their counterparts' plans for the economy.... Ken Clarke, the shadow business secretary, said earlier on Wednesday that the political instability caused by an indecisive election result could hamper efforts to tackle the UK's huge public deficit* [8].

Reminded of John Major's victory against the odds in 1992, he said: "I am determined and I am resolute and I am fighting not for me but for Britain's future," he said [9].

Вираз *battle*, який реалізує метафору ПОЛІТИКИ, в першому фрагменті показує, що вибори і боротьба – це рівнозначні в даному контексті слова, що вибори, так само як і війна є запеклою битвою за владу; а виразом, який репрезентує метафору ПОЛІТИКИ, *attack* в другому фрагменті автор має на меті підкреслити всю серйозність своїх намірів щодо літньої перерви парламенту:

...*The three main party leaders are all campaigning hard, each seeking to gain precious ground as the election battle enters its final few days. ...In a wide-ranging interview, Mr Cameron said he would establish a war cabinet to focus on Afghanistan and increase the number of weeks a year that Parliament sits, attacking Parliament's three-month summer break as "absurd"* [8].

In clear breach of Budget Day etiquette, Mr Darling engaged in partisan politics too.

2) ГРА/СПОРТ;

В цій метафоричній моделі виступають наступні вирази, які зображують метафору ПОЛІТИКИ, *winner, lose, betting odds*, які показують, що політика є свого роду азартна гра, рулетка, де політична сторона сьогодні перемагає, а завтра програє, і, таким чином шляхом цих виразів концептуалізуються дії суб'єктів політики та їхні результати:

...*Put to him that he would work with the "man from the Moon but not Gordon Brown", he said: "I don't think Gordon Brown — and I've got nothing personal about him — I just don't think the British people would accept that he could carry on as Prime Minister, which is what the convention of old politics dictates when, or rather if, he were to lose the election in such spectacular style"* [9].

... *They [the Tories] are losing the election and they are starting to panic," he added. (BBC, 21 April 2010)...He savaged Lib Dem leader Nick Clegg, the surprise winner of the previous debate, for putting the country's security at risk by threatening to scrap the nuclear deterrent* [9].

...*For the latest political betting odds and election betting head over to Paddy Power and get your Bet £10 Get £20 Free bet!* [10]

Вираз *rally* концептуалізує метафору ПОЛІТИКИ через процес передвиборчої агітації політичного діяча: ...*The Prime Minister got up at 5am to tour Yorkshire and the North West before heading to Scotland for a final rally last night* [11].

3) ТЕАТР;

Інструменти дії суб'єктів політики концептуалізуються крізь призму інструментів виступу, а також розгортання подій та проведення певних дій суб'єктами політики шляхом таких виразів як *performance*, *plaudits*, які репрезентують метафору ПОЛІТИКИ:

... *Mr Cameron brushed aside criticism of his nervousness in the first clash a week ago to launch a calm and assured performance in last night's second round* [9].

... *Mr Darling won plaudits for announcing the biggest budget deficit in history* [11].

... *Mr Darling's last gasp pre-election performance in the Commons signalled years of pain for the British people, with massive cuts in public services and a renewed attack on wages* [12].

Такими метафоричними виразами як *political show /appearance/ theatre/ arena/ plays* автор статті демонструє те, що вибори – це шоу, на якому виборці – глядачі, а все дійство, тобто політичні, баталії, виступи політиків, – це лише п'єси, які відбуваються в «театрі»:

... *Meanwhile, the Annarky blog describes the election as "all show and appearances; it is a personality contest, wives included. They call it democracy, I call it theatre." ... More generally, it shouldn't be surprising that plays which focus on the political arena are in the spotlight at the moment... The Visit London blog has provided this handy, if rudimentary, guide to political plays currently showing in the capital. ... Yet in response to Rebellato's piece, George Hunka makes the point that "all theatre is political in the sense that it is created, produced and presented; and operates within a culture's existing economic, cultural and moral ideology", so to talk about political theatre as a whole is not particularly helpful... Then there are plays that seek to examine the political process itself. David Hare's work is a good example of this; while arguably the best play ever written about the political process is Shakespeare's Julius Caesar* [9].

Шляхом виразу *put genie in the bottle*, який реалізує метафору ПОЛІТИКИ, автор хоче продемонструвати те, що неможливо буде після проведення виборів повернути все на свої місця, а за допомогою метафоричного виразу *scenario after the votes* – те, що політики завжди діють за готовим сценарієм і після виборів завжди існує декілька сценаріїв, згідно з якими відбуватимуться наступні дії політичних діячів:

... *He added: "I don't think after this election it will ever be possible to put the genie back in the bottle. ... The source said that the Lib Dems had now made clear their position in two possible scenarios after the votes had been counted* [9].

Засіб перевтілення попередньої влади у нову концептуалізується шляхом метафоричного виразу *politics masquerading*: ... *Tony Blair described the Lib Dems yesterday as "the old politics masquerading as the new". He said: "It is simple. Vote for what you believe in. If you think their policies are good, vote for them, but if you don't, don't"* [12].

4) БІЗНЕС;

Дії суб'єктів політики реалізуються шляхом наступного метафоричного виразу *invest in political party*, тобто досл. «інвестувати» свою довіру, повірити іншій політичній партії:

"I understand that for some people it feels like almost a betrayal not to vote Labour, but to start investing your trust in another party," he said during a trip to Burnley [9].

5) КУХНЯ;

Дії суб'єктів політики концептуалізуються шляхом виразу *plate*, який реалізує метафору ПОЛІТИКИ:

...*The British people don't hand you the government of the country on a plate* [12].

Онтологічні метафори залучають такі кореляти:

1) БУДІВЛЯ;

Вираз *renew*, який репрезентує метафору ПОЛІТИКИ, є методом переконання та спонування до дій щодо населення:

...*President Obama took on Wall Street today from a nearby New York City college where he renewed his push to convince Main Street and Capitol Hill of the need for sweeping financial regulations* [10].

Виразом *shelter*, який реалізує метафору ПОЛІТИКИ, репрезентовані дії суб'єктів політики:

...*The quaking Speaker Volodymyr Lytvyn was forced to take shelter under several umbrellas held by bodyguards as rotten eggs rained down on him through dense clouds of choking smoke* [12].

2) ТІЛО ЛЮДИНИ;

Цим метафоричним виразом *politics from top to toe* суб'єкт політики хоче підкреслити те, що він очистить та удосконалив політичну систему повною мірою:

...*In an interview with Sky News Mr Clegg was pressed on whether he would be prepared to work with alternative Labour figures such as Alan Johnson or David Miliband. He said: "I will seek with whomever else to deliver those big changes that I want, in the way the economy is run, the way the tax system works, the way our education system works and, of course, cleaning up politics from top to toe"* [9].

Виразом *sinew*, який реалізує метафору ПОЛІТИКИ, концептуалізуються дії політика:

...*Liberal Democrat leader Nick Clegg today vowed to «stretch every sinew» in an effort to reach out to undecided voters* [12].

Метафоричний вираз *leg of campaigning* виступає інструментом дії суб'єкта політики:

...*In a punishing last leg of campaigning Gordon Brown launched a final push to save his premiership – pinning his hopes on the millions of undecided voters who could still decide to vote Labour* [11].

До орієнтаційних метафор входить царина-джерело РУХ:

Шляхом виразів, які репрезентують метафору ПОЛІТИКИ, *bring down* та *drag* концептуалізується процес занепаду економіки країни:

...*And that crisis was born of a failure of responsibility — from Wall Street to Washington — that brought down many of the world's largest financial firms and nearly dragged our economy into a second Great Depression,» the president said* [10].

Згідно з результатами проведеного дослідження, найактуальнішими та найбільш використовуваними в англomовному політичному Інтернет-дискурсі виявились царини-джерела: ВІЙНА, ТЕАТР та ГРА.

На нашу думку, засилля саме цих метафоричних моделей (насамперед, ПОЛІТИКА є ВІЙНА, ПОЛІТИКА є ТЕАТР та ПОЛІТИКА є ГРА) пов'язане з виборами в парламент та існуючими у світі обставинами.

Вибори – це боротьба та змагання за владу. Як і на війні, так і на виборах присутні дві сторони, свої та чужі (тобто ті, за яких, та ті, проти яких). Політичні діячі та політичні партії активно борються та виборюють місця та голоси в пар-

ламенті. Це свого роду гра: той, хто отримає більше голосів, виграв, а той, хто менше – програв.

Але вибори – це ще й театр, в якому політичні діячі – це актори, які повинні грати свої партії на сцені (тобто на трибунах, виступи в залі засідань); результати голосування – це оплески, реакція глядачів за зіграну роль. День виборів – це прем'єра.

Однією з основних функцій метафори є вплив на людей, тому кандидати повинні грати «на публіку», їхні піар-менеджери та команда повинні вигадувати постійно якісь нові ролі та партії, розігрувати для них нові п'єси для того, щоб підігрівати інтерес виборців до політиків, а також використовувати чорний піар, обумовлювати своїх опонентів, що свідчить про те, що вибори – це гра або п'єса чи виступ на сцені.

Засилля метафоричних виразів концепту ВІЙНА показує, що вибори – це війна за владу, де опонент – це ворог і його потрібно знищити. На війні є лише переможець та переможений, тобто кандидат, який виграв цю битву і кандидат, який програв.

Отже, шляхом метафоричних виразів *battle, attack, fight* концепту ВІЙНА концептуалізуються дії суб'єктів політики та їхні подальші плани щодо проведення своєї передвиборної кампанії; метафоричні вирази *audience, plaudits, show, appearance, masquerading, theatre, scenario* концепту ТЕАТР концептуалізують виборців, голосування, виступи політичних діячів в теледебатах, в залах засідань, на трибунах та розвиток політичних подій. Крізь призму метафоричних виразів, наприклад, *lose, win, rally* концепту ГРА/СПОРТ репрезентуються результати дії політичних діячів та проведення політичної кампанії; метафоричні вирази *head, leg, toe* концепту ТІЛО ЛЮДИНИ відображають інструменти дії суб'єктів політики; метою або результатом дії суб'єктів політики виступають метафоричні вирази *invest, benefits* концепту БІЗНЕС; причини, результат, інструменти, місце дії суб'єктів політики репрезентуються через метафоричні вирази *ingredients, cook up, plate* концепту КУХНЯ; засоби досягнення мети, дії суб'єктів політики концептуалізуються крізь метафоричні вирази *renew, peel off* концепту БУДІВЛЯ.

Таким чином, в наведених вище метафоричних моделях політичне життя постає як світ закулісних ігор, вистав, боротьби, конкуренції, змагання, а політичні діячі – як типові представники цього ірреального світу.

Література:

1. Васильєва М.О. Метафорична реалізація концепту ПОЛІТИКА в сучасному англomовному політичному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / М.О. Васильєва. – Харків, 2008. – 20 с.
2. Кудрявцева Л.О. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція [Текст] / Л.О. Кудрявцева // Мовознавство : наук. теор. журн. ін-та мовознав. ім. О.О. Потебні та укр. мовно-інформ. фонду НАН України. – 2005. – № 1. – С. 58-66
3. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції [Електронний ресурс] / В.О. Павлуцька. – Режим доступу: <http://zavantag.com/docs/2053/index-37085-1.html>

4. Тагильцева Ю.Р. Субъективная модальность и тональность в политическом интернет-дискурсе / Ю.Р. Тагильцева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rua.pp.ua/subektivnaya-modalnost-tonalnost-politicheskom.html>
5. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / В.Н. Телия // Роль человеческого фактора в языке. – М. : Наука, 1988. – С. 173-204
6. Юдіна Т.В. Універсальні та специфічні характеристики Інтернету як форми комунікації / Т.В. Юдіна // Мова ЗМІ як об'єкт міждисциплінарного дослідження: Навчальний посібник / Відп. ред. М.Н. Володіна. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 460 с. 212.
7. Lacoff G. Metaphors we live by / G. Lacoff, M. Johnson. – Chicago: Chicago University Press, 1980. – 256 p.
8. The ABCNews. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://abcnews.go.com/politics>
9. The BBCNews. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics
10. Guardian. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/uk>
11. Metro. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.metro.co.uk/news>
12. Times. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/politics>

Дмитрук О. В.

кандидат філологічних наук,
кафедра англійської філології,

Інститут філології

Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СТРАТЕГІЯ СТРУКТУРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ ЗА ПРИНЦИПОМ РЕЛЕВАНТНОСТІ

Дослідження присвячене розгляду статей, представлених англомовними Інтернет виданнями, які аналізуються з позицій структури. Доводиться, що залучення відповідної лексики та синтаксичних структур дозволяє виданням маніпулювати свідомістю читача, викликаючи позитивну або негативну реакцію на новини, представлені у матеріалі. Обґрунтовується, що в умовах сучасного розвитку інформаційних технологій головна роль у формуванні думки адресата відводиться заголовку та першим двом абзацам тексту.

Исследование посвящено рассмотрению статей, представленных англоязычными Интернет изданиями, которые анализируются с позиций структуры. Доказывается, что привлечение соответствующей лексики и синтаксических структур позволяет изданиям манипулировать сознанием читателя, вызывая положительную или отрицательную реакцию на новости, представленные в материале. Обосновывается, что в условиях современного развития информационных технологий главная роль в формировании мнения адресата отводится заголовку и первым двум абзацам текста.

The research is devoted to the articles published by online English-language mass media, which are analyzed from the standpoint of the structure. It is shown that the involvement of appropriate vocabulary and syntactic structures can produce mind manipulation effect, evoking the reader's positive or negative reaction to the news presented in the story. The article proves that taking into account the modern development of information technology a major role in shaping the recipient's opinion is given the title and the first two paragraphs of the text.

Ключові слова: маніпуляція свідомістю, стратегія структурування інформаційного матеріалу за принципом релевантності, стилістично маркована лексика, конотативне значення.

Ключевые слова: манипуляция сознанием, стратегия структурирования информационного материала по принципу релевантности, стилистически маркированная лексика, коннотативное значение.

Keywords: mind manipulation, the strategy of structuring information material on the basis of relevance, stylistically marked vocabulary, connotative meaning.

Характерним для мас медійного дискурсу є подання інформаційного матеріалу у певному, вигідному видавцю, світлі. Сучасні ЗМІ широко залучають

стратегії і тактики маніпуляції свідомістю, оскільки від цього залежать їх фінансові інтереси. Для реалізації маніпулятивних задумів автори статей використовують стилістичні та лексичні прийоми в рамках маніпулятивних стратегій, однією з яких є структурування інформаційного матеріалу за принципом релевантності, що обумовлює **актуальність** даного дослідження.

Метою даної статті є визначення конкретних прийомів, які використовуються для маніпулювання свідомістю в сучасних англomовних мас медіа в межах стратегії структурування інформаційного матеріалу за принципом релевантності при поданні статей у віртуальних виданнях.

Об'єктом дослідження є гіпертексти сучасних англomовних мас медіа, які містять як вербальні, так і невербальні маніпулятивні засоби.

Предметом дослідження виступають вербальні та невербальні засоби, що застосовуються англomовними ЗМІ для маніпуляції свідомістю адресата.

Матеріалом дослідження є статті в Інтернет виданнях, оскільки вони є сучасним та оперативним способом подачі інформації у суспільстві.

Наукова новизна дослідження полягає у розгляді тестів статей, присвячених одній події, та виділенні характерних прийомів, які залучаються для маніпуляції масовою свідомістю.

Аналіз використання лексичних одиниць в текстах ЗМІ виявляє загальну спрямованість повідомлень конкретного журналіста або всієї газети. Розгляд заголовків статей різних інформаційних агентств та видань дає можливість зрозуміти як їхнє ставлення до подій, які подаються в тексті статті, так і загальну ідеологічну спрямованість. Для розкриття маніпулятивних прийомів, що використовуються в Інтернет-новинах як на рівні заголовків, так і в інших структурних складниках статей, доцільно застосовувати принцип семантичної макроструктури, запропонований Т. ван Дейком для аналізу новин. Такий підхід дає змогу досліджувати текст новин на глобальному рівні, у його зв'язку з іншими повідомленнями на цю тему та знаннями людини про світ узагалі, що допомагає дати оцінку інформації, поданої в новинах. Макроструктури є узагальненням, виділенням найбільш важливої інформації, теми повідомлення. Читач реконструює саме таку макропропозицію, керуючись своїми знаннями про війну в Іраку з різних джерел (повідомлень інших ЗМІ). Теорія макроструктур дає можливість аналізувати особливі характеристики заголовків та введень (підзаголовків), у яких суб'єктивно узагальнюється решта повідомлення. Це пояснює той факт, що в пам'яті читачів залишається тільки основа повідомлення, тобто вищий рівень макроструктури [3, 129–130].

Згідно з макроправилами створення новин, інформаційне повідомлення складається із заголовка (макропропозиції вищого рівня), вступу (вершини макроструктури), а далі розташовані макропропозиції нижчих рівнів повідомлення, що включають деталі змісту та менш важливі категорії схеми. Вони становлять корпус тексту: головна подія, фон, контекст, історія, вербальні реакції чи коментарі.

Заголовок інформаційного повідомлення містить переважно ключові слова з урахуванням граматичних правил написання газетних заголовків [6, 359]. Підбір ключових слів сприяє маніпулятивному ефекту заголовка, визначаючи, як подія буде сприйматися адресатом на рівні ментальної моделі [5, 358], у рамках стереотипного спрощення. У тому, які саме слова виносяться в заголовок, відбито ставлення кон-

кретного засобу масової комунікації до того, що повідомляється [1, 60], тобто реалізується стратегія викривлення інформації через тактику номінації.

Зі збільшенням присутності ЗМІ в Інтернеті і розвитку мобільної телефонії першорядне значення отримує заголовок. В даному випадку необхідно, щоб при всій різноманітності матеріалів одержувач звернув свою увагу на конкретний текст. У зв'язку з тим, що екран має обмежений розмір, а кількість конкуруючих повідомлень надзвичайно велика, сам текст представлений у вигляді заголовка та одного-двох перших абзаців. При складанні заголовків найчастіше порушується принцип журналістики, який говорить, що заголовок повинен відображати зміст тексту. Тема сучасних текстів ЗМІ, розміщених в Інтернеті, не повністю відображає зміст, частково не договориє, щоб заінтригувати і змусити читача звернутися власне до тексту.

У разі ж, наприклад, мобільної телефонії, на яку іноді у журналістів робиться особлива ставка (через зручність та доступність мобільного Інтернету), клієнт замовляє текст з бази даних після перегляду заголовків. Мобільний журнал в цьому відношенні – спрощений варіант Інтернет-сайту, де вся інформація зберігається в спеціальній базі даних. Заради залучення уваги клієнта до певного тексту розгортається свого роду боротьба за заголовок. Тема сам по собі перестає бути квінтесенцією уміння володіти словом, він зміщується по шкалі оригінальності від творчої подачі до стислості і чіткості.

У зв'язку з розвитком мобільних технологій збільшується роль перших двох абзаців тексту. Їх обсяг найчастіше обмежений 150 словами, які повинні в першу чергу мати новинний характер, в той час як детальний опис і вираження оцінки вимагають більш розгорнутого викладення матеріалу [4, 212–213].

Розглянемо детально тексти статей, розташовані в популярних американських виданнях, і присвячених рішенням Гіларі Клінтон балотуватися на виборах на посаду Президента США у 2016 році.

Заголовок статті, розміщеної на сайті видання *Los Angeles Times*, одразу орієнтує читача на різницю між цією та попередньою передвиборчою кампанією політика: *How Clinton 2016 will be different from Clinton 2008* [9]. Такий вступ має на меті відволікання уваги адресата від невдалої кампанії 2008 року, яка закінчилася поразкою Гіларі Клінтон.

У перших двох абзацах, які є вирішальними для сприйняття статті через джерело подачі – Інтернет ресурс, – автор статті намагається підсилити ефект контрасту, вживаючи прикметник *stark*, що містить сему інтенсифікації, для посилення вагомості іменника *differences*, а також багаторазове повторення заперечної частки *not*, яка створює відчуття дистанції між невдачею 2008 року і майбутнім успіхом 2016 року.

If Hillary Rodham Clinton gets her way, there will be stark differences between her failed 2008 run for president and the White House campaign she embarked upon Sunday – and not just the end result.

This time, her aides have said for days, the focus will be on the American people, not on Clinton; on their needs and concerns and not her reach for history [9].

У першій половині тексту статті подаються чотири абзаци, що починаються з своєрідних рубрик: *Last time:...*, *This time:...* Перші два рази дані рубрики виділені

червоним кольором, що на графічному рівні привертає увагу адресата та діє на підсвідомість.

Заклучна частина статті містить висновок з вище написаного: *America, under Obama, moved from economic collapse to a frail recovery. And I'll get you the rest of the way home*. Тут автор знову зберігає контраст у подачі інформації, а слово *home* має викликати позитивні асоціації адресата.

В той же час, видання *The Washington Post* розміщує статтю під назвою: *Clinton strikes populist tone in long-awaited campaign announcement* [7]. Видання подає новину у дещо критичному тоні, поєднуючи негативну та позитивну коннотації вислову *to strike a populist tone* та прикметника *long-awaited*. Однак вже перший абзац тексту містить виключно позитивні коннотації, як і основний текст статті: *Hillary Rodham Clinton entered the presidential race Sunday, saying she wants to fight for the economic futures of regular people and ending years of speculation about whether she would redeem the disappointment of her failed 2008 attempt to become the country's first female commander in chief*. Акцент знову робиться на позитивному сприйнятті, зменшуючи дистанцію між політиком і звичайними людьми, а також апелюючи до жіночої частини аудиторії. Заклучна частина статті знову привертає увагу жіночого електорату: *She has probably the best chance in history of becoming the first female U.S. president. That potential is woven throughout her emerging platform, with an emphasis on the advocacy for women and girls that has been the backbone of her professional life* [7].

Інше видання, *The New York Times*, представляє цю подію вже в негативному світлі. Заголовок статті *Hillary Clinton Announces 2016 Presidential Bid* [8] містить іменник *bid*, який, хоча і є характерним для політичного вокабуляру, має дещо негативні коннотації, асоціюється не з вірою у перемогу політика, а з черговою спробою, викликаючи асоціації з програшем кандидата на минулих виборах. Залучаючи оціночну номінацію видання досягає ефекту, коли мінімальна кількість лексичних одиниць дозволяє імпліцитно висловити більшу кількість інформації про людину, непомітно привернути увагу читача до певного контексту, активуючи у свідомості адресата певний образ і асоціації. Тобто маніпулювання лексикою дозволяє авторам медіатекстів імпліцитно виражати оцінку, активуючи у свідомості читача необхідний образ явища або людини [2, 78].

В першому абзаці знову залучається оціночна лексика того ж порядку (дієслово *seek*), а також підривається авторитет Гіларі Клінтон, дії якої називають несерйозними: *Ending two years of speculation and coy denials, Hillary Rodham Clinton announced on Sunday that she would seek the presidency for a second time, immediately establishing herself as the likely 2016 Democratic nominee*.

Отже, проаналізувавши статті, присвячені одній події, можна побачити, як різні видавництва представляють її у різному світлі, викликаючи симпатії читачів та підтримку політика, або навпаки, принижуючи позитивні якості кандидата, висвітлюючи його у негативному світлі. Ефект маніпуляції свідомістю досягається за допомогою використання стратегії структурування інформаційного матеріалу за принципом релевантності, який залучає всі рівні тексту, від заголовка та перших абзаців до заклучною частини статті. Вживання відповідної лексики на всіх рівнях тексту допомагає утворити стійке позитивне чи негативне враження, яке справляє дана подія на читача.

Список використаної літератури

1. Б'ялик В. Стилістична маркованість лексики та її реалізація в газетному тексті / В. Б'ялик. // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці, 2003. – Вип. 165–166. – С. 54–62.
2. Геворджян М. В. Актуалізація тактики маніпуляції лексикою в масмедійному політичному дискурсі / Мариам Вардановна Геворджян. // Політична лінгвістика. – 2011. – №4. – С. 76–78.
3. Дейк Т. А. ван Язык. Познание. Коммуникация // Т. А. ван Дейк. / Сост. В. В. Петрова; под ред. В. И. Герасимова. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
4. Луканина М. В. Текст средств массовой информации и конвергенция / М. В. Луканина. // Політична лінгвістика. – 2006. – №20. – С. 205–215.
5. Dijk T. A. van Critical Discourse Analysis / T. A. van Dijk. // The Handbook of Discourse Analysis / Ed. by Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi E. Hamilton. – Oxford: Blackwell Publishing, 2003. – P. 352–371. Swan M. Practical English Usage / M. Swan. – Oxford : Oxford University Press, 1997. – 654 p.

Список ілюстративних джерел

6. Clinton strikes populist tone in long-awaited campaign announcement [Електронний ресурс] // The Washington Post. – 2015.04.12. – Режим доступу до ресурсу: http://www.washingtonpost.com/politics/she-makes-it-official-clinton-is-ready-for-hillary/2015/04/12/2d4df304-e15c-11e4-905f-cc896d379a32_story.html?tid=pm_pop.
7. Hillary Clinton Announces 2016 Presidential Bid [Електронний ресурс] // The New York Times. – 2015.04.13. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nytimes.com/2015/04/13/us/politics/hillary-clinton-2016-presidential-campaign.html?ref=topics>.
8. How Clinton 2016 will be different from Clinton 2008 [Електронний ресурс] // Los Angeles Times. – 2015.04.12. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.latimes.com/nation/politics/politicsnow/la-pn-hillary-clinton-2016-campaign-analysis-20150412-story.html>.

СПЕЦИФИЧЕСКОЕ В ОЦЕНОЧНОЙ ПРИРОДЕ ОППОЗИЦИЙ (НА ПРИМЕРЕ ПАР БЕЛЫЙ-ЧЕРНЫЙ, WHITE-BLACK, АК-КАРА)

Аннотация: В статье представлен фрагмент исследования оппозиции 'белый-черный' в русском, английском и татарском языках, выделяются специфические, своеобразные семантические зоны смыслового пространства данной оппозиции, которые помогают выделить исключительность, уникальность развития символизиции, оценочности в данных языковых сообществах и показывают особенности в осмыслении и понимании действительности человеком посредством этой оппозиции.

Ключевые слова / Keywords: оппозиция / opposition, белый – черный / white – black, универсальное / the universal, специфическое / the specific, оценка / valuation, семантическая структура / semantic structure, сфера жизнедеятельности человека / sphere of human activity, семантическая зона / semantic zone, непротивоположные значения / non-opposing meanings.

Изучение различных оппозиций дает возможность понять, как человек видит окружающую среду, помогает оценить важность диад при мышлении и речевом поведении человека и углубиться в процесс познания явлений действительности, а также в постижение и описание явлений окружающего мира, открывая новые возможности в речетворчестве. Одной из важных оппозиций, позволяющей понять общее и специфическое в мышлении людей разных национальностей, является оппозиция 'белый – черный'.

Подробный анализ данной оппозиции дает возможность увидеть познавательные возможности цвета в разных языковых картинах мира. Цель данной статьи – выявить специфику в оценочной природе оппозиций 'белый – черный' (*белый – черный, white – black, ак – кара*) в русском, английском и татарском языках, принадлежащих к разным языковым семьям, и показать их воздействие на сознание, познавательную деятельность человека.

Исследование оппозиции 'белый – черный' в различных языках и культурах позволило нам выявить некоторые универсальные черты в членении действительности у разных народов [1]. Так, в толковых словарях русского, английского и татарского языков у 'белого' встречаются такие значения, как: «хороший, положительный, светлый, успокаивающий; благородный»: *белые мысли – white thought – ак уйлар, белый юмор – white humour – ак юмор*; у 'черный' – «что-то плохое, отрицательно-критическое, мрачное, пугающее, связанный со смертью», а также «не вызывающий одобрения, предосудительный; низкий, коварный, подлый»: *черный юмор, черный сарказм, черные замыслы, черная серия, black humour – черный юмор, кара юмор, ша-ярту; черные замыслы – кара уйлар, black thoughts – черные мысли и т.д.* (в английском языке лексема *черный* в этом значении иногда заменяется лексемой *dark* – «темный, темнота, мрачный»). В то же время в семантике разных языков имеются общие чер-

ты, которые не зафиксированы в современных словарях. Эти значения также отражают универсальные результаты познавательной деятельности. Например, значение «санкционирование» *белый, white, ак* «разрешать», «не ограничить» (*белый список, whitelist, ак исемлек*); *черный, black, кара* «не разрешать», «ограничить» (*черный список, blacklist, кара исемлек*). В отличие от *белого* лексемы *черный – black – кара* развивают значение экспрессивности «очень сильный» (*черный гнев, black anger, кара усал, ачу; черная обида, black resentment filled his heart; черная нужда, кара мохтажлык*).

В русском, английском и татарском языках возникают специфические значения в семантическом поле языкового пространства оппозиции 'белый-черный', которые подчеркивают своеобразие оппозиции и помогают увидеть национальные особенности языковых единиц оппозиций в рассматриваемых языках. При анализе этих диад мы опирались на толковые словари русского, татарского и английского языков [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12], а при работе с текстами мы использовали данные известных корпусов [2;3;4].

Так, в русском языке зафиксирована специфическая полярная семантическая зона языкового пространства исследуемой оппозиции. Значение *белого* «обельный, свободный от подати»: постепенно это значение ушло, но его отголоски остались в словосочетаниях *белая земля, белое место донныне называется земля церковная; белые крестьяне, свободные от всех податей и повинностей: беломестцы, белопоместцы, белосошные, обельные крестьяне* были в Олонецкой губернии, а *белопашцы*, в Костромской. Народ называет *белым* веру свою, царя и отечество («*На белой Руси не без добрых людей*»), также западную часть Руси разделяли на Белую (Могилев, Витебск, Минск), Черную (Гродно, Ковна) и Червонную (Вольнь, Подол) [5] (но в основном в современном мире словосочетания и слова постепенно утрачиваются, или становятся архаизмами). Значения *черного* «тягловой, податной, из простонародья, черни», общество, принадлежащее к непривилегированным, эксплуатируемым классам (устар.) (*черный народ, черная кость*) [6]; отсюда производное *черносошный*; также (на Руси в 12-17 вв.) «государственный, не частновладельческий» (*черные земли, черные крестьяне*) [6]. Потом от словосочетания появилось слово *чернозем (кара туфрак)*. Слово *черный* имело значение «нечистый, дьявол, черт», отсюда *черная немочь, падучая*. Арх.: если крестьяне не сладят наделом земли, то мерили шестом, *черным делом* (разделом) узкие полосы и раздают их по жеребью. В татарском языке есть такие слова, как *карагруһ – «чёрная сотня, черносотенец, черносотенный»; карагруһчылык – «черносотенщина, черносотенный», аксөяк – «белая кость (дворянство)»*. А в английском таких слов не встретишь, так как они связаны с крепостничеством, характерным для Древней Руси.

Общие значения дают возможность выявить единое целое, тождественное в оценочном постижении действительности представителями разных языковых сообществ. Но в то же время заслуживает внимания выявление некоторых особенностей восприятия мира сквозь призму оппозиции 'белый – черный'. Так, в русском языке можно говорить о значениях лексемы *белый* – «начало, жизнь» и лексемы *черный* – «конец, смерть» и даже выделить сферу жизнедеятельности человека – **онтологическую**: (белый – символ рождения, жизни, возрождения, начала, развития, изменения: белые яйца символизируют сотворения; черный – символ умирания, смерти, конца): ...*Насколько я знаю, белым было само НАЧАЛО, а потом хаос растопил его, как солн-*

це – снег... [3]; «Во мне и ребенок, и юноша, и зрелый мужчина – все в одном», – говорит Л.Н. Толстой, следуя за Руссо, провозглашающего изменения характера ребенка как чистого белого листа, на котором жизнь «рисует» свои черты [3]; Все расхищено, предано, продано, / Черной смерти мелькало крыло, / Все голодной тоскою излодано, / Отчего же нам стало светло? А. А. Ахматова [3], И скоро в сизой дали, / Казавшейся черным концом, / Опять поднялись с земли / Крыши – за домом дом. В. Брюсов [3].

Следует отметить, что в английском и татарском языках онтологическое значение представлено только у компонента ‘черный’ (у лексем, обозначающих ‘белый’, нет значения «начало, жизнь»):

на английском: *(Curses on your head, and black death on your heart, you imp! (Проклятье на твою голову, чуму тебе (черной смерти) в сердце, чертенок!)* [2];

на татарском: Юк, тарих сезгә «ясин» укый, сезгә – үлем, кара үлем, эмма яшьләргә – якты киләчәк! (Нет, история говорит, что вам смерть, черная смерть, но молодым – светлое будущее) Галимжан Ибрахимов; «Думбрам да бүген, ак таң белленеп, кайгылы кара үлем хәбәре йөрәгемне яралаганнан бирле, телдән тукталды...» (Домбра замолкла утром, как только я узнал о «черной смерти», которая пронзала мне сердце) [4].

Рассматривая семантические зоны данных диад в русском, английском и татарском языках, мы обнаружили, что у исследуемых слов есть значения, которые не антонимичны во всех этих языках. Так, в семантической зоне ‘белого’ (*белый, white, ак*) нет противоположного значения с ‘черным’ (*черный, black, кара*) в следующих случаях:

1) «лишённый интенсивности, дополнительной окраски или необычайно яркий, слепящий» (о свете, освещении или источнике такого света, освещения): *белая вспышка, белый холодный свет луны, белое солнце пустыни, белый прожектор, белые сигнальные ракеты, white flash, white light, ак яктылык, ак ут;*

2) «нравственная чистота, невинность» (уже как символ нравственной чистоты, невинности (обычно невесты)): *надеть белую фату и подвенечное платье, white bride (невеста), white veil – белая фата, белый танец, ак күлмәк – танец невинности, чистоты (девушки в основном на балах были одеты в белое, и когда объявляли танец, в котором дамы приглашают кавалеров, зал переполнялся белыми цветами, а белый цвет означал именно невинность).*

Рассмотрим семантическую зону ‘черного’ (*черный, кара, black*), у которой нет противоположного значения с ‘белым’ (*белый, ак, white*):

1) «принявший темную окраску, потемневший»: *черный от загара, руки, черные от грязи, that shirt was black within an hour, the walls were black with age and dirt* (стены были черными с возрастом и грязью), *his hand were black with grime* (его руки были черны от грязи); *кап-кара итен пычраткан, куллары кап-кара баткак* [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12];

2) «жирный, противоположность светлому (о шрифте; тип. аргю)»: *набрать заголовок черным, кара белән яз, I want that agreement in black* [6; 8; 10]; отсюда в русском – *чернила, чернилица* и т.п. (в татарском *кара* – «чернила, чернильный»; но в английском нет таких производных);

3) «мрачный», «безотрадный», «тяжелый»: *черные мысли, черные дни, black thoughts – черные мысли, кара уйлар*; появляется производное в русском языке *чернь*.

4) «физически тяжелый и неквалифицированный труд»: *черная работа, black work (menial work, common labor), кара эш.*

Мы обнаружили специфические, непротивоположные значения в отдельных языках. Например, можно выделить специфическую семантическую зону 'белого', присущую только русскому языку: традиционно в народе *белый* обозначает чистоту (чистый) (*белая горница, белая половина (в избе)*) (в английском и татарском языках нет похожих примеров).

Есть семантическая зона 'белого', общая для русского и татарского языков: он характеризовал (в первые годы гражданской войны) человека, относящегося к вооруженной борьбе за восстановление законной власти в России (*белый офицер*); *белогвардеец* [7]; *аклар – белые, white*, потом исторически появляется и в английском: *guard – белогвардеец.*

Также можно выделить специфическую семантическую зону 'черного', присущую только русскому языку: значение «не главный, а задний вход или ход» (*черное крыльцо, с черного хода заходит*), которое в современных толковых словарях не зафиксировано. В старину в русском и татарском языках означал «курной» (*черная баня, топить по-черному* (нареч.)) [7]; производное *почерневший, чернота; (кара мунча «черная баня»).*

Явное из примеров в когнитивной структуре этих цветообозначений то, что главное место занимают их метафоричность, образность, символичность составляющих.

Таким образом, общие и специфические значения в семантическом поле оппозиции 'белый-черный' в каждом из рассматриваемых языков позволяют найти своеобразные стороны исследуемых оппозиции в разных языковых сообществах, помогают выделить неповторимость, уникальность развития символизации, оценочности в рассматриваемых языках и показывают особенности в постижении действительности человеком через эту оппозицию. В то же время у языковых единиц оппозиции есть значения, которые нарушают ее полярность, демонстрируют изолированное развитие компонентов оппозиции.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Махмутова Д.Ф. Универсальное в оценочной природе оппозиций (на примере пар белый-черный, white-black, ак-кара) / Сборник научных статей "Наука сегодня: теория, методология, практика, проблематика. – Сопот, 2014.
2. НКЯЯ: Национальный корпус английского языка (British national corpus): <http://www.natcorp.ox.ac.uk>.
3. НКРЯ: Национальный корпус русского языка: <http://www.ruscorpora.ru/>.
4. ПКТЯ: Письменный корпус татарского языка: <http://corpus.tatfolk.ru>.
5. СД: Даль, В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. – М.: «Русский язык», 1978.
6. СК: Современный толковый словарь русского языка / Гл. ред. С.А. Кузнецов. – СПб.: «Норинт», 2004. – 960 с.
7. СОШ: Ожегов С.Н., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В.Виноградова. – 4-е изд., доп. – М.: Азбуковник, 1998.

8. Татарско-русский большой словарь (<http://tatar.com.ru/dict/a.php>), <http://tatar.com.ru/a.php>, <http://tatarstan.ru/about/dictionary.htm>.
9. Татарско-русский словарь: http://tatar_russian.academic.ru/20287; http://tatar_russian.academic.ru/1407.
10. Толковые словари английского языка: <http://dictionary.infoplease.com>, <http://dictionary.reference.com>, <http://www.askoxford.com>, <http://www.merriam-webster.com>.
11. ТТС: Татарский толковый словарь / Под ред. Л.Т. Махмутова. – Казань: Татарстан китап нәшрияте, 1977.
12. ТСУ: Толковый словарь русского языка / Под ред. А.М. Волина и Д.Н.Ушакова. – М., 1940.

